

**KKTC
BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ**

**ORTA VADELİ PROGRAM
2019-2021**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. DÜNYA VE KKTC EKONOMİSİNDE GELİŞMELER.....	2
1.1 DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER.....	2
1.1.1 Büyüme	2
1.1.2 Enflasyon.....	4
1.1.3 İşsizlik	5
1.2. KKTC EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	7
1.2.1. Büyüme Hızı ve GSYİH'nın Bileşimi.....	7
1.2.2. Ekonominin Genel Dengesi.....	11
1.2.3. Sabit Sermaye Yatırımları	14
1.2.3.1. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	14
1.2.3.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibariyle Dağılımı.....	16
1.2.4. Finansman Dengesi	17
1.2.4.1. Kamu Kesimi Genel Dengesi.....	17
1.2.4.2. Kamu Borç Stoku	20
1.2.4.3. Devlet Bütçe Dengesi.....	21
1.2.5. Ödemeler Dengesi	27
1.2.5.1. Cari İşlemler	27
1.2.5.1.1. Dış Ticaret	27
1.2.5.1.2. Görünmeyen İşlemler	28
1.2.5.1.3. Cari İşlemler Dengesi.....	28
1.2.5.2. Sermaye Hareketleri.....	30
1.2.5.3. Rezerv Hareketleri.....	30
1.2.6. Enflasyon.....	30
1.2.7. Bankacılık.....	34
1.2.7.1. Banka Mevduatları	34
1.2.7.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri	35
1.2.7.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri	36
1.2.7.2. Krediler.....	36
1.2.8. İstihdam	37
2. TEMEL AMAÇ.....	38
3. MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE HEDEFLER	40
3.1. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ	40
3.1.1. Büyüme ve İstihdam.....	40

3.1.2. Ödemeler Dengesi	41
3.1.3. Enflasyon.....	41
3.2. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR.....	42
3.2.1. Büyüme ve İstihdam.....	42
3.2.2. Kamu Maliye Politikası.....	43
3.2.2.1. Kamu Harcama Politikası.....	45
3.2.2.2. Kamu Yatırım Politikası.....	46
3.2.2.3. Kamu Gelir Politikası.....	47
3.2.2.4. Kamu Borçlanma Politikası.....	48
3.2.2.5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim	49
3.2.3. Ödemeler Dengesi	50
4. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞMELERİ.....	51
4.1. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI.....	51
4.1.1. İş Ortamının İyileştirilmesi	51
4.1.2. Ekonomide Kayıt Dışılığın Azaltılması	52
4.1.3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi.....	53
4.1.4. Enerji Altyapısının Geliştirilmesi.....	54
4.1.5. Ar-Ge Çalışmalarının Yaygınlaştırılması.....	54
5. SEKTÖREL İLKE VE POLİTİKALAR.....	55
5.1. TARIM.....	55
5.1.1. Ormancılık.....	58
5.2. SANAYİ.....	59
5.2.1. Taşocakçılığı	61
5.2.2. Enerji	61
5.2.3. Su.....	63
5.3. İNŞAAT	65
5.4. TİCARET	66
5.5. TURİZM.....	68
5.6. ULAŞTIRMA – BİLGİ VE İLETİŞİM.....	71
5.6.1. Ulaştırma	71
5.6.2. Bilgi ve İletişim	73
5.7. EĞİTİM.....	75
5.7.1. Yükseköğretim	75
5.7.2. Ortaöğretim ve İlköğretim.....	77
5.8. GENÇLİK	78

5.9. SPOR.....	80
5.10. KÜLTÜR.....	81
5.11. SAĞLIK	82
5.12. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK	86
5.13. ÇEVRE.....	89
5.14. FİZİKİ PLAN.....	91
5.15. İSKAN.....	91
5.16. KOOPERATİFÇİLİK	92
5.17. İDARİ ÖRGÜTLENME	94
5.18. YEREL YÖNETİMLER	95
5.19. BEŞERİ KAYNAKLAR.....	97
EK TABLO-1 TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER.....	99
EK TABLO-2 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER	100
EK TABLO-3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER	101
EK TABLO-4 ÖDEMELER DENGESİ.....	102
EK TABLO-5 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ.....	103
EK TABLO-6 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI..	104
EK TABLO-7 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANEKTİ TEMEL GÖSTERGELERİ.....	104
EK TABLO -8 DEVLET BÜTÇE DENGESİ	105
EK TABLO -9 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDESKİ	106

KARAR SAYISI: TE(K-I) 379-2019
2019-2021 ORTA VADELİ PROGRAM

(Önerge No: 426/2019)
(KKTCBb.)

Bakanlar Kurulu, Devlet Planlama Örgütü tarafından hazırlanarak 27 Şubat 2019 tarihinde Sosyal ve Ekonomik Konsey'in görüşleri de alındıktan sonra son şekli verilen ekteki 2019-2021 Orta Vadeli Program Taslağı'nı onaylayarak, Resmi Gazete'de yayımlanmasına karar verdi.

12.3.2019

GİRİŞ

2019-2021 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program (OVP), KKTC ekonomisinin gelecek yıllarda istikrarlı bir şekilde büyümesi ve halkın refahının artırılması hedeflerine ulaşmak için gerekli atılımları gerçekleştirmek üzere tasarlanmıştır.

Orta Vadeli Programın temel amacı, ekonomik büyümeyi sürdürmek, bütçe disiplini ve dengesini sağlamak, işsizliği azaltmak, istihdam artışını gerçekleştirmek, enflasyonu düşürmek ve böylece makroekonomik ve finansal istikrarı güçlendirmektir.

Orta Vadeli Program, Program döneminde yoğunlaşılacak amaç ve öncelikler ile birlikte, makroekonomik hedefleri, öncelikli politikalar ve tedbirleri kapsamaktadır.

ABD Merkez Bankası'nın faiz artırması sonucu gelişmekte olan ülkelere yönelik risk algısı daha da artmış, bu bağlamda Türkiye'ye yönelik sermaye akımlarında da yavaşlama görülmüştür. Türkiye'nin dış kaynak ihtiyacı ve yaşanan uluslararası siyasi gerginlikler Türk Lirası'na değer kaybettirmiştir. Bu değer kaybı, fiyatlar genel düzeyinin dolayısıyla enflasyonun ve piyasa faiz oranlarının artmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafyada artan jeopolitik ve ekonomik riskler ekonomik istikrara etki edebilecek etkenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Orta Vadeli Program'da Dünya, Türkiye ve KKTC ekonomisindeki gelişmeler irdelenerek ekonomide tekrardan dengelenmeyi sağlayacak program hedefleri ile büyüme ve istihdam merkezli alanlarda izlenecek politikalar ve tedbirler yer almaktadır.

OVP'nin makroekonomik çerçevesi, gerek KKTC'ndeki gerekse Türkiye ve diğer ülkelerdeki siyasi ve ekonomik gelişmeler, riskler ve beklentiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

1. DÜNYA VE KKTC EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

1.1 Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler

1.1.1 Büyüme

Uluslararası Para Fonu (IMF) yayınladığı “World Economic Outlook” Ekim-2018 raporunu, “İstikrarlı Büyüme Sınayan Zorluklar” başlığıyla güncelledi. Yılda iki kez düzenlenen IMF-Dünya Bankası toplantıları öncesinde hazırlanan Raporda, büyümenin giderek dengesizleşeceği işaret edilirken; Son 6 ayda gümrük tarifeleri, siyasi belirsizlikler ve yükselen piyasalardaki sermaye çıkışlarıyla küresel ekonomiye yönelik aşağı yönlü risklerin yükseldiği vurgulandı.

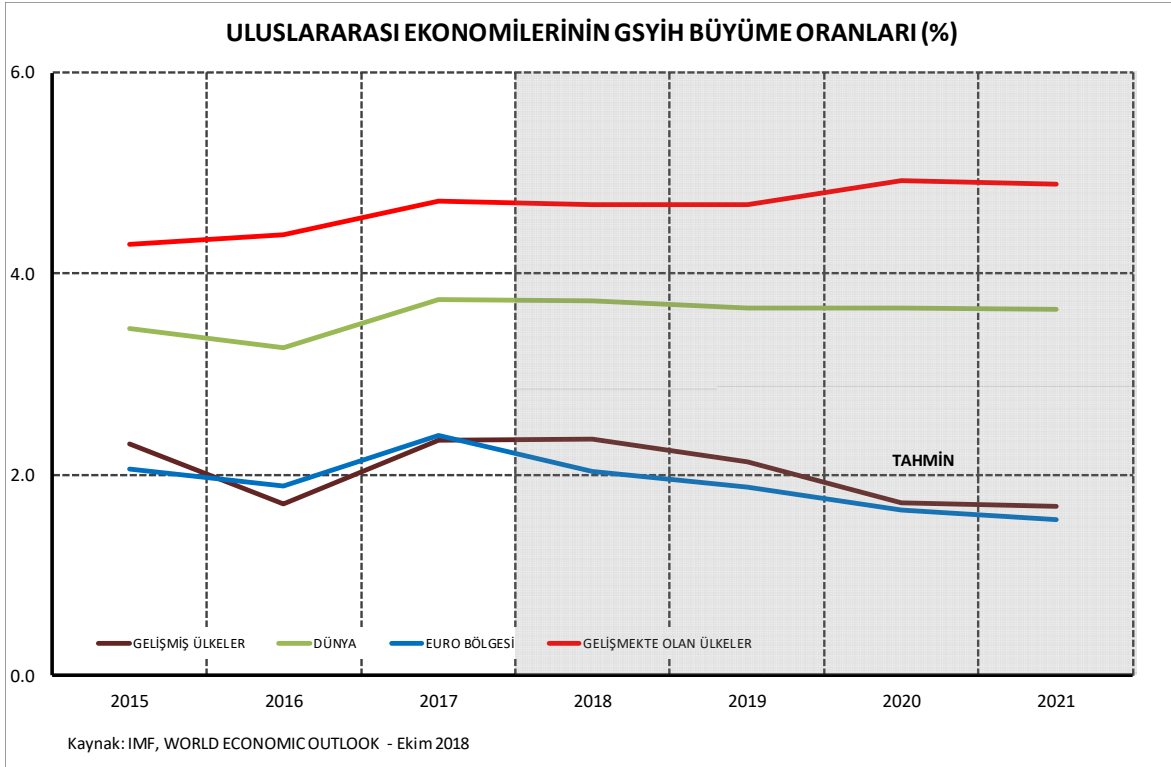
Raporda, ABD'nin son dönemde açıklanan veya açıklanması beklenen gümrük tarifeleri ve bunlara yönelik misillemelere de değinilmiş, ticaret alanındaki gerilimi artıran ve uzun sürme olasılığı bulunan bu adımların ciddi sonuçları olabileceğine işaret edilerek; “Bu aksiyonların kaynak dağılımına yönelik direkt etkilerinin yanısıra, hem belirsizliği artırması, hemde yatırımları azaltması sebebiyle toparlanmayı rayından çıkarabileceği ve buna bağlı olarak orta vadeli büyüme beklentilerini baskılayabilir.” ifadelerine yer verilmiştir.

2016 yılının ikinci yarısında toparlanmaya başlayan küresel ekonomik aktivite 2017 yılının ilk çeyreğinden itibaren hız kazanmıştır. Bu yıl ve önümüzdeki yıl büyümenin 2017 seviyelerinde kalması beklenirken yükselen riskler nedeni ile Avrupa ülkelerinin yanı sıra yükselen piyasa ekonomilerine yönelik büyüme tahminleri aşağı çekildi. Avro Bölgesi'nde ise Almanya ve Fransa'ya yönelik büyüme beklentilerinde negatif yönlü yapılan değişiklikler göze çarpmaktadır. 2017 yılında yüzde 2.3 büyüyen gelişmiş ekonomilerin, IMF Ekim Raporu'na göre 2018 yılında yüzde 2.4, 2019 yılında 2.1 ve 2020-2021 yıllarında yüzde 1.7 oranında büyümesi beklenmektedir.

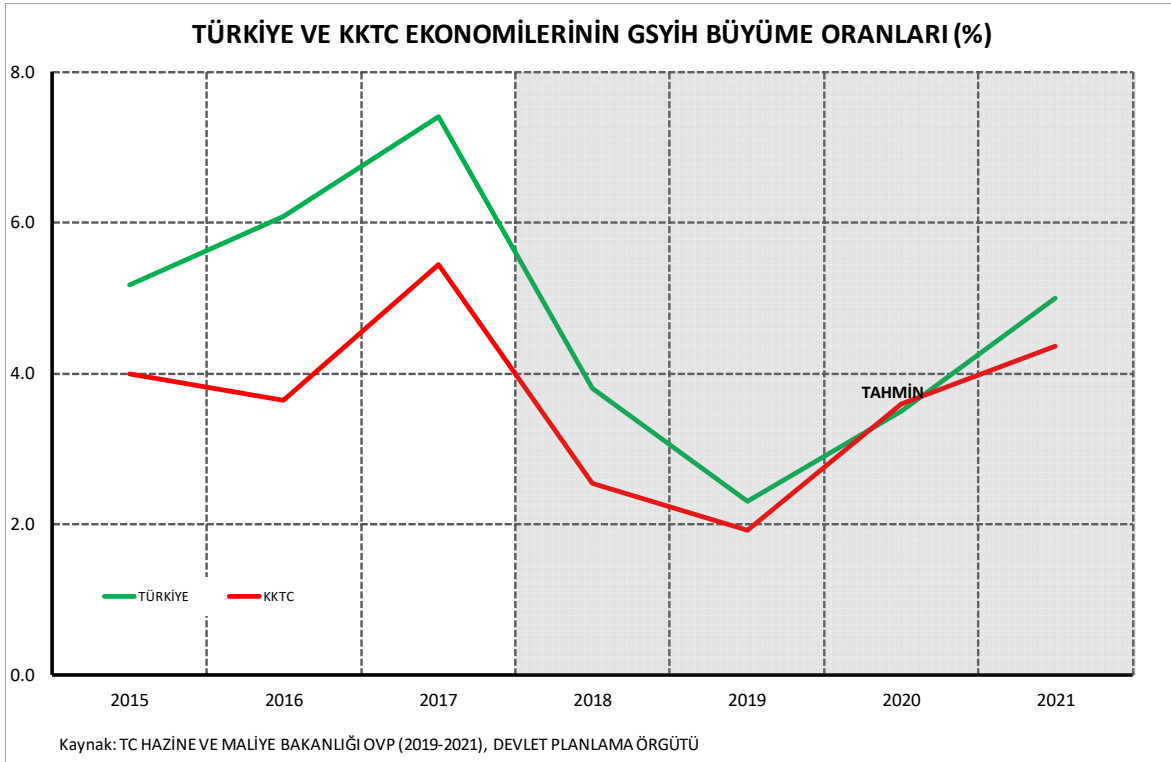
Raporda, IMF'nin yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilere yönelik 2018-2019 büyüme beklentileri yüzde 4.7'ye çekildi. Bu rakamlar, temmuz ayında yayımlanan bir önceki raporda 2018 için yüzde 4.9 ve 2019 için yüzde 5.1 olarak belirlenmişti. 2020-2021 yıllarında ise gelişmekte olan ekonomilerde yüzde 4.9 oranında büyüme beklenmektedir (Grafik 1).

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı 2019-2021 Orta Vadeli Program'a (OVP) göre, Türkiye'nin GSYİH büyümesinin 2017 yılında %7.4 olarak gerçekleşirken, 2018-2021 yıllarında sırası ile %3.8, %2.3, %3.5, %5.0 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir (Grafik 2).

Grafik-1

Grafik-2

1.1.2 Enflasyon

IMF, “World Economic Outlook” Ekim-2018 raporunda enflasyonun yüksek enerji fiyatlarına rağmen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde Venezuela hariç hedeflerin altında gerçekleştiğini vurgulandı.

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı’nın yayınladığı 2019-2021 Orta Vadeli Program’da (OVP) enflasyon oranının 2019 yılında %15.9, 2020 yılında %9.8 ve 2021 yılında ise %6.0 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir. 2018 yılında ise Türkiye’de enflasyon %20.3 olarak gerçekleşmiştir (tablo 1, Grafik 3).

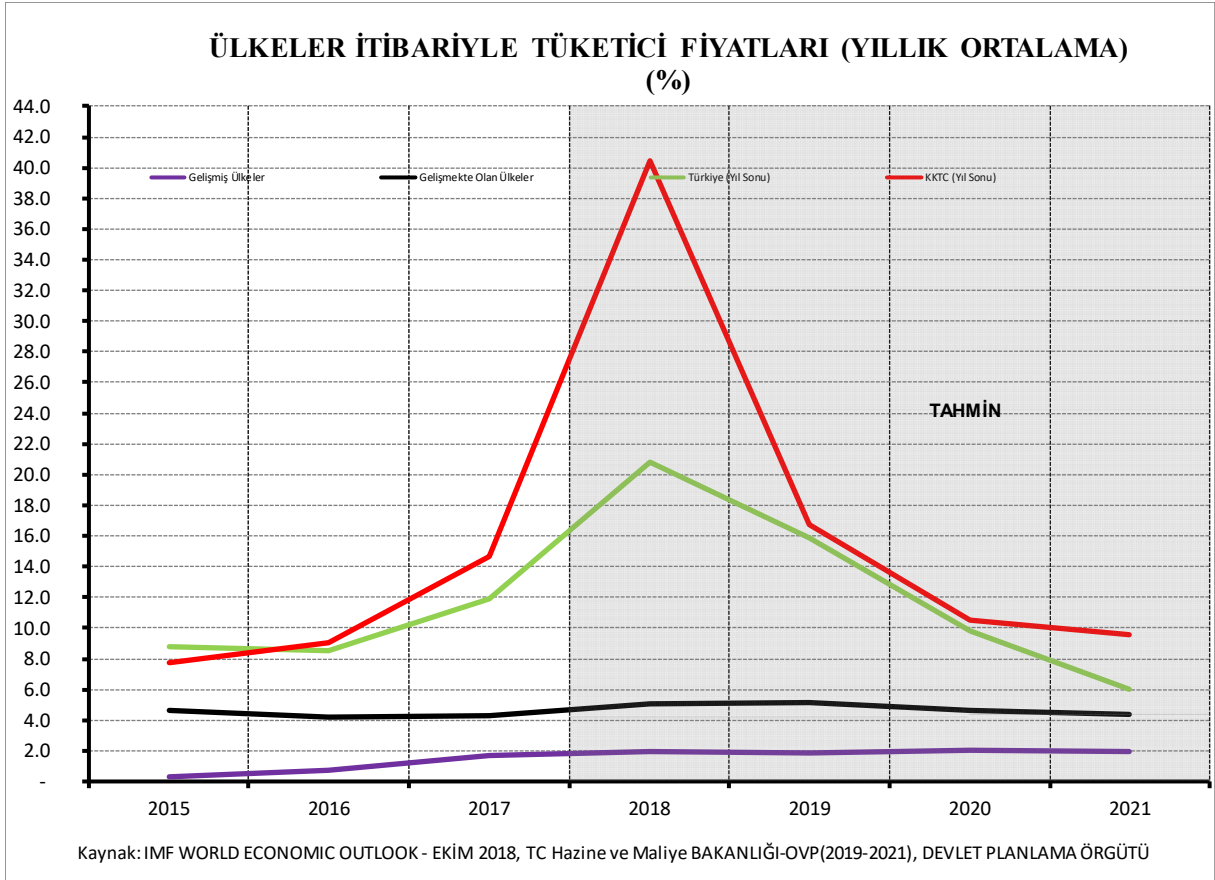
TABLO-1 TÜKETİCİ FİYATLARI (YILLIK ORTALAMA, %)

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
Gelişmiş Ülkeler	1.7	2.0	1.9	2.0	2.0
ABD	2.1	2.4	2.1	2.3	2.2
Euro Bölgesi	1.5	1.7	1.7	1.8	1.9
Almanya	1.7	1.8	1.8	2.1	2.3
Fransa	1.2	1.9	1.8	1.8	1.8
İtalya	1.3	1.3	1.4	1.5	1.6
İspanya	2.0	1.8	1.8	1.9	1.9
Japonya	0.5	1.2	1.3	1.7	1.1
İngiltere	2.7	2.5	2.2	2.0	2.0
Kanada	1.6	2.6	2.2	2.1	2.1
Diğer Gelişmiş Ülkeler	1.5	1.7	1.8	1.9	2.0
Yeni Sanayileşen Asya Ülkeleri	2.4	3.0	3.2	3.3	3.3
Gelişmekte Olan Ülkeler	4.3	5.0	5.2	4.6	4.3
Türkiye (Yıl sonu itibarıyla)	11.9	20.3*	15.9	9.8	6.0
KKTC (Yıl sonu itibarıyla)	14.7	30.0*	16.7	10.5	9.5

* Gerçekleşme rakamları

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2018, TC Kalkınma Bakanlığı-OVP(2019-2021), Devlet Planlama Örgütü

Grafik-3

1.1.3 İşsizlik

İstihdam ve işsizlik, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler için önemli ekonomik ve toplumsal sorunlardan biri olarak önemini korumaktadır. IMF, “World Economic Outlook” Ekim-2018 raporuna göre 2018 yılında %5.2 olarak gerçekleşeceği tahmin edilen gelişmiş ülkeler işsizlik oranının 2021 yılına kadar %4.9 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir. Söz konusu dönemde %8.3 seviyelerinde seyreden Euro bölgesi işsizlik oranının düşüş eğilimine girerek 2021 yılı sonunda %7.5 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

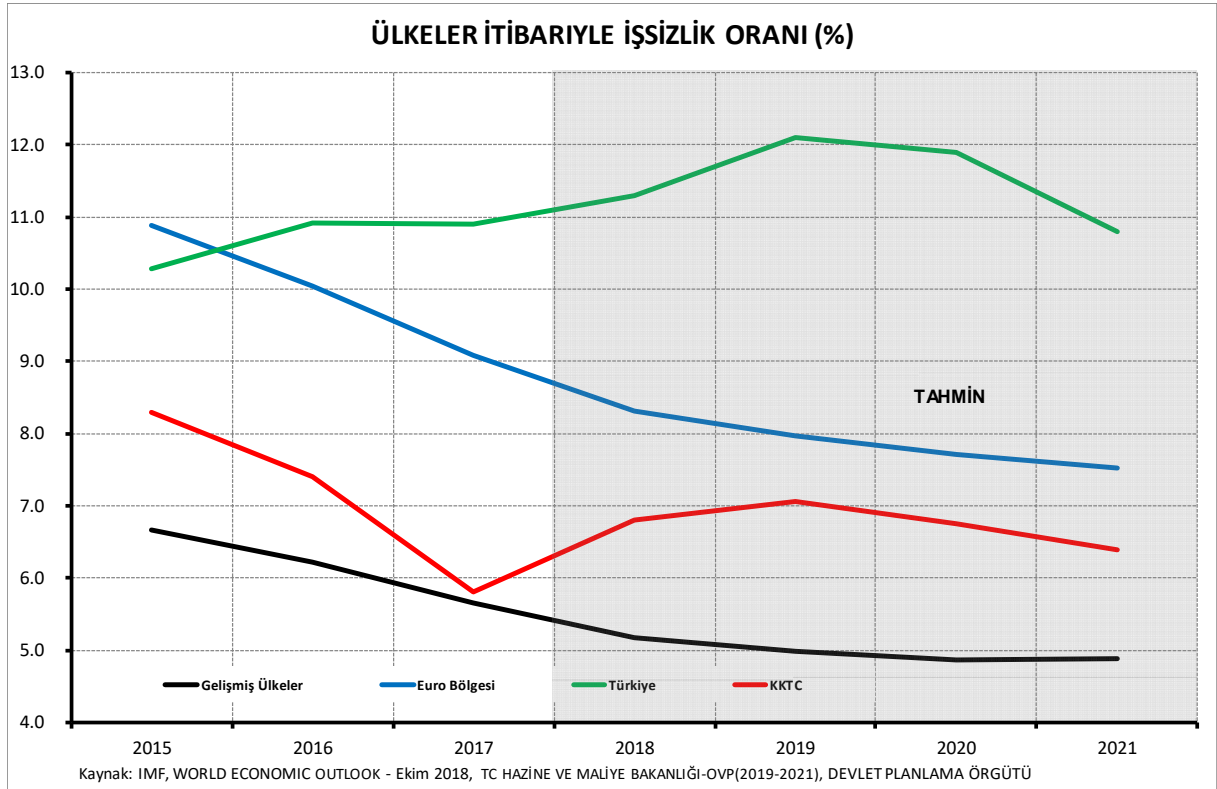
Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı 2019-2021 Orta Vadeli Program'a (OVP) göre 2018 yılında %11.3 olarak tahmin edilen işsizlik oranının program dönemi sonu olan 2021 yılında %10.8 seviyesine düşmesi hedeflenmektedir (tablo 2, Grafik 4).

TABLO-2 ÜLKELER İTİBARIYLA İŞSİZLİK ORANI (%)

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
Gelişmiş Ülkeler	5.6	5.2	5.0	4.9	4.9
ABD	4.4	3.8	3.5	3.4	3.6
Euro Bölgesi	9.1	8.3	8.0	7.7	7.5
Almanya	3.8	3.5	3.4	3.3	3.3
Fransa	9.4	8.8	8.5	8.1	7.8
İtalya	11.3	10.8	10.5	10.3	10.2
İspanya	17.2	15.6	14.7	14.3	14.1
Japonya	2.9	2.9	2.9	2.9	2.9
İngiltere	4.4	4.1	4.2	4.5	4.5
Kanada	6.3	6.1	6.2	6.2	6.3
Diğer Gelişmiş Ülkeler	4.2	4.0	4.0	3.8	3.8
Türkiye	10.9	11.3	12.1	11.9	10.8
KKTC	5.8	6.8	7.1	6.8	6.4

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2018,
TC Hazine ve Maliye Bakanlığı-OVP(2019-2021), Devlet Planlama Örgütü

Grafik-4

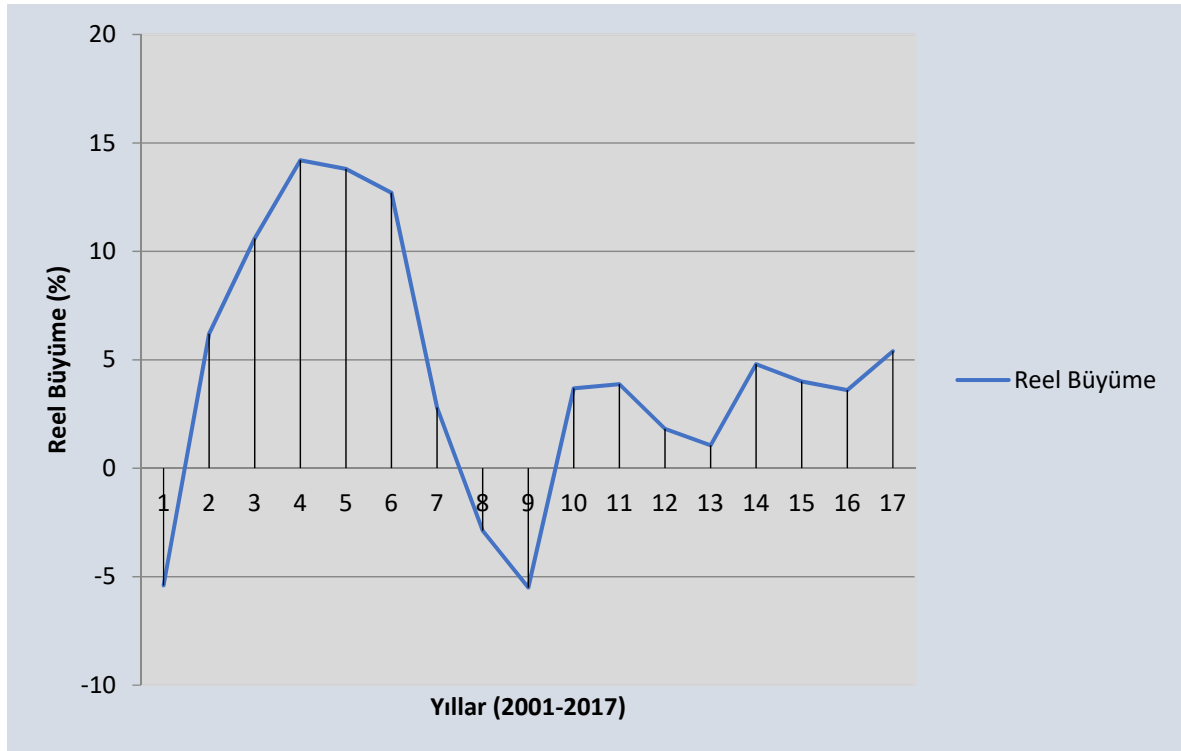

1.2. KKTC Ekonomisindeki Gelişmeler

1.2.1. Büyüme Hızı ve GSYİH'nın Bileşimi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinde 2010-2011 yıllarında gerçekleşen %3.7 ve %3.9'luk büyümenin ardından 2012 ve 2013 yıllarında büyüme yavaşlayarak devam etmiş, GSYİH reel olarak sırasıyla %1.8 ve %1.1 artmıştır. 2014, 2015 ve 2016 yıllarında ise GSYİH reel olarak sırasıyla %4.8, %4.0 ve %3.6'lık artış göstermiştir. 2017 yılında ise reel büyüme %5.4 olarak gerçekleşmiştir. (tablo 3, grafik-5).

Grafik-5

Ana sektörler itibarıyla reel gelişmeler incelendiğinde; 2015 yılında % 19.5 ile Sanayi, % 14.5 ile Tarım ve % 9.5 ile Serbest Meslek ve Hizmetler sektörlerinin en fazla büyüyen sektörler olduğu görülmektedir. 2016 yılında %7.3 ile Sanayi, %5.7 ile İnşaat ve %5.3 ile Ulaştırma-Haberleşme sektörleri en fazla büyüyen sektörler olmuştur. 2017 yılında ise %10.6 ile İnşaat, %9.0 ile Ticaret-Turizm ve %7.7 ile Serbest Meslek ve Hizmetler en fazla büyüyen sektörler olmuşturlardır. (tablo 3).

Tarım sektöründe 2015 yılında gerçekleşen % 14.5'lik büyümenin ardından 2016 yılında yaşanan kuraklığa bağlı olarak Tarım sektöründe %7.3 daralma gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise %4.9'luk reel büyüme gerçekleşmiştir.

Sanayi sektöründeki gelişmelere bakıldığında; 2015 yılında özellikle imalat sanayi ve taşocakçılığı alt sektörlerindeki yüksek artışla % 19.5 düzeyinde bir büyüme görülmektedir. 2016 yılında Sanayideki büyüme %7.3 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise %4.4'lük bir büyüme gerçekleşmiştir.

İnşaat sektöründe 2015 yılında % 6.5, 2016 yılında %5.7 ve 2017 yılında ise %10.6 düzeyinde reel büyüme gerçekleşmiştir.

Ticaret-Turizm sektörüne bakıldığında, 2015 yılında döviz kurlarındaki yaklaşık %25'lik artışın da etkisiyle, bitkisel ürün ticareti ve ithal mal ticaretindeki düşüşlerden dolayı % 0.8'lik bir daralma gerçekleşmiştir. 2016 yılında reel büyüme %4.8 olarak gerçekleştikten sonra 2017 yılında özellikle Turizm sektöründeki %22.4'lük artışın da etkisiyle %9.0'luk bir büyüme gerçekleşmiştir.

Ulaştırma-Haberleşme sektöründe 2015 yılında %5.7, 2016 yılında %5.3 ve 2017 yılında %6.9 düzeyinde büyümeler gerçekleşmiştir.

Mali Müesseseler sektöründe 2015 yılında %1.7, 2016 yılında %2.0, ve 2017 yılında %3.1 düzeyinde büyümeler gerçekleşmiştir.

Serbest Meslek ve Hizmetler sektörü, 2015 yılında yükseköğretimdeki %11.0'lık artışın etkisiyle %9.5 büyümüştür. 2016 yılında büyüme %3.6 seviyesinde gerçekleşmiş olup, bu oran 2017 yılında %7.7 olarak gerçekleşmiştir.

Konut Sahipliği sektörü 2015-2017 yıllarında sırasıyla %3.0, %3.5 ve %3.8 oranında büyümüştür.

Kamu Hizmetleri sektörü 2015 yılında %0.1 oranında büyüdükten sonra, 2016 yılında % 0.2 2017 yılında ise % 0.8 daralmıştır.

Yukarıda bahsedilen sektörlerdeki gelişmeler sonucunda GSYİH, 2015 yılında %4.0, 2016 yılında %3.6 ve 2017 yılında %5.4 oranında bir büyüme kaydetmiştir.

TABLO - 3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

Sektörler	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	Sabit Fiyatlarla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Tarım	1.513,0	1.402,9	1.471,6	609,7	647,6	658,8
1.1. Bitkisel	742,9	623,6	599,2	291,7	309,3	279,6
1.2. Hayvancılık	684,3	673,4	738,0	283,5	295,3	308,3
1.3. Ormancılık	19,3	32,7	38,4	1,4	2,7	3,6
1.4. Balıkçılık	66,5	73,3	96,0	32,9	40,3	67,3
2. Sanayi	1.789,1	1.920,2	2.004,3	937,7	1.064,7	1.413,3
2.1. Taşocakçılığı	53,3	57,2	62,0	69,8	80,1	136,4
2.2. İmalat Sanayii	1.385,0	1.491,5	1.554,5	381,2	427,7	476,8
2.3. Elektrik-Su	350,9	371,4	387,9	486,7	556,9	800,2
3. İnşaat	1.524,1	1.611,6	1.782,3	480,5	511,7	836,4
4. Ticaret-Turizm	3.348,1	3.507,8	3.823,7	2.012,9	2.280,6	2.921,8
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	2.623,8	2.736,4	2.879,1	1.095,9	1.269,6	1.617,8
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	724,3	771,4	944,6	916,9	1.011,0	1.304,1
5. Ulaştırma-Haberleşme	1.273,3	1.340,5	1.433,7	896,6	965,3	1.156,6
6. Mali Müesseseler	675,1	688,8	710,4	719,4	887,7	1.007,8
7. Konut Sahipliği	859,7	890,2	924,1	456,2	535,3	655,6
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	2.023,2	2.095,5	2.256,7	1.422,6	1.679,9	2.289,8
9. Kamu Hizmetleri	1.931,1	1.927,3	1.912,1	1.715,2	1.850,2	2.193,1
10. İthalat Vergileri	1.785,3	1.946,7	1.957,1	971,8	1.178,3	1.411,5
11. GSYİH	16.722,1	17.331,5	18.276,0	10.222,5	11.601,2	14.544,8
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	-19,2	6,3	8,7	-11,7	4,2	6,9
GSMH	16.702,9	17.337,8	18.284,7	10.210,7	11.605,5	14.551,8
Sektörler	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	Büyüme Oranı (%)			GSYİH'daki Payı (%)		
1. Tarım	14,5	-7,3	4,9	6,0	5,6	4,5
1.1. Bitkisel	30,3	-16,1	-3,9	2,9	2,7	1,9
1.2. Hayvancılık	2,4	-1,6	9,6	2,8	2,6	2,1
1.3. Ormancılık	53,4	70,0	17,3
1.4. Balıkçılık	-5,3	10,2	31,0	0,3	0,3	0,5
2. Sanayi	19,5	7,3	4,4	9,2	9,2	9,7
2.1. Taşocakçılığı	14,2	7,5	8,3	0,7	0,7	0,9
2.2. İmalat Sanayii	23,9	7,7	4,2	3,7	3,7	3,3
2.3. Elektrik-Su	5,7	5,9	4,4	4,8	4,8	5,5
3. İnşaat	6,5	5,7	10,6	4,7	4,4	5,8
4. Ticaret-Turizm	-0,8	4,8	9,0	19,7	19,7	20,1
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	-2,2	4,3	5,2	10,7	11,0	11,1
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	4,2	6,5	22,4	9,0	8,7	9,0
5. Ulaştırma-Haberleşme	5,7	5,3	6,9	8,8	8,3	8,0
6. Mali Müesseseler	1,7	2,0	3,1	7,0	7,6	6,9
7. Konut Sahipliği	3,0	3,5	3,8	4,4	4,6	4,5
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	9,5	3,6	7,7	13,9	14,5	15,7
9. Kamu Hizmetleri	0,1	-0,2	-0,8	16,8	15,9	15,1
10. İthalat Vergileri	-9,6	9,0	0,5	9,5	10,2	9,7
11. GSYİH	4,0	3,6	5,4	100,0	100,0	100,0
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	41,9	133,0	37,9	-	-	-
GSMH	4,1	3,8	5,5	-	-	-

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.2. Ekonominin Genel Dengesi

KKTC ekonomisi 2015, 2016 ve 2017 yıllarında büyümeye devam ederek, GSMH'da reel olarak 2015 yılında %4.1, 2016 %3.8 ve 2017 yılında %5.5 oranlarında büyümenin gerçekleştiği görülmektedir (tablo 4). GSMH ve dış açıktan oluşan Toplam Kaynaklarda, reel olarak 2015 yılında %3.7'lik bir düşüş gözlemlenirken, 2016 ve 2017 yıllarında ise sırası ile %3.5 ve %5.6 oranlarında artarak cari fiyatlarla 2017 yılında 13,476,9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Ekonominin gelecekteki büyümesinde en önemli etkenlerden biri, toplam kaynakların yatırımlara dönüşme oranıdır. Toplam yatırımlarda; 2015, 2016 ve 2017 yıllarında sırası ile %14.3, %2.5 ve %33.5 oranlarında artışlar gözlemlenmiştir. Toplam tüketimde ise 2015 yılında %6.7 oranında bir düşüş gerçekleşmiş, 2016 ve 2017 yıllarında ise reel olarak toplam tüketim sırası ile %3.7 ve %0.01 oranlarında artmıştır. Böylece 2015 ve 2016 yıllarında sırası ile toplam kaynakların %16.8'i ve %16.6'sı toplam yatırımlara dönüşürken 2017 yılında bu oran %21.0 olarak gerçekleşmiştir. 2015 ve 2016 yıllarında ise sırası ile toplam kaynakların %83.2 ve %83.4'nün toplam tüketime dönüşürken 2017 yılında toplam kaynakların %79.0'nun tüketime ayrıldığı gözlemlenmektedir. Toplam Tüketim 2015 ve 2016 yıllarında sırası ile 7,878.1 milyon TL ve 8,948.8 milyon TL olarak gerçekleşirken 2017 yılında cari fiyatlarla 10,640.9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında toplam tüketimin %25.9'u kamu tüketimine ayrılırken %74.1'i ise özel tüketime ayrılmıştır. 2017 yılında Toplam Yatırımların, GSYİH içerisindeki payı %19.5 oranında gerçekleşirken, toplam tüketimin payı ise %73.2 oranında gerçekleşmiştir.

Kamu harcanabilir geliri 2015, 2016 ve 2017 yıllarında sırası ile reel olarak %13.2, %7.3 ve %16.5 oranlarında artarak 2017 yılında sabit fiyatlarla 4,336.4 TL olarak gerçekleşmiştir. Kamu harcanabilir geliri, GSYİH içerisindeki payı ise, bahse konu yıllarda sırası ile %20.7, %21.5 ve %23.7 oranlarında olduğu gözlemlenmektedir. Özel harcanabilir gelir ise 2015 ve 2016 yıllarında reel olarak %2.0 ve %2.9 oranlarında artış gözlemlenirken 2017 yılında da bu artma eğilimi devam etmiş ve %2.5'lik bir artış gerçekleşmiştir.

Toplam yurtiçi tasarruflarda, 2015 ve 2016 yıllarında reel olarak sırası ile %71.0 ve %4.0 oranlarında artışlar gözlemlenirken 2017 yılında %23.8 oranında artmış ve cari fiyatlarla 3,910.9 milyon TL'ye ulaşmıştır (tablo 4). 2015 ve 2016 yıllarında toplam yurtiçi tasarrufların, GSYİH içerisindeki payı sırası ile %22.8 ve %22.9 olarak gerçekleşirken 2017 yılında ise söz

konusu rakamın %26.9 olarak gerçekleştiği gözlenmektedir. Kamu tasarruf açığında ise reel olarak 2015 yılında %81.9 azalma gerçekleşirken, 2016 ve 2017 yıllarında Kamu Tasarrufunda sırası ile %239.7 ve %358.2 oranlarında artışlar gerçekleşerek 2016 ve 2017 yıllarında Kamu tasarrufu artıya geçmiş ve 2017 yılında cari fiyatlarla 691.9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Özel tasarruflarda ise reel olarak 2015 yılında %32.6'lık bir artış ve 2016 yılında ise %4.4' lk bir düşüş gerçekleşmiş ve 2017 yılında ise %7.0 oranında bir artış gözlemlenerek cari fiyatlarla 3,219.0 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2017 yılında kamu tasarruf-yatırım farkı reel olarak %362,4 oranında artışla cari fiyatlarla 309.2 milyon TL düzeyine ulaşmıştır. 2017 yılında ise özel tasarruf-yatırım farkı reel rakamlarda %33.5 azalarak cari fiyatlarla 765.7 milyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir (tablo 4).

TABLO-4 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ²

	2015 ¹	2016	2017	2015 ¹	2016	2017
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Toplam Kaynaklar	15,491.5	16,039.1	16,934.1	9,470.2	10,736.1	13,476.9
1.1. GSMH	16,702.9	17,337.8	18,284.7	10,210.7	11,605.5	14,551.8
1.2. Dış Açık	-1,211.4	-1,298.8	-1,350.6	-740.5	-869.4	-1,074.9
2. Toplam Yatırımlar	2,604.4	2,670.2	3,563.5	1,592.1	1,787.3	2,836.0
2.1. Sabit Sermaye	2,520.8	2,710.2	3,428.7	1,541.0	1,814.1	2,728.7
2.1.1. Kamu	446.6	340.1	476.5	273.0	227.7	379.2
2.1.2. Özel	2,074.2	2,370.1	2,952.2	1,268.0	1,586.5	2,349.5
2.2. Stok Değişimleri	83.6	-40.0	134.8	51.1	-26.8	107.3
2.2.1. Kamu	-31.0	-2.3	4.4	-18.9	-1.6	3.5
2.2.2. Özel	114.6	-37.7	130.4	70.0	-25.2	103.8
3. Toplam Tüketim	12,887.1	13,368.9	13,370.6	7,878.1	8,948.8	10,640.9
4. Kamu Harcanabilir Geliri	3,469.2	3,723.7	4,336.4	2,120.8	2,492.5	3,451.1
4.1. Kamu Tüketimi	3,605.0	3,534.0	3,467.0	2,203.8	2,365.5	2,759.2
4.2. Kamu Tasarrufu	-135.8	189.7	869.4	-83.0	127.0	691.9
4.3. Kamu Yatırımı	415.6	337.8	480.9	254.1	226.1	382.7
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-551.4	-148.1	388.5	-337.1	-99.1	309.2
5. Özel Harcanabilir Gelir	13,233.7	13,614.1	13,948.3	8,090.0	9,112.9	11,100.7
5.1. Özel Tüketim	9,282.1	9,834.9	9,903.6	5,674.3	6,583.2	7,881.7
5.2. Özel Tasarruf	3,951.6	3,779.2	4,044.8	2,415.7	2,529.7	3,219.0
5.3. Özel Yatırım	2,188.8	2,332.4	3,082.7	1,338.1	1,561.2	2,453.3
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	1,762.8	1,446.8	962.1	1,077.6	968.5	765.7
Özel Tasarruf Oranı (%)	29.9	27.8	29.0	0.0	0.0	0.0
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	3,815.8	3,968.9	4,914.1	2,332.7	2,656.7	3,910.9
Yatırımlar/GSMH (%)	15.6	15.4	19.5	15.6	15.4	19.5
Tasarruflar/GSMH (%)	22.8	22.9	26.9	22.8	22.9	26.9
Toplam Tüketim/GSMH (%)	77.2	77.1	73.1	77.2	77.1	73.1
Toplam Yatırımlar/Toplam Kaynaklar(%)	16.8	16.6	21.0	16.8	16.6	21.0
Toplam Tüketim/Toplam Kaynaklar(%)	83.2	83.4	79.0	83.2	83.4	79.0
Fert Başına Toplam Tüketim (TL)	0.047	0.048	0.048	28,865.7	32,402.6	37,877.4
Fert Başına GSMH (TL)	0.061	0.063	0.077	37,412.8	42,022.3	51,798.5
	2015¹	2016	2017	2015¹	2016	2017
	Değişim(%)			GSYİH'daki Pay (%)		
1. Toplam Kaynaklar	-3.7	3.5	5.6	92.5	92.5	92.7
1.1. GSMH	4.1	3.8	5.5	99.9	100.0	100.0
1.2. Dış Açık	-2,701.7	7.2	4.0	-7.2	-7.5	-7.4
2. Toplam Yatırımlar	14.3	2.5	33.5	15.6	15.4	19.5
2.1. Sabit Sermaye	21.4	7.5	26.5	15.1	15.6	18.8
2.1.1. Kamu	16.2	-23.8	40.1	2.7	2.0	2.6
2.1.2. Özel	22.5	14.3	24.6	12.4	13.7	16.2
2.2. Stok Değişimleri	0.5	-0.2	0.7
2.2.1. Kamu	..	-92.4	..	-0.2	0.0	0.0
2.2.2. Özel	-21.2	0.7	-0.2	0.7
3. Toplam Tüketim	-6.7	3.7	0.01	77.1	77.1	73.2
4. Kamu Harcanabilir Geliri	13.2	7.3	16.5	20.7	21.5	23.7
4.1. Kamu Tüketimi	-5.5	-2.0	-1.9	21.6	20.4	19.0
4.2. Kamu Tasarrufu	-81.9	239.7	358.2	-0.8	1.1	4.8
4.3. Kamu Yatırımı	-5.6	-18.7	42.4	2.5	1.9	2.6
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-53.6	-73.2	362.4	-3.3	-0.9	2.1
5. Özel Harcanabilir Gelir	2.0	2.9	2.5	79.1	78.6	76.3
5.1. Özel Tüketim	-7.2	6.0	0.7	55.5	56.7	54.2
5.2. Özel Tasarruf	32.6	-4.4	7.0	23.6	21.8	22.1
5.3. Özel Yatırım	19.1	6.6	32.2	13.1	13.5	16.9
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	54.4	-17.9	-33.5	10.5	8.3	5.3
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	71.0	4.0	23.8	22.8	22.9	26.9

¹ :Revize yapılmıştır.

² Toplamlarda oluşan farklılıklar rakamların yuvarlanmasından kaynaklanmaktadır.

Kaynak:Devlet Planlama Örgütü.

1.2.3. Sabit Sermaye Yatırımları

1.2.3.1. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Sabit Sermaye Yatırımlarının, 2015 ve 2016 yıllarında sırası ile reel olarak %21.4 ve %7.5 oranlarında artış gerçekleştirirken 2017 yılında Sabit Sermaye Yatırımlarının %26.5 oranındaki bir artışla cari fiyatlarla 2,728.7 milyon TL olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir (tablo 5).

2016 Yılında en yüksek değişimler sırası ile Mali Müesseseler, Serbest Meslek ve Hizmetler ile Ulaştırma-Haberleşme sektörlerinde gerçekleşmiştir. Mali Müesseseler sektöründeki sabit sermaye yatırımları %133.3'lük bir artış gösterirken, Serbest Meslek ve Hizmetler sektöründe %91.1 ve Ulaştırma-Haberleşme sektöründe ise %41.5 oranında artış gözlemlenmiştir. Mali Müesseseler sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki payının %1.4, Serbest Meslek ve Hizmetler sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki payının %15.0 ve Haberleşme sektörünün ise %5.2 oranlarında olduğu gözlemlenmiştir (tablo 5). 2017 Yılında ise en yüksek değişimler sırası ile Kamu Hizmetleri sektörü, Ticaret- Turizm sektörleri ve Tarım sektöründe yaşanmıştır. Kamu Hizmetlerinde %149.3'lük bir artış gözlemlenirken bu artışın en önemli nedenleri arasında; Devlet bütçesindeki Kamu Hizmetleri Sabit Sermaye Yatırımlarında Eğitim sektörü hariç, Sağlık ve Diğer Kamu olarak ayrılan kalemlerindeki ciddi artış ve Yerel Yönetimlerin Kamu hizmetlerindeki Sabit sermaye yatırımlarındaki önemli artışlar ile KT Tütün Endüstrisinin Sabit sermaye yatırımlarındaki üretime yönelik gerçekleştirdiği sabit sermaye yatırımlarındaki kayda değer artışlar sıralanabilir. Ticaret ve Turizm sektöründeki %51.2'lik artışın %96.9'lük bölümünü Turizm sektöründeki sabit sermaye yatırımları oluşturmaktadır. Tarım Sektöründe ise %43.2 oranında sabit sermaye artışı olmuştur. Kamu Hizmetleri sektörünün Toplam Yatırımlar içindeki payının %7.6, Ticaret ve Turizm sektörünün Toplam Yatırımlar içindeki payının %13.6 ve Tarım sektörünün ise %2.6 oranlarında olduğu gözlemlenmiştir (tablo 5).

TABLO-5 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖREL DAĞILIMI

	2015 ¹	2016	2017	2015 ¹	2016	2017
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1. Tarım	101.6	61.3	87.9	62.1	41.1	69.9
2. Sanayi	367.9	326.7	418.4	224.9	218.7	333.0
2.1. Taşocakçılığı	5.3	4.8	6.8	3.3	3.2	5.4
2.2. İmalat Sanayii	214.2	194.8	293.6	131.0	130.4	233.7
2.3. Elektrik-Su	148.3	127.1	118.1	90.7	85.1	94.0
3. İnşaat	42.8	56.2	68.9	26.1	37.6	54.8
4. Ticaret-Turizm	431.9	308.9	467.0	264.0	206.8	371.7
4.1. Ticaret	109.9	144.2	142.6	67.2	96.5	113.5
4.2. Turizm	322.0	164.7	324.4	196.8	110.3	258.2
5. Ulaştırma-Haberleşme	222.7	315.2	253.6	136.1	211.0	201.9
5.1. Ulaştırma	146.7	173.3	151.6	89.7	116.0	120.6
5.2. Haberleşme	76.0	141.8	102.1	46.4	94.9	81.2
6. Mali Müesseseler	16.8	39.2	38.0	10.3	26.2	30.3
7. Konut Sahipliği	956.3	1,092.4	1,427.5	584.6	731.2	1,136.0
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	212.4	406.0	407.1	129.9	271.7	324.0
9. Kamu Hizmetleri	168.5	104.4	260.2	103.0	69.9	207.1
Toplam	2,520.8	2,710.2	3,428.7	1,541.0	1,814.1	2,728.7
	2015 ¹	2016	2017	2015 ¹	2016	2017
	Değişim(%)			Toplam Yatırımlar İçindeki Pay (%)		
1. Tarım	-5.6	-39.6	43.2	4.0	2.3	2.6
2. Sanayi	14.8	-11.2	28.1	14.6	12.1	12.2
2.1. Taşocakçılığı	11.2	-10.1	41.4	0.2	0.2	0.2
2.2. İmalat Sanayii	9.2	-9.1	50.8	8.5	7.2	8.6
2.3. Elektrik-Su	23.9	-14.3	-7.1	5.9	4.7	3.4
3. İnşaat	16.9	31.3	22.6	1.7	2.1	2.0
4. Ticaret-Turizm	233.5	-28.5	51.2	17.1	11.4	13.6
4.1. Ticaret	77.0	31.2	-1.1	4.4	5.3	4.2
4.2. Turizm	377.8	-48.8	96.9	12.8	6.1	9.5
5. Ulaştırma-Haberleşme	-9.8	41.5	-19.5	8.8	11.6	7.4
5.1. Ulaştırma	-15.7	18.1	-12.6	5.8	6.4	4.4
5.2. Haberleşme	4.5	86.7	-28.0	3.0	5.2	3.0
6. Mali Müesseseler	-18.6	133.3	-3.0	0.7	1.4	1.1
7. Konut Sahipliği	2.7	14.2	30.7	37.9	40.3	41.6
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	37.8	91.1	0.3	8.4	15.0	11.9
9. Kamu Hizmetleri	29.3	-38.1	149.3	6.7	3.9	7.6
Toplam	21.4	7.5	26.5	100.0	100.0	100.0

¹ 2015 yılı hesaplarında revize yapılmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.3.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibariyle Dağılımı

Sabit sermaye yatırımlarının kesimler itibarıyla dağılımı tablo 6'de görülmektedir. Grafik 7'de ise kesimler itibarıyla sabit sermaye yatırımlarında son üç yılda meydana gelen reel gelişmeyi göstermektedir. 2016 yılında Kamu Kesimi yatırımları, toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde %12.6'lık bir paya sahip olmuş ve cari fiyatlarla 227.7 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Özel kesim yatırımları ise Toplam Sabit Sermaye Yatırımları içerisinde %87.4 oranı ile 1,586.5 milyon TL'sine ulaşmıştır. 2017 yılında ise kamu kesimi yatırımları %40.1 oranında artarak sabit sermaye yatırımları içindeki payı %13.9 olarak gerçekleşmiş ve cari fiyatlarla 379.2 milyon TL olarak gözlemlenmiştir. Özel Kesim yatırımları ise %24.6 oranında büyüyerek, Toplam Sabit Sermaye Yatırımları içerisinde %86.1'lik bir pay almış ve cari fiyatlarla 2,349.5 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. (tablo 6).

TABLO-6 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI

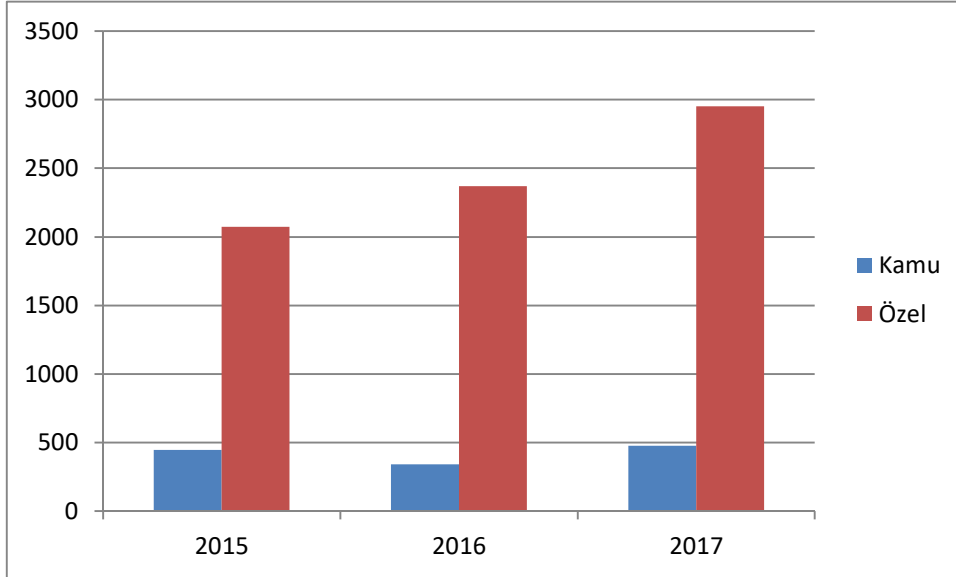
	2015 ²	2016	2017	2015 ²	2016	2017
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
1.Kamu Kesimi	446.6	340.1	476.5	273.0	227.7	379.2
1.1. Devlet	266.9	194.5	316.0	163.1	130.2	251.5
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	179.8	145.7	160.5	109.9	97.5	127.7
2. Özel Kesim	2,074.2	2,370.1	2,952.2	1,268.0	1,586.5	2,349.5
Toplam	2,520.8	2,710.2	3,428.7	1,541.0	1,814.1	2,728.7
	2015 ²	2016	2017	2015 ²	2016	2017
	Değişim (%)			Sabit Sermaye Yatırımlarındaki Pay (%)		
1.Kamu Kesimi	16.2	-23.8	40.1	17.7	12.6	13.9
1.1. Devlet	7.6	-27.1	62.5	10.6	7.2	9.2
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	31.7	-19.0	10.2	7.1	5.4	4.7
2. Özel Kesim	22.5	14.3	24.6	82.3	87.4	86.1
Toplam	21.4	7.5	26.5	100.0	100.0	100.0

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler

² Revize Yapılmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik - 7

1.2.4. Finansman Dengesi

1.2.4.1. Kamu Kesimi Genel Dengesi

Kamu gelirlerinin 2016 yılında reel olarak %4.9 oranında artmasıyla birlikte transfer giderlerinin de reel olarak %1.8 gibi düşük bir oranında artması kamu harcanabilir gelirin reel olarak %7.3 oranında artmasıyla sonuçlanmıştır. Kamu harcanabilir gelirin artması ve kamu cari giderlerinde reel olarak %2 oranında bir gerileme gerçekleşmesi, yıllardır kamu tasarrufu açığı kaydedilirken 2016 yılında cari fiyatlarla 127 milyon TL, sabit fiyatlarla 189.7 TL, kamu tasarrufu sağlanmasına neden olmuştur. Kamu yatırımlarında reel olarak %18.7 oranında bir daralmanın etkisiyle, kamu finansman gereğinde reel olarak %73.2 oranında ciddi bir gerileme kaydedilmiştir.

2017 yılında ise Sosyal Sigortalar Kurumu'ndaki olumlu mali gelişmeler neticesinde artan gelirlerin yanında İhtiyat Sandığı ve Merkez Banka'sının gelirlerinin artması faktör ve fon

gelirlerini pozitif yönde etkilemiş ve reel olarak %14.2 oranında artırmıştır. Vergi dışı gelirlerin reel olarak %30.4 oranında ve faktör ve fon gelirlerinin de %14.2 oranında artması toplam vergi gelirlerindeki reel %2.5 oranındaki artışla birlikte kamu gelirlerinin reel olarak %8.4 oranında artmasını sağlamıştır. Kamu gelirlerindeki reel olarak %8.4 oranında artış ve transfer giderlerinde reel olarak % 2.7 oranında gerileme kamu harcanabilir gelirin % 16.5 oranında artmasına neden olmuştur. Kamu cari giderlerinde %1.9 oranında gerilemenin kaydedilmesiyle birlikte kamu tasarrufunda reel olarak %358.2 oranında artış sağlanmıştır. Kamu yatırımlarında reel olarak %42.4 oranındaki yüksek artışa rağmen 2017 yılında kamu finansman dengesinde cari fiyatlarla 309.2 milyon TL,1977 yılı fiyatlarıyla 388.5 TL, kamu finansman fazlası meydana gelmiştir (tablo 7).

TABLO - 7 KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ

	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (TL)		
1. Kamu Gelirleri	6,130.9	6,433.8	6,972.7	3,747,936,193.4	4,306,597,171.1	5,549,136,675.0
1.1 Vergiler	3,632.7	3,874.7	3,971.9	2,220,710,996.6	2,593,635,145.2	3,160,994,730.5
1.1.1 Dolaysız Vergiler	1,555.5	1,620.5	1,713.7	950,899,358.7	1,084,741,227.2	1,363,797,968.7
1.1.2 Dolaylı Vergiler	2,077.2	2,254.2	2,258.2	1,269,811,637.9	1,508,893,918.0	1,797,196,761.8
1.2 Vergi Dışı Gelirler	440.3	484.7	632.0	269,178,744.9	324,460,308.0	502,982,088.5
1.3 Faktör ve Fon Gelirleri	2,057.9	2,074.3	2,368.8	1,258,046,452.0	1,388,501,717.8	1,885,159,856.0
2. Transferler	2,661.7	2,710.1	2,636.3	1,627,164,205.7	1,814,054,229.8	2,098,067,685.7
3. Kamu Harcanabilir Gelir	3,469.2	3,723.7	4,336.4	2,120,771,987.7	2,492,542,941.3	3,451,068,989.3
4: Kamu Cari Giderleri	3,605.0	3,534.0	3,467.0	2,203,794,468.5	2,365,535,939.9	2,759,192,994.2
5. Kamu Tasarrufu	-135.8	189.7	869.4	-83,022,480.7	127,007,001.4	691,875,995.1
6. Kamu Yatırımı	415.6	337.8	480.9	254,074,254.5	226,108,243.2	382,705,180.9
6.1 Sabit Sermaye	446.6	340.1	476.5	273,019,533.7	227,676,886.1	379,189,235.9
6.2 Stok Değişimi	-31.0	-2.3	4.4	-18,945,279.2	-1,568,642.9	3,515,945.0
7. Kamu Finansman Gereği	551.4	148.1	-388.5	337,096,735.2	99,101,241.9	-309,170,814.2
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	Değişim (%)			GSYİH'daki Pay (%)		
1. Kamu Gelirleri	2.3	4.9	8.4	36.7	37.1	38.2
1.1 Vergiler	-1.3	6.7	2.5	21.7	22.4	21.7
1.1.1 Dolaysız Vergiler	-3.0	4.2	5.7	9.3	9.4	9.4
1.1.2 Dolaylı Vergiler	0.1	8.5	0.2	12.4	13.0	12.4
1.2 Vergi Dışı Gelirler	-8.7	10.1	30.4	2.6	2.8	3.5
1.3 Faktör ve Fon Gelirleri	12.3	0.8	14.2	12.3	12.0	13.0
2. Transferler	-9.1	1.8	-2.7	15.9	15.6	14.4
3. Kamu Harcanabilir Gelir	13.2	7.3	16.5	20.7	21.5	23.7
4: Kamu Cari Giderleri	-5.5	-2.0	-1.9	21.6	20.4	19.0
5. Kamu Tasarrufu	81.9	239.7	358.2	-0.8	1.1	4.8
6. Kamu Yatırımı	-5.6	-18.7	42.4	2.5	1.9	2.6
6.1 Sabit Sermaye	16.2	-23.8	40.1	2.7	2.0	2.6
6.2 Stok Değişimi	..	92.4	..	-0.2	0.0	0.0
7. Kamu Finansman Gereği	-53.6	-73.2	-362.4	3.3	0.9	-2.1

Not: İhtiyat Sandığı Dairesi için kurumun kendi yapmış olduğu tahmin rakamları kullanılmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.4.2. Kamu Borç Stoku

2015 – 2017 yıllar itibariyle gerçekleşen toplam kamu borç stoku incelendiğinde, 2015 yılı toplam kamu borç stoku 16,050.4 milyon TL'si olmuş ve bu rakam GSYİH'nin %157.0'sına karşılık gelmektedir. 2016 yılında GSYİH'nin %165.4'si seviyesinde 19,187.7 milyon TL'sına yükselmiştir. 2017 yılında ise toplam kamu borç stoku 20,704.9 milyon TL'sına yükselmesine karşılık GSYİH'nin %142.4 seviyesine ulaşmıştır (tablo 8).

ABD doları cinsinden toplam borç stoku incelendiğinde, 2015 yılında 5,510.3 milyon \$ olan toplam kamu borcu 2016 yılında 5,442.5 milyon \$'ı olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında bu rakam 5,671.0 milyon \$ seviyesine ulaşmıştır (tablo 8).

Tablo 8'de görüleceği üzere iç borç stoku, 2015 yılında 5,151.4 milyon TL'na yükselmiştir. Toplam iç borç stokunun GSYİH içindeki payı 2015 yılında %50.4 seviyesinde gerçekleşti. 2016 yılında toplam iç borç stoku GSYİH'nin %49.9'sı seviyesinde gerçekleşerek 5,783.6 milyon TL'sına yükselmiştir. 2017 yılında ise GSYİH'nin %42.0'ı seviyesinde gerçekleşen iç borç stoku 6,109.6 milyon TL'sına yükselmiştir.

Kamunun dış borç stoku ise, 2015 yılında 10,899.0 milyon TL'sı seviyelerine yükselmiştir. Dış borç stokunun GSYİH içindeki payına bakıldığında ise, 2015 yılında %106.6'sı düzeyine yükseldiği görülmektedir. 2016 yılında ise dış borç stoku GSYİH'nin %115.5'i düzeyinde 13,404.1 milyon TL'sı seviyesine yükselmiştir. 2017 yılında ise dış borç stoku GSYİH'nin %100.3'i düzeyine gerilerken kurlarda yaşanan artışlar nedeniyle cari olarak 14,595.3 milyon TL'sı seviyesine yükselmiştir (tablo 8).

TABLO - 8 KAMU BORÇ STOKU

	2015	2016	2017
İç Borç Stoku¹			
Milyon TL	5,151.4	5,783.6	6,109.6
Milyon \$ ³	1,758.5	1,640.5	1,673.4
GSYİH' daki Payı (%)	50.4	49.9	42.0
Dış Borç Stoku²			
Milyon TL	10,899.0	13,404.1	14,595.3
Milyon \$ ³	3,741.8	3,802.0	3,997.6
GSYİH' daki Payı (%)	106.6	115.5	100.3
Toplam Borç Stoku			
Milyon TL	16,050.4	19,187.7	20,704.9
Milyon \$ ³	5,510.3	5,442.5	5,671.0
GSYİH' daki Payı (%)	157.0	165.4	142.4

¹ Hazine ve diğer Kamu kurumlarının Merkez Bankası, Ticari Bankalar ve İhtiyat Sandığına olan borçlarını ifade eder. Bu borç toplamına belediyelerin sadece bankalara olan borçları dahil edilirken diğer kamu borçları dahil edilmemiştir.

² Hazinenin dış kaynaklı borcunu ifade eder.

³ 31 Aralık resmi döviz satış kurları kullanılmıştır.

⁴ Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, ve Devlet Planlama Örgütü.

1.2.4.3. Devlet Bütçe Dengesi

Devlet bütçe hacmi 2015 yılında 3,841.9 milyon TL olarak gerçekleşirken, 2016 yılında 2015 yılına göre %8.3 oranında bir artışla 4,160.3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise %20.1 artış göstererek 4,995.3 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Devlet bütçe hacmi 2015-2017 yılları arasında cari bazda artış göstermiş olmasına rağmen, aynı dönem içerisinde GSMH içerisindeki payı azalan bir seyir izlemiş ve 2015 yılında %37.6, 2016 yılında %35.8 ve 2017 yılında ise %34.3 seviyesine gerilemiştir (tablo 9).

Bütçe yerel gelirleri içerisinde en önemli gelir kalemi olan vergi gelirleri, 2015 yılında reel olarak %1.2'lik oranında gerileme yaşanırken bu oran 2016 yılında %6.7'lik artış göstermiştir. 2017 yılında ise 2016 yılına göre reel olarak vergi gelirlerinde %2.7 oranında artış görülmektedir. Vergi gelirlerinin alt kalemlerinden dolaysız vergiler 2015 yılında reel olarak

%2.7 oranında gerileme göstermesine karşılık, 2016 yılında %4.4 oranında reel olarak artış olmuştur. 2017 yılında ise %6.1 oranında artış yaşanmıştır. Dolaylı vergilerde ise reel olarak 2015 yılında %0.1 oranında azalış göstermesine karşılık 2016 yılında reel olarak %8.4 oranında artış yaşanırken, 2017 yılında sadece %0.2 oranında artış yaşanmıştır (tablo 9).

Yerel gelirlerin içerisinde yer alan diğer gelirlerde, 2015 yılında ise Telefon telgraf ve teleks ücretleri, Chip kart satış gelirleri, sabit görüntülü radar sistemleri ceza gelirlerinde yaşanan gerileme nedeni ile diğer gelirler kaleminde reel olarak %10.9 düzeyinde gerileme gözlemlenmiştir. 2016 yılında ise bazı gelir kalemlerinde gerileme olmasına karşılık aynı kategori içerisinde yer alan diğer gelir kalemlerinde yaşanan artış diğer gelirlerde reel olarak %11.5 oranında artışa neden olmuştur. 2017 yılında ise diğer gelirler kaleminde %32.3 oranında artış olmuştur (tablo 9).

Fon gelirlerinde 2015 yılında Spor Fonu, Emekli Sandığı Fonu, ve Tasfiye Edilen Fon gelirleri başta olmak üzere toplam fon gelirleri kaleminde reel olarak %6.3 oranında gerileme gözlemlenmiştir. 2016 yılında ise fon gelirlerinde reel olarak %12.6 oranında artış sağlanmıştır. 2017 yılında ise Spor Fonu, Turizm Teşvik fonu, Fiyat İstikrar Fonu ve Tasfiye Edilen Fon gelirleri başta olmak üzere toplam fon gelirleri kaleminde cari fiyatlarla %5.6 oranında artış yaşanmasına karşılık, reel olarak %11.2 oranında gerileme söz konusu olmuştur.

Bütçe gelirleri içerisinde yer alan dış yardımlar, 2015 yılında cari fiyatlarla 549.1 milyon TL ile bütçe gelirleri içerisinde % 15.8'ı ve GSMH'nin %5.4'dü kadar paya sahipti. 2016 yılında bu pay %12.8'ine ulaşırken, 2017 yılında %14.5'i seviyelerinde gerçekleşti. 2015 yılında reel olarak %0.9 oranında azalarak GSMH'nin %5.4'ü kadar paya sahip olmuştur. 2016 yılında ise dış yardımlar da reel olarak %15.9 gerileme olurken GSMH'nin %4.4'ü kadar paya sahip olmuştur. 2017 yılında ise dış yardımlar da reel olarak %17.4 artış olurken GSMH'nin %4.9'ü kadar paya sahip olmuştur.

Tamamına yakını Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan dış yardımlar 2015 yılında cari fiyatlarla 549.1 milyon TL olarak gerçekleşirken, 2016 yılında 505.9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise cari fiyatlarla 706.2 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Toplam gelirler içerisinde yerel gelirler cari fiyatlarla 2015 yılında %84.2 oranında bir paya sahip olurken bu oran 2016 yılında %87.2'ye yükselirken; 2017 yılında ise %85.5 oranında bir paya sahip olmuştur. 2016 – 2017 yılları arasında yerel gelirlerde cari fiyatlarla %20.7'lik artış olmasına karşılık reel olarak %1.5 oranında artış olduğu gözlemlenmiştir.

Bütçe giderleri açısından gelişmelere bakıldığı zaman, 2015 yılında 3,841.9 milyon TL düzeyinde gerçekleşen bütçe cari olarak %5.7 artış ve reel %4.8'lik gerileme göstermiştir. 2016 yılında 4,160.3 milyon TL ile cari olarak %8.3 artış ve reel olarak %1.1'lik gerileme yaşanmıştır. 2017 yılında ise bütçe giderleri cari fiyatlarla %20.1 oranında artış ile 4,995.3 milyon TL düzeyinde gerçekleşen bütçe reel olarak %1.0 oranında artış göstermiştir.

Personel giderlerinin yıllar itibariyle bütçe giderleri içindeki payına bakıldığı zaman 2015 yılında %34.5 seviyelerinden 2016 yılında %34.3'i seviyesine gerilerken cari fiyatlarla %7.6 ve reel olarak ise %1.7 oranında gerileme göstermiştir. 2017 yılında personel giderleri %32.9 oranında pay alırken personel giderleri cari fiyatlarla %15.4'lik artış göstermesine karşılık reel olarak %2.9 oranında gerilemiştir.

2015 yılında bütçe giderlerinde reel olarak personel giderleri %3.7, diğer cari giderler %3.4, transfer giderleri %6.3, savunma giderleri %4.6 ve yatırım giderlerinde %2.5 oranında gerileme olmuştur. 2016 yılında ise bütçe giderlerinde reel olarak personel giderleri %1.7, diğer cari giderler %3.7, savunma giderleri %4.3 ve yatırım giderlerinde %22.8 oranında gerileme olmasına karşılık, transfer giderleri %5.4 oranında artış göstermiştir. 2017 yılında ise bütçe giderlerinde reel olarak personel giderleri %2.9, transfer giderleri %3.1 oranında gerileme olmasına karşılık, diğer cari giderler %2.8, savunma giderlerinde %1.7 ve yatırım giderlerinde %39.6 oranında artış göstermiştir.

2015 yılı bütçe giderleri içindeki gider kalemlerinin paylarına bakıldığı zaman, transfer harcamalarının bütçe giderlerinin %42.8, 2016 yılında %45.6, 2017 yılında ise %43.7 oranında pay ile bütçeye önemli bir yük oluşturmaya devam ettiği görülmektedir.

Bütçe gelirleri ile bütçe giderlerini karşılayamayan KKTC bütçesi; 2015 yılında finansman ihtiyacı 376.9 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 272.8 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen 104.1 milyon TL'lik miktarı iç finansman olanaklarıyla karşılanmıştır. 2016 yılında devlet bütçesi finansman ihtiyacı 199.7 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 220.5 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen kaynaktan fazlasını sağlamış olması nedeniyle 20.8 milyon TL'lik miktar finansman fazlası vermiştir. Aynı durum 2017 yılında da yaşanmış ve bu yılda da ihtiyaç duyulan finansman ihtiyacı 177.8 milyon TL olmasına karşılık TC kredileri olanaklarından 224.6 milyon TL düzeyinde sağlanan kredi sayesinde, bütçe ihtiyaç görülen

kaynaktan fazlasını sağlamış olması nedeniyle 106.8 milyon TL'lik miktar finansman fazlası vermiştir.

2015 yılında yerel gelirlerin GSMH'ya oranı %28.6'sı, 2016 yılında ise %29.8'si seviyesine yükselmesine karşılık 2017 yılında yerel gelirlerin GSMH'ya oranı %28.7'si seviyesine geriledi. Dış yardımların ise GSMH payı 2015 de %5.4, ve 2016 yılında ise %4.4 düzeylerinde gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise %4.9 seviyesine ulaştı. Yerel gelirlerin önemli bir bölümünü oluşturan gelir vergisi ağırlıklı dolaysız vergilerin GSMH'ya oranı, 2015 yılında %9.0 seviyesinde gerçekleşirken; 2016 yılında %9.1'e yükseldi. 2017 yılında da %9.1 seviyesinde gerçekleşti. Bu gelişmeler sonucunda vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranı 2015 yılında %20.9 , 2016 yılında ise %21.5 olarak gerçekleştiği, 2017 vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranı ise %20.9 düzeyine gerilediği görülmektedir (tablo 9).

Devlet bütçesi giderleri, 2015 yılında %37.6'i düzeyinde gerçekleşmiş, 2016 yılında ise %35.8'lik payla seviyesine gerilemiştir. 2017 yılında ise %34.3'lük payla son dönemlerin en düşük seviyesine gerilemiştir (tablo 9, grafik 8). Bütçe giderleri, bir önceki yıla göre reel olarak 2015 yılında %4.8 ve 2016 yılında ise %1.1 oranında gerileme göstermiştir. 2017 yılında ise reel olarak %1.0 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Devlet yatırımlarının ise bütçe giderleri içerisindeki payı 2013 yılında %9.4 seviyesinden sırası ile 2014 yılında %10, 2015 yılında %10.2 ve 2016 yılında %8.0 seviyesine ulaşırken 2017 yılında %11.0 yükseldiği görülmektedir. Yatırımların yıllar itibariyle GSMH içindeki paylarına bakıldığında 2013 yılında %4.0 olan payı, 2014 yılında %4.1 ve 2015 yılında %3.8 seviyesinde gerçekleşirken 2016 yılında %2,9'luk paya sahip olmuştur. 2017 yılında ise bu oran %3.8 düzeyinde gerçekleşmiştir.

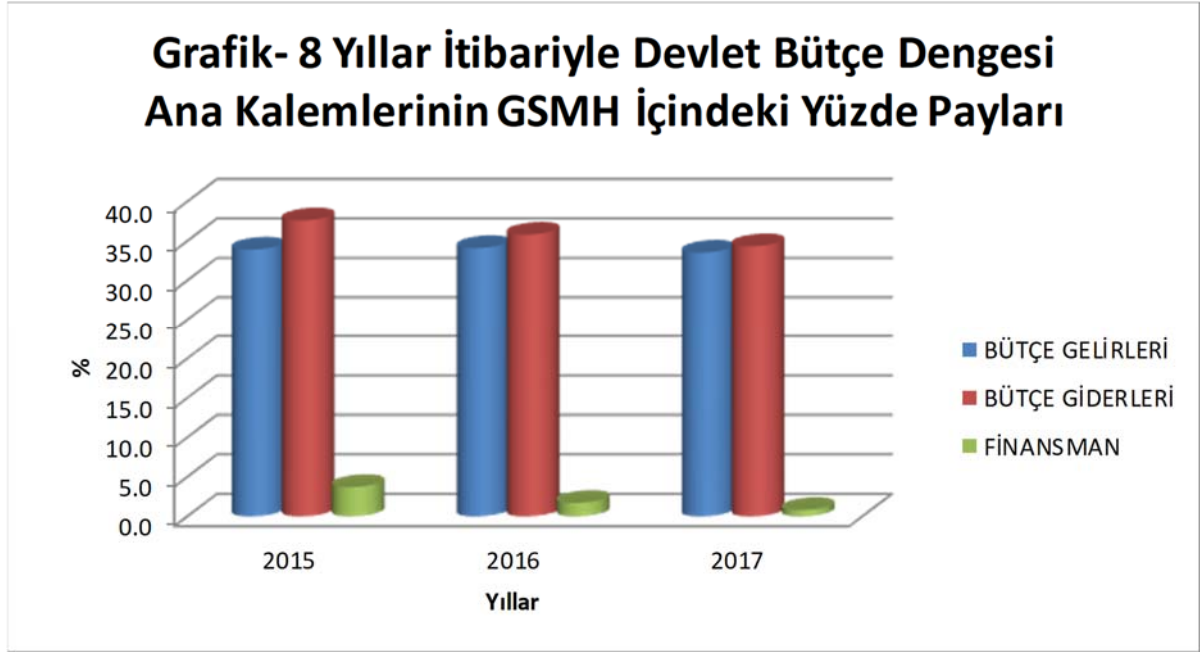
2015 yılında bütçe gelirlerinde görülen %2.7 oranındaki reel gerileme ve bütçe giderlerindeki %4.8'lik reel gerileme karşısında bütçe bu yılda GSMH'nın %3.7'si oranında açık vermiştir. 2016 yılında ise bütçe gelirlerinde görülen %4.4 oranındaki reel artış'a karşılık bütçe giderlerindeki %1.1'lik reel gerileme karşısında bütçe bu yılda ise GSMH'nın %1.7'si oranında açık vermiştir. 2017 yılında ise bütçe gelirlerinde görülen %3.6 oranındaki reel artışa karşılık bütçe giderlerindeki %1.0'lik reel artış karşısında bütçe bu yılda ise GSMH'nın %0.8 oranında açık vermiştir.

Yıllar itibariyle Devlet Bütçe dengeleri incelendiğinde Bütçenin finansmanı için gerekli olan iç ve dış kaynak ihtiyacının sürdürülebilir bir yapıda olmadığı ve sürekli bütçe açıkları nedeni ile kamu borç yükünün artması ülke ekonomisinin gelişmesine engel oluşturduğu görülmektedir.

TABLO - 9 DEVLET BÜTÇE DENGESİ

	1977 Yılı Fiyatlarıyla (TL)			Cari Fiyatlarla (Milyon TL)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
I.BÜTÇE GELİRLERİ	5,668.1	5,916.9	6,128.7	3,465.0	3,960.6	4,877.5
1.Yerel Gelirler	4,769.9	5,161.2	5,241.3	2,915.9	3,454.7	4,171.3
1.1.Vergi Gelirleri	3,495.1	3,728.6	3,828.8	2,136.6	2,495.8	3,047.1
1.1.1.Dolaysız Vergiler	1,508.6	1,575.1	1,671.7	922.3	1,054.3	1,330.4
1.1.2.Dolaylı Vergiler	1,986.5	2,153.5	2,157.1	1,214.4	1,441.5	1,716.7
1.2.Diğer Gelirler	289.0	322.2	426.4	176.7	215.7	339.3
1.3.Fon Gelirleri	985.8	1,110.4	986.2	602.6	743.3	784.9
2.1.Dış Yardımlar	898.2	755.8	887.4	549.1	505.9	706.2
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	895.8	755.6	887.2	547.6	505.8	706.0
2.1.1.1.Diğer	2.3	0.2	0.2	1.4	0.1	0.2
II.BÜTÇE GİDERLERİ	6,284.6	6,215.2	6,276.7	3,841.9	4,160.3	4,995.3
1.Cari Giderler	2,562.1	2,510.4	2,458.5	1,566.2	1,680.4	1,956.6
1.1.Personel Giderleri	2,167.0	2,129.9	2,067.3	1,324.7	1,425.7	1,645.2
1.2.Diğer Cari Giderler	395.1	380.5	391.2	241.5	254.7	311.3
2.Transferler	2,688.2	2,833.6	2,745.0	1,643.3	1,896.7	2,184.6
3.Savunma Giderleri	394.0	377.1	383.5	240.9	252.4	305.2
4.Yatırımlar	640.3	494.2	689.7	391.4	330.8	548.9
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	266.9	194.5	316.0	163.1	130.1	251.5
4.2.Diğer Yatırımlar	373.5	299.7	373.8	228.3	200.7	297.5
III.BÜTÇE DENGESİ	-616.5	-298.3	-148.0	-376.9	-199.7	-117.8
IV. AVANSLAR	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
IIV.FİNANSMAN DENGESİ	-616.5	-298.3	-148.0	-376.9	-199.7	-117.8
IV. FİNANSMAN	616.5	298.3	148.0	376.9	199.7	117.8
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	446.2	329.4	282.2	272.8	220.5	224.6
2. Diğer	170.3	-31.1	-134.3	104.1	-20.8	-106.8
	Değişim (%)			GSMH'daki Pay (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
I.BÜTÇE GELİRLERİ	-2.7	4.4	3.6	33.9	34.1	33.5
1.Yerel Gelirler	-3.0	8.2	1.6	28.6	29.8	28.7
1.1.Vergi Gelirleri	-1.2	6.7	2.7	20.9	21.5	20.9
1.1.1.Dolaysız Vergiler	-2.7	4.4	6.1	9.0	9.1	9.1
1.1.2.Dolaylı Vergiler	-0.1	8.4	0.2	11.9	12.4	11.8
1.2.Diğer Gelirler	-10.9	11.5	32.3	1.7	1.9	2.3
1.3.Fon Gelirleri	-6.3	12.6	-11.2	5.9	6.4	5.4
2.1.Dış Yardımlar	-0.9	-15.9	17.4	5.4	4.4	4.9
2.1.1.Türkiye Cumhuriyeti	-0.9	-15.7	17.4	5.4	4.4	4.9
2.1.1.1.Diğer	-4.3	-93.1	25.9
II.BÜTÇE GİDERLERİ	-4.8	-1.1	1.0	37.6	35.8	34.3
1.Cari Giderler	-3.7	-2.0	-2.1	15.3	14.5	13.4
1.1.Personel Giderleri	-3.7	-1.7	-2.9	13.0	12.3	11.3
1.2.Diğer Cari Giderler	-3.4	-3.7	2.8	2.4	2.2	2.1
2.Transferler	-6.3	5.4	-3.1	16.1	16.3	15.0
3.Savunma Giderleri	-4.6	-4.3	1.7	2.4	2.2	2.1
4.Yatırımlar	-2.5	-22.8	39.6	3.8	2.9	3.8
4.1.Sabit Sermaye Yatırımları	7.6	-27.1	62.6	1.6	1.1	1.7
4.2.Diğer Yatırımlar	-8.7	-19.7	24.7	2.2	1.7	2.0
III.BÜTÇE DENGESİ	-20.6	-51.6	-50.4	-3.7	-1.7	-0.8
IV. AVANSLAR	0.0	0.0	0.0
IIV.FİNANSMAN DENGESİ	-20.6	-51.6	-50.4	-3.7	-1.7	-0.8
IV. FİNANSMAN	-20.6	-51.6	-50.4	3.7	1.7	0.8
1.Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	-37.8	-26.2	-14.3	2.7	1.9	1.5
2. Diğer	189.9	-118.3	331.6	1.0	-0.2	-0.7

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.5. Ödemeler Dengesi

1.2.5.1. Cari İşlemler

1.2.5.1.1. Dış Ticaret

2015 yılında 118.1 milyon ABD Doları olan ihracat rakamı, 2016 yılında %10.7 oranında azalarak 105.5 milyon ABD Doları'na, 2017 yılında ise %0.1 oranında artarak 105.6 milyon ABD Dolarına yükselmiştir.

2015 yılında 1,500.6 milyon ABD Doları olan ithalat rakamı ise 2016 yılında %3.8 oranında azalarak 1,557.2 milyon ABD Doları, 2017 yılında %14.2 artarak 1,778.4 milyon ABD Doları seviyesine yükselmiştir (tablo 10).

Bu gelişmeler sonucunda 2017 yılında Dış Ticaret açığının 1,672.8 milyon ABD Doları, Dış Ticaret Hacminin ise 1,884 milyon ABD Doları olduğu görülmektedir. 2017 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %5.9 olarak gerçekleşmiştir.

1.2.5.1.2. Görünmeyen İşlemler

Görünmeyen İşlemler içerisinde yer alan Turizm (Net) kalemi, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında sırasıyla %2.7, %6 ve %17 oranlarında artarak 2017 yılı sonunda 864.9 milyon ABD Dolarına yükselmiştir.

Görünmeyen İşlemler içerisinde Diğer Görünmeyenler (Net) kalemi ise, 2015 yılında 956.4 milyon ABD Doları iken, 2016 yılında 999.9 milyon ABD Dolarına, 2017 yılında ise %10.2' lik artışla 1,102.3 milyon ABD Dolarına yükselmiştir.

Diğer Görünmeyenler içerisinde ağırlıklı bir yeri olan Yükseköğretim (Net) 2015 yılında 636.2 milyon ABD Doları iken, 2016 yılında 694.8 milyon ABD Dolarına, 2017 yılında ise %10.2 oranında artış ile 765.9 milyon ABD Dolarına yükselmiştir. Diğer Görünmeyenler içerisinde yer alan TC Yardımları 2015 yılında %11.6, 2016 yılında %16.7 oranlarında azalmıştır. 2017 yılında TC Yardımları önceki yıla göre %15.6 oranında artışla, 193.4 milyon ABD Dolarıdır.

Bu gelişmeler sonucunda 2015 yılında 1,654.1 milyon ABD Doları olan Görünmeyen İşlemler Dengesi 2016 yılında 1,739.3 milyon ABD Doları, 2017 yılında ise 1,967.2 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

1.2.5.1.3. Cari İşlemler Dengesi

Dış Ticaret ve Görünmeyen İşlemler Dengesinde gerçekleşen gelişmeler sonucunda Cari İşlemler Dengesi 2015 yılında 271.6 milyon ABD Doları, 2016 yılında 287.6 milyon ABD Doları, 2017 yılında ise 294.4 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (tablo 10).

TABLO -10 ÖDEMELER DENGESİ

SEKTÖRLER	2015	2016	2017
	(Milyon ABD \$)		
1.Cari İşlemler			
1.1. Dış Ticaret			
1.1.1. İhracat	118.1	105.5	105.6
1.1.2. İthalat	1,500.6	1,557.2	1,778.4
Dış Ticaret Dengesi	-1,382.5	-1,451.7	-1,672.8
1.2. Görünmeyen İşlemler			
1.2.1.Turizm (Net)	697.7	739.4	864.9
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	956.4	999.9	1,102.3
Yükseköğretim (Net)	636.2	694.8	765.9
TC Yardımları	200.8	167.3	193.4
Diğer	119.4	137.8	143.0
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,654.1	1,739.3	1,967.2
Cari İşlemler Dengesi	271.6	287.6	294.4
2. Sermaye Hareketleri			
2.1. TC Kredileri	100.0	72.9	61.5
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri(Net)	68.9	-1.5	69.9
Sermaye Hareketleri Dengesi	168.9	71.4	131.4
Genel Denge	440.5	359.0	425.8
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	-75.8	-79.4	-826.6
4. Net Hata ve Noksan	-364.7	-279.6	400.8

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1.2.5.2. Sermaye Hareketleri

2015 yılında 100 milyon ABD Doları olarak gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti Kredileri, 2016 yılında %27.1 oranında azalarak 72.9 milyon ABD Dolarına, 2017 yılında ise %15.6 oranında azalarak 61.5 milyon ABD Dolarına gerilemiştir. Sermaye Hareketleri içerisinde yer alan Diğer Sermaye Hareketleri (Net) 2015 yılında 68.9 milyon ABD Doları, 2016 yılında -1.5 milyon ABD Doları ve 2017 yılında 69.9 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

Sermaye Hareketleri Dengesi 2015 yılında 168.9 milyon ABD Doları, 2016 yılında 71.4 milyon ABD Doları, 2017 yılında 131.4 milyon ABD Dolarıdır.

Cari İşlemler Dengesi ve Sermaye Hareketleri Dengesindeki bu gelişmelere bağlı olarak **Genel Denge** 2015 yılında 440.5 milyon ABD Doları, 2016 yılında 359 milyon ABD Doları, 2017 yılında ise 425.8 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir (tablo10).

1.2.5.3. Rezerv Hareketleri

2015 yılında 75.8 milyon ABD Doları, 2016 yılında 79.4 milyon ABD Doları, 2017 yılında ise 826.6 milyon ABD Doları döviz rezerv artışı görülmektedir (tablo 10).

1.2.6. Enflasyon

KKTC, ithalat ve döviz ağırlıklı bir ekonomik yapı ve piyasaya sahip olduğundan özellikle döviz kurları ve dünya petrol fiyatlarında oluşabilecek dalgalanmalar enflasyon (Tüketici Fiyatları Endeksi'nin değişimi) üzerinde önemli bir rol oynamaktadır.

2015 yılında bir önceki yılın Aralık ayına göre endekse yansıyan tüm döviz kurlarında artış meydana gelmiştir. En çok artış %28.2 ile Dolar kurunda, ikinci sırada %23.3 Sterlin ve en az artış ise %12.0 ile Euro kurunda olmuştur. Tüketici Fiyatları Endeksi'nde ağırlığı en yüksek olan döviz kuru Euro, ikinci sırada Sterlin ve ağırlığı en az olan ise Dolar kurudur.

En yüksek yıllık artış Gıda ve Alkolsüz İçecekler ana grubunda gerçekleşmiştir. Azalış gösteren tek ana grup ise Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar olmuştur. 2015 Şubat ayında Elektrik tarifelerinin fiyatlarında yapılan indirimlerden dolayı bu ana grup eksi değer göstermiştir. 2015 yılında dünya petrol fiyatlarında meydana gelen düşüslere bağılı olarak akaryakıt ürünlerinde fiyat düşüsleri olmuştur.

Döviz kurlarındaki artışların yarattığı etki nedeniyle sırasıyla Eğitim’de, Eğlence ve Kültür’de, Ulaştırma’da ve Haberleşme’de artışlar olmuştur. Ayrıca Mobliya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetleri’nde, Giyim ve Ayakkabı’da, Çeşitli Mal ve Hizmetler’de, Lokanta ve Oteller’de, Sağlık, Alkollü İçecekler ve Tütün ana gruplarında gerçekleşen fiyat değışimlerinden dolayı artışlar meydana gelmiştir.

Bu bağlamda, Tüketici Fiyatları Endeksi’nde yer alan 12 ana grubun, 11’inde artış, Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar ana grubunda ise düşüş olmuştur.

2015 yılında bir önceki yılın Aralık ayına göre ise (12 aylık) enflasyonda %7.8 artış gerçekleşmiştir (tablo 11).

2016 yılına ait yıllık genel enflasyon oranı yıl sonu itibari ile %10.2’e ulaşmıştır. En çok yıllık artış %18.32 ile “Ulaştırma” ana grubunda meydana gelirken, onu %13.34 ile “Alkollü içecekler ve tütün” grubu takip etmiştir. Döviz kurlarında ise 2016 yılı sonunda İngiliz sterlini kurunda “Brexit” neticesinde görülen yıllık hafif düşüşe (%0.38) rağmen ABD doları ve Euro kurlarında görülen yıllık artışlar (sırası ile % 19.14 ve %16.76) olmuş ve bunun etkisi ile enflasyon sepetini oluşturan 12 ana mal ve hizmet tüketim gruplarının tümünde endeks değerleri artmıştır.

Harcama gruplarında en çok artışın yaşandığı grup olan “Ulaştırma” grubunda dikkati çeken tüketim kalemi akaryakıt olmuştur. Döviz kurlarındaki yaşanan yükseliş eşgüdümü ile iç piyasada satılan akaryakıt fiyatlarında %10-12 aralığında yıllık artışa neden olmuştur. En çok artış gösteren üçüncü ana mal ve hizmet tüketim grubu olan eğitimde ise döviz kurlarındaki artışa bağılı olarak yıllık %12.98 artış görülmüştür. Euro döviz kurunun enflasyon üzerindeki güçlü etkisinin yıl boyunca Euro’nun ABD doları karşısında güçlenmesi neticesinde Euro/TL döviz kuru, enflasyondaki artışın açıklanmasında yardımcı olacaktır.

2017 yılı sonu itibarıyla toplam enflasyon %14.68 olmuştur. En çok artış yaşanan ana harcama grubu %19.58 ile “Eğlence ve Kültür” grubunda olurken, bu grubu “Mobilya, Ev aletleri ve Ev bakım hizmetleri” grubu %19.32 ile takip etmiştir. Üçüncü sırada ise %18.52 artış ile “Eğitim” ana harcama grubunda gerçekleşmiştir. Sırasıyla diğer ana harcama gruplarında gerçekleşen değişimler şu şekilde olmuştur. Lokanta ve Oteller %15.15, Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar %15.03, Gıda ve Alkolsüz İçecekler %14.03, Ulaştırma %13.60, Alkollü İçecekler ve Tütün %11.03, Sağlık %11.03, Haberleşme %10.68, Çeşitli Mal ve Hizmetler %10.57, Giyim ve Ayakkabı %7.96.

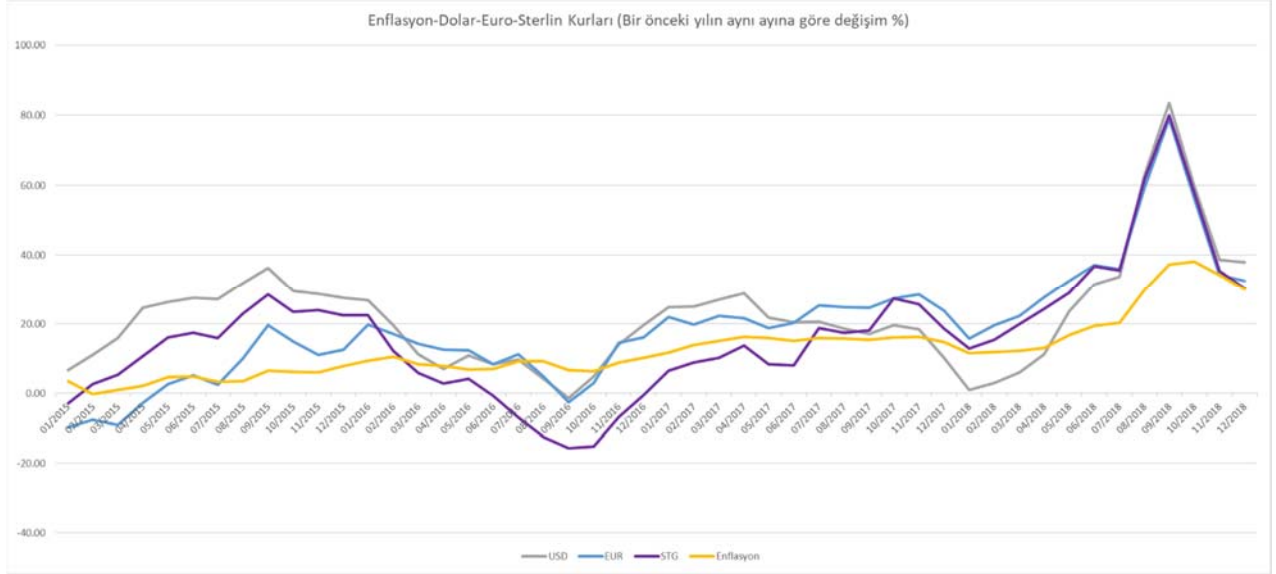
2018 yılında 12 aylık toplam enflasyon %29.96 olmuştur. Bir önceki yılın aynı döneminde %14.68 oranındaki enflasyonda görülen artışın 2018 yılında özellikle döviz kurlarında görülen yükselişler nedeniyle güçlendiği görülmektedir. En çok artış yaşanan ana harcama grubu %43.88 ile “Mobilya, Ev aletleri ve Ev bakım hizmetleri” grubunda olurken, bu grubu “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” grubu %40.4 ile takip etmiştir. Üçüncü sırada ise %34.86 artış ile “Ulaştırma” ana harcama grubunda gerçekleşmiştir. “Konut, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” grubunda %32.34, “Sağlık” grubunda %30.09, “Çeşitli Mal ve Hizmetler” grubunda %26.87, “Haberleşme” grubunda %25.03, “Giyim ve Ayakkabı” grubunda %24.73, “Eğlence ve Kültür” grubunda %23.30, “Eğitim” grubunda %19.32, “Alkollü İçecekler ve Tütün” grubunda %15.66 ve “Lokanta ve Oteller” grubunda ise %12.92 artış görülmüştür. Bu bağlamda TÜFE’inde yer alan 12 ana grubun tümünde artış meydana gelmiştir.

TABLO - 11 GERÇEKLEŞEN TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

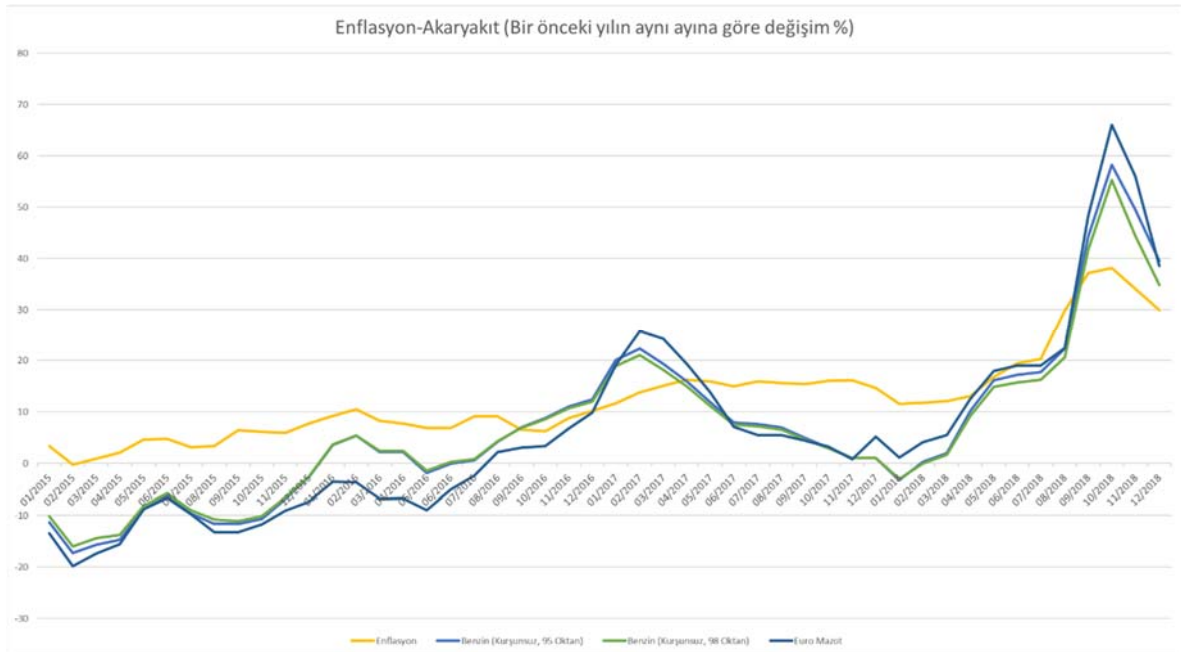
	BİR ÖNCEKİ YILIN ARALIK AYINA GÖRE DEĞİŞİM (%)	İLK 6 AYLIK DEĞİŞİM (%)	İKİNCİ 6 AYLIK DEĞİŞİM (%)
2015	7.8	3.2	4.6
2016	10.2	2.3	7.9
2017	14.7	7.7	7.0
2018	30.0	12.1	17.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik – 9

Grafik - 10

1.2.7. Bankacılık

Bankacılık sektöründe 2 kamu bankası, 14 özel sermayeli banka ve 5 şube bankası olmak üzere toplam 21 banka faaliyet göstermektedir. Aralık 2016 – Aralık 2017 döneminde bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı 3,044'den 3,106'ya ulaşırken, aynı dönemde banka şube sayısı 232'den 233'e yükselmiştir.

KKTC Merkez Bankası verilerine göre bankacılık sektörü konsolide bilançosu 2015 yılında 2014 yılına göre %16.67 oranında büyüyerek 17,309.6 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2016 yılı sonunda %22.10 oranında genişleyerek 21,134.2 milyon TL'na ulaşan bankacılık sektörü konsolide bilançosu, 2017 yılında %23.57 oranında artarak 26,115.3 milyon TL'na yükselmiştir.

Sektörün performans rasyolarından risklere karşı bir güven göstergesi kabul edilen Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu'nun (SYSR) önceki yıllarda olduğu gibi 2015-2017 döneminde de %10 olan yasal oranın üzerinde seyretmeye devam ettiği görülmektedir. 2015 yılı sonunda %17,06 olan SYSR, Aralık 2016 döneminde ise 0.97 puan artarak % 18.03'e yükselmiştir. SYSR 2017'de ise 0.73 puan azalarak %17,30'a gerilemiştir. Brüt kredilerin aktifler içerisindeki payı 2015'de %64.42'den %64.52'ye yükselirken, 2016 yılında %60.39, 2017 yılında ise %58.61 seviyesine gerilemiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranını gösteren kredi/mevduat oranı 2015 yılında %80.05, 2016 yılında %76.72, 2017 yılında ise 4.17 puan azalarak %72.55 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tahsili gecikmiş alacakların brüt krediler içindeki payı, 2017 yıl sonunda 2016 yıl sonuna göre 0.88 puan azalarak %5.72'ye gerilemiştir.

1.2.7.1. Banka Mevduatları

Sektörün temel fon kaynağı konumunda olan toplam mevduatlar 2015 yılında %18.5 oranında artışla 11,773.9 milyon TL'ndan 13,950.6 milyon TL'na ulaşmıştır. 2016 yılında ise önceki yıla yakın oranda büyüme ile toplam mevduatlar %19.2 artış göstererek 16,635.2 milyon TL'na ulaşmıştır. 2017 yılında toplam mevduatlarda kurlardaki artışın da etkisiyle önceki yılın üzerinde bir büyüme gerçekleşmiş, %26.8 oranında artışla 21,098.1 milyon TL'na ulaşmıştır. 2015-2017 yılları incelendiğinde toplam mevduatlardaki oransal olarak en yüksek artışın %26.8 ile 2017 yılında, en düşük artışın ise %18.5 ile 2015 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 2017

yılı sonunda toplam mevduatın %45.4'ü Türk Lirası, %54.6'sı döviz mevduatlarından oluşmaktadır (tablo 12).

1.2.7.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri

Türk Lirası mevduatlar 2015 yılında bir önceki yıla göre %9.2 oranında artarak 6,467.9 milyon TL'dan 7,061.4 milyon TL'na ulaşmış, 2016 yılında ise bir önceki yıla göre %14.1 oranında artarak 8,058.5 milyon TL'na ulaşmıştır. 2017 yılında 9,582.3 milyon TL'na ulaşan Türk Lirası mevduatlar %18.9 oranında artış göstermiştir. 2015-2016 döneminde Türk Lirası mevduatlar içerisinde, vadesiz mevduatlar %29.8, vadeli mevduatlar %11.9 oranında artış göstermiştir. 2016-2017 döneminde ise Türk Lirası mevduatlar içerisinde vadesiz mevduatlar %25.8, vadeli mevduatlar %17.8 oranında artış göstermiştir. 2017 yıl sonu itibari ile Türk Lirası mevduatın %14.7'lik oranı vadesiz, %85.3'lük oranı ise vadeli mevduatta toplanmıştır. (tablo 12).

TABLO-12 MEVDUAT GELİŞMELERİ

	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	Milyon TL			Mevduat Türleri İçindeki Pay (%)		
1. TL Mevduat	7,061.4	8,058.5	9,582.3	100.0	100.0	100.0
1.1. Vadesiz	864.9	1,122.6	1,412.8	12.2	13.9	14.7
1.2. Vadeli	6,196.5	6,935.9	8,169.6	87.8	86.1	85.3
2. Döviz Mevduat	6,889.1	8,576.7	11,515.8	100.0	100.0	100.0
2.1. Vadesiz	994.3	1,271.4	1,705.8	14.4	14.8	14.8
2.2. Vadeli	5,894.8	7,305.3	9,810.0	85.6	85.2	85.2
Toplam Mevduat	13,950.6	16,635.2	21,098.1	-	-	-
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	Değişim (%)			Toplam Mevduat İçindeki Pay (%)		
1. TL Mevduat	9.2	14.1	18.9	50.6	48.4	45.4
1.1. Vadesiz	8.4	29.8	25.8	6.2	6.7	6.7
1.2. Vadeli	9.3	11.9	17.8	44.4	41.7	38.7
2. Döviz Mevduat	29.8	24.5	34.3	49.4	51.6	54.6
2.1. Vadesiz	48.1	27.9	34.2	7.1	7.6	8.1
2.2. Vadeli	27.2	23.9	34.3	42.3	43.9	46.5
Toplam Mevduat	18.5	19.2	26.8	100.0	100.0	100.0

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

1.2.7.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri

Toplam döviz mevduatları, 2015 yılında bir önceki yıla göre %29.8 oranında artarak cari fiyatlarla 6,889.1 milyon TL'na ulaşmıştır. 2016 yılında ise, bir önceki yıla yakın bir oranda genişleyen döviz mevduat hacmi, %24.5'lik artışla 8,576.7 milyon TL'na ulaşmıştır. 2017 sonunda 2016 yılının üzerinde bir oranda genişleyen döviz mevduat hacmi, %34.3'lük artışla 11,515.8 milyon TL'na ulaşmıştır. 2015 yılında vadesiz döviz mevduatları %48.1, vadeli döviz mevduatları %27.2 oranında genişlemiştir, 2016 yılında vadesiz döviz mevduatları %27.9, vadeli döviz mevduatları %23.9 oranında genişlemiştir, 2017 yılında ise vadesiz döviz mevduatları %34.2, vadeli döviz mevduatları %34.3 oranında artış göstermiştir, (tablo 12).

1.2.7.2. Krediler

Bankacılık sektörü aktif toplamı içerisinde en büyük pay brüt kredilere aittir. 2015 yıl sonunda toplam aktifler içerisinde brüt kredilerin payı %64.5 iken 2016 yıl sonunda bu oran %60.4 düzeyindedir. 2017 yıl sonunda brüt kredilerin bankacılık sektörü aktif toplamı içerisindeki payı %58.6'ya gerilemiştir. 2015 yılında %16.8 oranında büyüyerek 11,168.1 milyon TL'na ulaşan brüt krediler 2016 yılında %14.3'lük büyümeyle 12,763.1 milyon TL'na ulaşmıştır. 2017 yılsonunda 15,306.2 milyon TL'na ulaşan krediler, 2017 yılı içerisinde önceki yılların üzerinde bir oranda %19.9 büyüme göstermiştir.

Kredilerin sektörel dağılımı incelendiğinde en büyük payın önceki yıllarda olduğu gibi 2017 yılında da şahsi ve mesleki borçlar kalemine ait olduğu görülmektedir. 2017 yılında şahsi ve mesleki borçların toplam krediler içindeki payı %33.2'dir. Şahsi ve mesleki borçlar kalemini sırasıyla ticaret sektör ve kamu kurum ve kuruluşlarına ait krediler takip etmektedir (tablo 13).

TABLO-13 BANKA KREDİLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sektörler	Krediler (Milyon TL)			Değişim (%)			Toplam Krediler İçindeki Pay (%)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
1. Kamu Kurum ve Kuruluşları	2,670.3	2,938.2	3,237.6	8.6	10.0	10.2	23.9	23.0	21.2
2. Tarım	135.2	105.5	363.2	36.5	-22.0	244.2	1.2	0.8	2.4
3. Sanayi	341.1	321.6	417.2	25.5	-5.7	29.7	3.1	2.5	2.7
4. Nakliye ve Ulaşım	101.2	147.7	228.8	-44.2	46.0	54.9	0.9	1.2	1.5
5. Yurtiçi ve Yurtdışı Ticaret	2,461.0	2,975.3	4,137.5	32.8	20.9	39.1	22.0	23.3	27.0
6. Bina ve İnşaat	910.4	1,100.7	1,321.2	26.5	20.9	20.0	8.2	8.6	8.6
7. Turizm	301.0	429.3	513.4	30.1	42.6	19.6	2.7	3.4	3.4
8. Şahsi ve Mesleki Borçlar	4,247.8	4,744.9	5,087.2	13.5	11.7	7.2	38.0	37.2	33.2
Toplam	11,168.1	12,763.1	15,306.2	16.8	14.3	19.9	100.00	100.00	100.00

1.2.8. İstihdam

Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2017 yılında ülkemizde 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal olmayan sivil nüfus (çalışma çağındaki nüfus) 250,857 kişi olarak saptanırken, istihdam edilen kişi sayısı 120,999 olarak saptanmıştır. 2016 yılında istihdam edilen nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı %48.2 olarak gerçekleşirken bu oran 2017 yılında da aynı kalmıştır. 2015-2017 döneminde çalışma çağındaki nüfus artarken, işsizlik oranı %7.4'den %5.8'e gerilemiştir. Aynı dönemde 15-24 yaş grubundaki genç nüfustaki işsizlik oranı da benzer şekilde %19.6'dan %18.7'ye gerilemiştir (tablo 14). Genç işsizlik oranının genel işsizlik oranının üzerinde artış göstermesi olumsuz bir durumdur. Genç Nüfusta İşsizlik oranının gerilemesi için, genç nüfus istihdamını teşvik etmeye yönelik mevcut uygulanmakta olan tedbirlerin daha da artırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

**TABLO - 14 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL
GÖSTERGELERİ**

	2015	2016	2017
15 ve Daha Yukarı Yaştaki			
Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	239,634	245,828	250,857
İşgücü	121,854	126,463	128,451
İstihdam	112,811	118,387	120,999
İşsiz	9,043	8,075	7,453
İşgücüne Katılım Oranı (%)	50.9	51.4	51.2
İstihdam Oranı (%)	47.1	48.2	48.2
İşsizlik Oranı (%)	7.4	6.4	5.8
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı ¹ (%)	19.6	17.0	18.7

¹ 15-24 yaş grubunda olanlar.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2. TEMEL AMAÇ

2019-2021 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programın temel amacı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin refah seviyesinin artırılması doğrultusunda sürdürülebilir ve rekabet edebilir bir ekonomik yapının istikrarlı büyümesini sağlarken, istihdamı artırmak ve gelir dağılımını iyileştirmek, sağlanan mali disiplini sürdürülebilir kılmak, yurt içi tasarrufları artırmak, enflasyonu düşürmek ve böylece makroekonomik istikrarı güçlendirmektir. Bu amaca yönelik olarak maliye politikasında bütçe disiplini devam ettirilecek, gelirler politikasıyla da bu duruş desteklenecektir.

Program döneminde; iş ortamının iyileştirilmesi, girdi maliyetlerinin düşürülmesi ve öncü sektörler olan turizm ile yükseköğretimin ve bunlara katkı sağlayacak olan özellikle tarım, tarımsal sanayi, imalat sanayi ve bilişim sektörlerinin desteklenmesi ve ihracat odaklı üretim yapacak şekilde geliştirilmesi, ekonomide kayıt dışılığın azaltılması, finansal sistemin

geliştirilmesi, enerji altyapısının geliştirilmesi, çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi, bölgesel farklılıklara ve rekabet üstünlüğüne dayalı bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan hedeflerin gerçekleştirilmesi, Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına yönelik programlar hazırlanarak etkin bir biçimde uygulanması hedeflenmiştir.

Bu çerçevede; yatırımı, istihdamı, ihracatı ve Ar-Ge ile yenilikçiliği destekleyen politikalar uygulanacaktır.

İstihdamı artırmak için sürdürülebilir bir büyüme ortamını sağlayacak politikaların geliştirilmesinin yanında, nitelikli işgücünün artırılması ve işgücüne katılımı artıracak politikalara ağırlık verilecektir.

Ekonominin rekabet gücü, kamu harcamalarında etkinlik-verimlilik-hesap verebilirlik, iyi yönetim, devlet yardımları, sağlık sistemi, eğitim sistemi, vergi sistemi, kayıt dışılık ve yerel yönetimler alanlarındaki yapısal dönüşümlere imkan verecek politikalar belirlenerek uygulamaya konacaktır.

Girişimcilik becerileri ile olanaklarının ve rekabet koşullarının iyileştirilmesi ile özel sektörün dinamizmi artırılarak, ekonomide büyümenin gelişmesine katkı yapılacaktır. Böylelikle özel ve kamu sektörünün çeşitli alanlarda birbiriyle rekabet eder durumu ortadan kaldırılarak, bu iki sektörün birbirini tamamlayıcı roller üstlenmesi ile devletin düzenleme, denetim ve gözetim fonksiyonları yaygınlaştırılarak etkinleştirilecektir.

Kamuda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine yönelik yapısal reformların gerçekleştirilmesine önem verilecektir.

E-Devlete geçiş için gerekli olan yasal düzenlemeler tamamlanarak kamu hizmetlerinin E-Devlet üzerinden yürütülmesi sağlanacaktır.

3. MAKROEKONOMİK POLİTİKA VE HEDEFLER

3.1. Program Dönemi Hedef ve Göstergeleri

Programın makroekonomik çerçevesi; program dönemi içerisinde, ekonomik büyümenin dengeli bir şekilde artacağı ve petrol fiyatları ile döviz kurlarının dengeli bir seyir izleyeceği teknik varsayımı dikkate alınarak oluşturulmuştur.

3.1.1. Büyüme ve İstihdam

KKTC ekonomisinin 2018 yılında %2.6, 2019 yılında %1.9, 2020 yılında %3.6 ve 2021 yılında da %4.4 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Bu büyüme oranlarıyla, GSYİH'nın 2019-2021 yılları arasında cari fiyatlarla sırasıyla, 24,554.6 milyon TL, 28,812.0 milyon TL ve 33,064.6 milyon TL olması, kişi başına düşen milli gelirin ise yine sırasıyla 12,501.0 ABD Doları, 13,939.7 ABD Doları ve 15,463.6 ABD Doları olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Ekonominin büyümesinde en önemli etkenlerden biri de toplam kaynakların yatırımlara dönüşme oranıdır. Bu çerçevede, büyüme hedeflerine ulaşmak için 2017 yılında GSYİH'nın %18.8 olan toplam sabit sermaye yatırımlarının, program dönemi boyunca; 2018 yılında %20.7, 2019 yılında %22.0, 2020 yılında %23.3 ve 2021 yılında %24.7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Yıllar itibariyle istihdamdaki gelişmelere baktığımızda; 2017 yılında 120,999 kişi istihdam olanaklarından yararlanırken, program dönemi sonunda bu sayının 138,245 kişiye ulaşması, istihdam oranının %48.6, işsizlik oranının ise %6.4 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3.1.2. Ödemeler Dengesi

KKTC ekonomisinin üretim yapısının ithalata olan yüksek bağımlılığından dolayı program dönemi sonuna kadar ithalatın cari fiyatlarla yıllık ortalama %10.3 artarak 2,621.1 milyon ABD Doları, ihracatın ise cari fiyatlarla yıllık ortalama %5.3 artarak 130.0 milyon ABD Doları seviyesine ulaşması ve ihracat/ithalat oranının %5.0 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2018 yılında 960.3 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmesi beklenen Net turizm gelirlerinin program dönemi boyunca artış göstererek 2021 yılında 1,295.8 milyon ABD Doları'na ulaşacağı ve GSYİH içindeki payının program dönemi boyunca ortalama %27.6 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2018 yılında 796.5milyon ABD Doları olarak gerçekleşmesi beklenen Net Yüksek Öğrenim gelirlerinin program dönemi boyunca artış göstererek 2021 yılında 887.4 milyon Dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2018 yılı sonunda %3.7 olarak gerçekleşmesi beklenen cari işlemler dengesinin GSYİH'ya oranının program dönemi sonunda da aynı oranı koruyacağı öngörülmektedir.

3.1.3. Enflasyon

2018 yılında küresel piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler sonucu döviz kurlarında ve petrol fiyatlarındaki aşırı yükselmeden etkilenen enflasyon 2018 yılı sonunda %30.0 düzeyinde gerçekleşmiştir. Türk Lirası'nda yaşanan değer kaybının etkileriyle 2019 yılında %16.7 seviyesinde bir enflasyon beklenirken Program dönemi sonlarında petrol fiyatları ve döviz kurlarının dengeli bir seyir izleyeceği ve Türk Lirasının tekrar değer kazanmaya başlayacağı teknik varsayımı ile TÜFE'nin 2020 yılında %10.5, 2021 yılında %9.5 seviyelerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3.2. Makroekonomik Politikalar

3.2.1. Büyüme ve İstihdam

Sürdürülebilir bir büyümenin sağlanarak büyümede istikrarın korunması, istihdamın desteklenmesi ve potansiyel hızını yakalaması amacıyla, maliye ve gelir politikaları koordinasyon içerisinde yürütülecektir.

Tasarruf bilincinin artırılmasına yönelik çalışmalar düzenli biçimde yürütülürken kamuda ve özel kesimde israfı azaltmaya yönelik politikalar uygulanacaktır.

Yüksek ve istikrarlı büyüme için özel kesim yatırımlarını ve dış kaynaklı yatırımları artırmaya yönelik politikalara devam edilecektir.

Ekonomik büyümeyi destekleyici altyapı ve insan kaynaklarını geliştirmeye yönelik kamu yatırımları sürdürülecektir. İşgücünün niteliğini yükseltecek düzenlemeler hayata geçirilecek, istihdam yaratma kapasitesi artırılabilecektir.

Maliyet-etkinlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik, esneklik, atıl kapasite oluşturulmaması ve verimlilik ilkeleri gözetilerek özel yatırımlar desteklenecektir.

Katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalara öncelik verilecek, tarım-sanayi-üniversite arasındaki işbirlikleri artırılabilecektir.

Sanayide özel sektör öncülüğünde, rekabetçi, dışa açık, yenilikçi, yüksek katma değer yaratan, Ar-Ge tabanlı ve çevreye duyarlı bir üretim yapısı desteklenecektir.

Fiziki altyapı yatırımlarının yeteri kadar yapılmaması, ülkelerin kalkınma süreçlerinde kısıt oluşturabilmektedir. Bu nedenle, kamu altyapı yatırımlarının ekonomide üretimin sağlıklı olarak gelişmesini destekleyecek, ancak kaynak israfına yol açmayacak biçimde planlanması gerekmektedir.

Kamu yatırımlarının, özel kesim yatırımlarını da dikkate alarak, öncelikli ve büyük ölçekli altyapı alanlarına yönlendirilmesine önem verilecektir.

İmalat sanayiinin tarım ve hizmet sektörleriyle bütünleşmesinin güçlendirilmesi sağlanarak rekabet gücünün artırılmasına destek verilecektir.

Geri dönüşüm ve toplama-ayırmaya konu atıkların değerlendirilerek ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.

Rekabet gücünü ve istihdamı artırma hedefi doğrultusunda KOBİ'lerin desteklenmesine devam edilecek, KOBİ'lerin markalaşmaları, kurumsallaşmaları, yenilikçi iş modelleri geliştirmeleri desteklenecek ve uluslararası ihracat pazarlarına erişimleri kolaylaştırılacaktır.

KOBİ'lerin krediye kolay erişimini sağlamaya yönelik finansal araçların daha etkin kullanılmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücrete karşı mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak ve prim tabanı genişletilecektir.

Çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliği kültürü geliştirilecek, denetim ve teşvik uygulamaları ile iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uyum artırılacak ve bu alanda yeterli sayı ve nitelikte uzman personel yetiştirilecektir.

Gençlerin, kadınlar ve engelliler başta olmak üzere, özel politika gerektiren grupların işgücüne ve istihdama katılımlarını artırmaya yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecektir.

3.2.2. Kamu Maliye Politikası

Maliye politikası, gelir, harcama ve borç stoku büyüklükleri gözetilerek; yurt içi tasarrufların artırılması fiyat istikrarının sağlanması ve özel sektör öncülüğünde büyüme kapasitesinin yukarılara taşınmasına yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır. Kamu tüketimi ve cari transferlerin denetim altına alınması yoluyla kamu yatırımlarına daha fazla kaynak ayrılabilir ve borç stoğunun küçültülmesi sağlanabilecektir. Harcama programları özelde büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarında, teşviklerde, eğitim ile sağlık alanlarında ve bölgesel kalkınmada kullanılacak biçimde önceliklendirilecektir.

Sürdürülebilir kamu finansman dengesinin kurulması, gelir artırıcı tedbirler yanında harcama disiplininin de sağlanacağı ve kaynaklarının verimli kullanılabilmesi yönünde uygulanan maliye politikaları ile bütçe disiplini sağlanacaktır. Bu kapsamda, mali sonuç doğuracak düzenlemelerin yapılmasında kısa, orta ve uzun dönem etkilerin dikkate alınması esas olacaktır.

Kalkınmayı ve mali istikrarı engelleyen bir unsur olan iç borç yükünü azaltacak ödeme planlaması ile ödeme takviminin oluşturulması önem verilecektir.

Merkezi Devlet Yönetimi ve Sosyal Güvenlik Kurumları ile Yerel Yönetimleri de kapsayacak şekilde diğer tüm bağlı kurum ve kuruluşları ile bütçe dışı fonları da kapsayan ve Devletin iç kontrol ortamlarını yeniden yapılandırması ve özellikle kamu sektörü kontrol sistemlerini uluslararası standartlar ve AB uygulamaları doğrultusunda güncellenebilmesi amacıyla son aşamaya gelen Kamu Mali Yönetimi ve İç Kontrol Yasası yasallaşacaktır.

Kamu kurum ve kuruluşları arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması amacıyla kamu kurum ve şirketlerinde toplu iş sözleşmeleri ile kamudan yüksek olarak belirlenen ihtiyat sandığı kesintileri kamu ile eşitlenecektir.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortadan kaldırılması, sosyal adalet ve iş verimliliğinin artırılması esas olacaktır. Çalışma disiplininin sağlanması amacıyla ek mesai sistemi yeniden düzenlenerek vardiyalı çalışma sistemine geçilecektir.

Suç Gelirleri'nin aklanmasının önlenmesinde mücadelenin daha etkin ve süratli olabilmesi amacı ile uluslararası normlara uygun olarak hazırlanan Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Yasası Meclis Alt Komitesi'nde görüşülmeye başlanmış yürürlüğe girmesiyle de teknolojik gelişmelere uyumlu olarak bilgilerin elektronik ortama alınabilmesi sağlanacaktır.

Fonların bütçe gelirlerine dahiliyeti ve kamu kaynaklarının tek merkezden, verimli ve etkin kullanılması sağlanacaktır.

Devlet borçlanma senedi, bono ile tahvil çıkarılması özellikle iç borçların çevrilebilmesi ve küçültülmesi yönüyle değerlendirilecektir.

E-Maliye uygulamalarını hayata geçirmek için tüm dairelerimizde otomasyon çalışmalarına yönelik çalışmalara hız kazandırılacaktır.

Mevcut teşvik sistemi, uygulaması zor denetim ve kontrolden uzak birçok yasa altında düzenlenmiştir. Teşvik sisteminin yeniden gözden geçirilip etkin bir denetim ve uygulamaya

olanak sağlayacak şekilde tek bir Yasa altında bütünleştirilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti ile yapılan ikili anlaşmaların günün koşullarına ve ihtiyaçlarına göre gözden geçirilip güncel hale getirilmesi sağlanacaktır.

3.2.2.1. Kamu Harcama Politikası

Kamu kurumları, yıllık bütçede tahsis edilen ödenekleri, belirlenen politika ve öncelikler doğrultusunda, etkili ve verimli bir şekilde kullanmaları prensibiyle hareket edeceklerdir. Bu çerçevede;

Kamunun tamamını kapsayacak ve bütçenin kapsamını genişletecek, uluslararası bütçe, muhasebe ve denetim standartlarına uygun bir kamu mali yönetim sistemi oluşturulacak ve uygulamaya konacaktır.

Harcama programları verimlilik artışı sağlamak amacıyla gözden geçirilecek ve başta hizmet alımları olmak üzere kamu harcamalarına ilişkin karar alma sürecinde fayda-maliyet analizlerinden yararlanılacaktır.

Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz yansımaları olabilecek uygulamalardan kaçınılacaktır. Sistemde uzun dönemli aktüeryal dengeleri gözetilerek mali açığının milli gelire oranı azaltılacaktır.

Yerel yönetimler, tahsis edilen kaynakların daha etkili ve verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla idari ve mali yönden yeniden yapılandırılacaktır.

Sağlık hizmetlerinde kalite, etkinlik ve verimliliği sağlamak, kişilerin hizmete erişimini kolaylaştırmak amacıyla sağlıkta dönüşüm programı uygulamaya konulacaktır. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün vermeksizin, ilaç, tıbbi cihaz ve tedavi harcamalarında gereksiz kullanım önlenerek sağlık harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

Verimliliği ve sosyal politikaları dikkate alan bir tarım strateji belgesi hazırlanmış olup, tarımsal destekler için bütçeden ayrılan pay bu belge çerçevesinde dağıtılacaktır.

Sosyal harcamalar azami faydayı sağlayacak şekilde sosyal hedef ve önceliklere göre yeniden düzenlenecektir. Sosyal amaçlı programların etkileri ve faydaları değerlendirilecek, bu alanda kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm geliştirilecek ve mükerrerlikler önlenecektir.

3.2.2.2. Kamu Yatırım Politikası

Kamu yatırım politikasının temel amacı, öncelikli sosyal ihtiyaçları gidermek ve üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki altyapıyı geliştirmektir. Bu çerçevede;

Kamu yatırımlarının belirlenen önceliklere göre büyümeye, bölgelerin gelişme potansiyellerini harekete geçirmeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması doğrultusunda, gerçekleştirilmesi ve mevcut sermaye stokunun etkin kullanılması hedeflenecektir.

Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir.

Kamu altyapı yatırımlarında özel sektörün katılımını sağlayan (yap işlet devret, kamu özel işbirliği gibi) modeller geliştirilecektir. Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütünleştirici bir bakış açısı ile ele alınacak, kamu yatırımları ise, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

Devletin, özel sektör ile yapacağı sözleşmelerde kamu çıkarının korunması, devletin zarara uğratılmaması, kamusal faydanın sağlanması, risklerin tespit edilmesi ve sözleşmelerin yönetilmesi için Para, Kambiyo ve İnkişaf Sandığı İşleri Dairesi bünyesinde Sözleşme Yönetimi Birimi oluşturulacaktır.

3.2.2.3. Kamu Gelir Politikası

Adil, etkin ve kayıt dışını en aza indirecek bir vergi sistemi oluşturma hedefi doğrultusunda, kamu gelir politikası; istihdamı ve yatırımları teşvik edecek, yurtiçi tasarrufları artıracak, gelir dağılımını iyileştirici, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayan ve ekonomiye rekabet gücü kazandıracak şekilde yürütülecektir. Bu kapsamda;

Vergi bilincinin yaygınlaştırılması, çok kazananın çok, az kazananın az vergi alınmasının sağlanması ve toplum olarak mücadelenin sağlanması için çalışmalar yapılarak kayıt dışılığın azaltılması yönüne gidilerek kayıt dışılığın önlenmesi yönünde düzenli ve etkin bir denetim mekanizması oluşturulması sağlanacak ayrıca kayıt dışılıkla mücadelede bilişim sistemlerinde azami ölçüde faydalanılacaktır.

Gelir ve Vergi Dairesi'nin otomasyonunun geliştirilerek e-beyanname ve bankalar aracılığıyla ödeme yapılmasının sağlanması ile personelin daha fazla inceleme ve denetim konularında yoğunlaştırılması dolayısıyla vergi gelirlerinde artış sağlanacaktır.

E-Gümrük otomasyon çalışmalarına başlanmış olup bu çalışmaların tamamlanması ile daha etkin ve verimli bir Gümrük İdaresi oluşturulacaktır. Bu kapsamda Gelir ve Vergi Dairesi ile yürütülecek koordinasyon ve bilgi alış verişleri ile hem daha sağlıklı bir denetim mekanizması oluşturulacak, hem de kayıt dışılığın önlenmesi yönünde önemli mesafeler alınması sağlanacaktır.

Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar; vergilendirmede öngörülebilirlik esas olacaktır.

Yükümlülerin ve vergiye tabii gelirlerin tespiti için bilgi toplama ağı, otomasyon sistemi kapsamında genişletilerek vergi gelirlerinin artırılması sağlanacaktır.

Ekonominin rekabet gücünü artırıcı üretim yapısının oluşturulmasına, yabancı yatırımların ülkeye girişinin kolaylaştırılmasına ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik, yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini destekleyen politikalar uygulanacaktır.

Vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve günümüzün ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasına, mükellef güvenini ve haklarını artırmayı gözeten bir anlayışla ele alınmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Gelir politikalarının sosyal ve ekonomik etkilerinin daha sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi amacıyla istisna, muafiyet ve indirimler ile ayrılan paylar teşvik sistemi içerisinde değerlendirilerek vergi sistemi sadeleştirilecektir. Haksız rekabetin önlenmesi ile ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılık ile etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu amaçla; denetim kapasitesi artırılacak ve etkinleştirilecek, idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilerek kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak, kaçakçılıkla mücadele ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

Vergiye uyumun artırılması ve vergi tabanının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Motorlu araçların seyrüsefer ruhsat harçları ile ilgili mevcut uygulamanın değiştirilmesine yönelik yeni bir sistem çalışması yapılmış olup Yasa tasarısı meclisin gündemine taşınmıştır. Bu yasa ile ruhsat harçlarındaki kayıp kaçak önlenecek ayrıca akaryakıt harcamaları ve kaçağı da kontrol altına alınmış olacaktır.

Sosyal Sigortalar Dairesi'nin, İhtiyat Sandığı Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesinin takipteki alacaklarına ilişkin tahsil kapasitesini artıracak ve tahsilat sürecinin hızlandırılacak önlemler alınacaktır.

Belediyelerin özkaynak gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir. Kamu taşınmazlarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması ve ekonomiye kazandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

3.2.2.4. Kamu Borçlanma Politikası

Kamu borç yönetiminin temel hedefi, finansman ihtiyacının orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanmasıdır. Bu hedef çerçevesinde;

Borçlanmanın, şeffaflık ve kamuoyunu bilgilendirme ilkesi çerçevesinde, ülkenin kalkınma hedefleri dikkate alınarak, borç portföyünün maruz kaldığı likidite, faiz ve kur risklerinin kontrol edilmesi amacıyla stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikalarının uygulanmasına, piyasalarda güven ve istikrarı koruyarak ve makro ekonomik dengeleri gözeterek yapılmasına özen gösterilecek ve borçlanmada ortalama vadenin piyasa koşullarının elverdiği ölçüde uzatılması, ağırlıklı olarak Türk Lirası cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması uygulanacak politikaların temel unsurları olacaktır.

İç borçlanma ve faiz yükünü sürdürülebilir kılmak amacıyla bütçede faiz dışı fazla yaratılması ve bütçenin faiz ödeyecek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

3.2.2.5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

Kamuda mali yönetim ve denetim anlayışının, tüm unsurlarıyla hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda;

Kamu idarelerinde, iç kontrol sisteminin sağlıklı bir şekilde işletilmesine özen gösterilirken, iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

Kamu mali yönetiminin insani kaynak altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.

Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilerek kamuda etkin bir dış denetim sağlanırken denetim faaliyetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılacaktır.

Kamu idarelerine kaynak tahsis sürecinde performans programlarının dikkate alınmasına özen gösterilecektir.

3.2.3. Ödemeler Dengesi

İhracatın teşvik edilmesi ve desteklenmesi uygulamalarına devam edilecek, ihracat destekleri, dış talebe uygun nitelik ve nicelikteki yüksek katma değerli ürünleri destekleyecek çerçevede yapılandırılacaktır.

İhracatçıların piyasalardaki olumsuzluklardan zarar görmemesine yönelik uygulamalara devam edilecek, yeni pazarlara erişimi kolaylaştırma politikaları sürdürülecektir.

Yurt içinde üretilen ürünlerin de tercih edilmesi için tüketicilerin bilgi ve farkındalık düzeyi artırılmasına yönelik adımlar atılacaktır.

Uluslararası doğrudan yatırımları artırmak ve rekabetçiliği sağlamak için piyasaların ve rekabet ortamının iyi işlenmesi, iş ve yatırım ortamının cazip ve öngörülebilir hale gelmesi sağlanacaktır.

İhracata yönelik üretim yapan firmaların üretim kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar desteklenecektir.

KOBİ'lerin yüksek katma değerli ürünlerin ihracatının artırılmasına yönlendirilmesi sağlanacaktır.

İthal ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmasını sağlamak için denetim sisteminin etkinliği artırılacaktır.

Turizm sektöründe hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını da hedef alan turizm çeşitlerini öne çıkaran politikalar değerlendirilecektir.

Cittaslow (sakin şehir), eko turizm, sağlık turizmi, kongre turizmi vs. gibi alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecek, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.

Yeni destinasyonların açılması yönündeki çalışmalar da dikkate alınarak, charter seferlere yönelik teşvik destekleri daha etkin ve verimli olacak şekilde gözden geçirilerek sürdürülecektir.

Yükseköğretimde öğrenci sayısının ve öğretim kalitesinin artırılması çalışmaları ve üniversitelerimizin uluslararası alanda akreditasyonlarına yönelik etkinlikler desteklenecektir.

Üniversitelerin öğretim kalitesinin artırılması için bilimsel, akademik, araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmalar proje bazında desteklenecektir. Ar – Ge projelerine ise daha fazla destek verilmesi için finansman olanakları yaratılacaktır.

4. PROGRAM DÖNEMİ GELİŞMELERİ

4.1. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

4.1.1. İş Ortamının İyileştirilmesi

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede; İş ortamını iyileştirmek finansal kaynaklara kolay erişim, ürün ve girdi piyasalarında etkinlik, gelişmiş fiziki altyapı ve kamu hizmeti sunumu sağlanacaktır.

Ürün ve girdi piyasalarının etkinliğinin artırılması amacıyla; haksız rekabetin önlenmesine, fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasına, iş gücü eğitim seviyesinin yükseltilmesine, Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirilmesine ve girdi maliyetlerinin düşürülmesine önem verilecektir.

Yatırımların ve ihracatın artırılmasına, KOBİ'lerin, yeni girişimcilerin, esnaf ve sanatkârların rekabet güçlerinin geliştirilmesine yönelik destek unsurlarının etkinliği artırılarak yaygınlaştırılacaktır.

Yatırımcılara ve işletmelere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik sağlamak üzere; saydam ve objektif kurallar getirilecek, izin, onay ve işlemlerle ilgili bürokrasi azaltılacak, bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde faydalanılacak, mevcut potansiyellerin etkin tanıtımı ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

KOBİ'lerin finansmana erişimlerinin artırılması amacıyla; sağlanan destekler etkinleştirilerek sürdürülecektir.

Ülkemiz için kümelenme politikası geliştirilerek, ihtiyaç analizleri doğrultusunda kümeleme çalışmalarının istenilen düzeyde gerçekleşmesi sağlanacaktır. Kümeleme ile ilgili gerek yasal mevzuat gerekse teknik anlamda çalışmalar başlatılarak bu yöndeki adımlar çeşitli destek programlarıyla desteklenecektir.

Teşvik uygulamalarında, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlanarak etkinlik artırılabilecektir.

Gümrük ve Rüsumat Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesi altyapılarının geliştirilmesi ve işlemlerin kolaylaştırılması çalışmaları sürdürülecektir.

İşletmeler için enerji, ulaştırma, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi fiziki altyapı imkanları iyileştirilecek, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri başta olmak üzere uygun yatırım yeri imkanı sağlanacaktır.

Yatırım ortamını iyileştirme kurulu ve TC-KKTC Yatırım Danışma Konseyi yeniden aktive edilecektir.

4.1.2. Ekonomide Kayıt Dışılığın Azaltılması

Haksız rekabetin önlenmesi, ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıt dışılıkla etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu çerçevede;

Denetim kapasitesi artırılarak daha etkin hale getirilecek; idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilecek; kayıt dışılıkla mücadele kapsamında, kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

Kayıt dışılıkla mücadelede toplumsal farkındalığı artırmak üzere sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini öngören çalışmalara ağırlık verilecektir.

Başta vergi denetimi olmak üzere, kamu kurumlarının denetim ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesine ağırlık verilerek insan kaynakları ve teknolojik altyapıları iyileştirilecektir.

Sosyal güvenlikte hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkla etkin mücadele kapsamında, denetime, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir.

Kayıt dışı istihdamla mücadele kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarından istihdama ilişkin yeni bilgi ve verilerin alınması suretiyle çapraz denetim faaliyetlerinin kapsamı genişletilerek etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

4.1.3. Finansal Sistemin Geliştirilmesi

Finans sektöründe yasal altyapı geliştirilerek piyasalarda güven ve istikrar ortamı güçlendirilecektir. Bu erevede;

Bankaların güçlü bir sermaye yapısıyla çalışmasını sağlayacak araçlar güçlendirilirken finansal piyasaların daha etkin izlenmesi ve risk yönetiminin etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Finans sektörünün düzenleme ve denetimi, uluslararası standartlar gözetilerek geliştirilirken, sektöründeki tüketiciler ve yatırımcı haklarını gözetilen Şeffaf ve adil uygulamalar güçlendirilecektir.

Reel sektörün, özellikle KOBİ'lerin, finansman ihtiyaçını karşılamak amacıyla mali sistemden daha fazla yararlanması sağlanacaktır.

Finansal kiralama, faktöring ve finansman Őirketlerinin kuruluş, faaliyet ve çalışma esasları ile ilgili hususlar uluslararası standartlara uygun olarak Yasa ile düzenlenecektir.

4/2008 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının nlenmesi Yasası'nda AB normları ve uluslararası standartlar çerçevesinde değişiklikler yapılacaktır.

Ülkemizin güncel ihtiyaçlarına cevap verecek, ödeme sistemleri yasa tasarısının yasallaşması ivedilikle sağlanacaktır.

4.1.4. Enerji Altyapısının Geliştirilmesi

Enerji politikasının temel amacı; artan nüfusun ve büyüyen ekonominin ihtiyaç duyacağı enerjinin, sürekli, kaliteli, güvenli ve çevresel etkilerin en düşük düzeyde tutulacak bir şekilde asgari maliyetle karşılanmasıdır. Bu çerçevede;

Elektrik enerjisi arz güvenliğinin sağlanması ve elektrik üretim, iletim ve dağıtım yatırımlarının arz-talep projeksiyonları çerçevesinde gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Elektrik arzında sağlıklı bir kaynak çeşitliliği yaratmak ve arz güvenliğini artırmak amacıyla alternatif enerji kaynaklarının üretime dahil edilmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır.

Elektrik enerjisi üretiminde ülke koşulları, ilgili mevzuat ve AB kuralları dikkate alınarak ve bu konuda gerekli fizibilite çalışması yapılarak yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacak ve elektrik üretiminde yenilenebilir enerji payının artırılmasına çalışılacaktır.

Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıp/kaçakların asgari seviyeye indirilmesi sağlanacaktır.

4.1.5. Ar-Ge Çalışmalarının Yaygınlaştırılması

Ar-Ge çalışmalarına ve bu çalışma sonuçlarının ürüne dönüşmesine yönelik çalışmalar desteklenecektir. Bu çerçevede;

Devletin Ar-Ge destek programlarına ayırdığı kaynaklar artırılabilecektir.

Üniversitelerin, araştırma enstitülerinin ve diğer kurum ve kuruluşların araştırma altyapısı öncelikli alanlar temel alınarak geliştirilecektir.

Toplumda bilim ve teknoloji bilinci, nitelikli araştırmacı sayısı artırılacak ve araştırma altyapısı geliştirilecektir.

Üniversiteler, özel sektör ve kamu kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar desteklenecektir.

5. SEKTÖREL İLKE VE POLİTİKALAR

5.1. Tarım

Kaliteli üretimde etkin ve verimli tarım uygulamalarına sahip, kayıtlılığın ve izlenebilirliğin sağlandığı, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir, rekabet edebilir, ihracat kabiliyeti yüksek, ölçek ve pazar sorunlarını aşmış, gıda güvenliği ve güvenilirliğinin sağlandığı, kırsal kalkınma odaklı, mevzuatla yönetilen bir tarım sektörü oluşturmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Tarım ve kırsal kalkınma destekleri ve Ödeme Dairesi yasaları hazırlanacaktır. Organik Tarım birimi, eğitim, yayım ve tarımsal danışmanlık hizmetleri, tarımsal istatistik, planlama, politika birimlerinin kadro yapıları oluşturularak Bakanlık merkez örgütü güçlendirilecektir.

Tarım Politikaları Master Plan doğrultusunda sürdürülecektir. Tarım ve Kırsal Kalkınma destek bütçesinin genel bütçe olanakları dahilinde yeterli olmasını sağlamak yanında destek politikaları bütçe sınırları dikkate alınarak hazırlanacak ve önceden ilan edilecektir.

Entegre Tarım Bilgi Sistemleri'nin oluşturulmasıyla tarımsal planlama ve politika geliştirme sağlıklı bir zeminde inşa edilmesi için çalışmalar başlatılacaktır. Çiftçi Kayıt Sistemi kurularak tarımsal destekler Entegre Kayıt Sistemi'ne göre verilecektir.

Sertifikalı tohum üretimi için tohumculuk Yasası ve buna bağlı tüzükler çıkartılacaktır. Tarımsal arazilerin ve tarıma elverişli toprakların korunmasına ilişkin mevzuat gecikmesiz olarak hayata geçirilecektir.

Süt üreticilerinin ürettiği süt üzerinden verilen mevcut destekler küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleyecek şekilde düzenlenecek, Süt desteği, süt fiyatından bağımsız olarak belirlenecek ve tedricen azaltılarak süt fiyatının piyasa koşullarında oluşması yönünde çalışmalar yapılacak ve piyasa koşullarını bozmayacak şekilde destekler şekillendirilecektir.

Üretilen sütün kalitesini artırmaya yönelik olarak, soğuk zincirdeki süt miktarını artırmak ve üreticilerin soğutma tanklarında ürettikleri sütü soğutarak pazarlanmasına ilişkin hibe desteklere devam edilecek ve açık süt toplamaya son verilecektir.

Hellim üretimi ve ticaretinin AB standartlarında yapılması ve hellimin coğrafi işaret tescilinde belirlenen kurallara uygunluğunun sağlanması amacıyla KKTC süt sektörü ve hellim ticaretine ilişkin olarak hazırlanan eylem planı güncellenerek süt ürünlerine yönelik atılması öngörülen adımlar hayata geçirilecektir.

Hellimin AB tarafından coğrafi olarak tescili için özellikle süt ve et sektörü içerisinde küçükbaş hayvancılığın payının artırılması sağlanacak ve küçükbaş hayvan sütünün süt sanayine ulaşabilmesi için teknik ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Hayvan Hastalıkları İle Mücadele Programı kapsamı genişletilerek hayvan hastalık ve zararlıları kontrol ve eradike edilecektir. Ülkenin hayvan hastalıklarından ari hale getirilmesi ile hayvan ve hayvansal ürünlerin AB ve uluslararası ticarete açılması sağlanarak ekonomik kayıplar önlenecektir.

Halk sağlığı ve hayvan sağlığı korunması amacı ile çevre güvenliği de gözönünde bulundurarak hayvansal atıkların bertarafına yönelik sistem kurulacaktır.

Hayvansal üretimde en önemli girdiyi oluşturan kaliteli kaba yemin temin edilmesi, üretiminin artırılması ve hayvancılığımızın ihtiyacının karşılanabilmesi için gerekli cazibe yaratılacaktır.

Küçük ve orta ölçekteki işletmelerden oluşan örtü altı yetiştiricilik sektörüne, işletme büyüklüklerinin optimal seviyeye taşınması ve modern seracılığa geçişin sağlanması için var olan desteklere ek olarak hibe veya uygun koşullarda kredi desteği sağlanmasına devam edilecektir.

Gerek girdi temininde gerek üretim süreçlerinin planlanmasında ve üretim araçlarının olası en verimli biçimde kullanılmasında ortak kaynak yaratılması ve kolektif biçimde kullanılması, üretim süreçlerinde olduğu gibi tarımsal ürünlerin üretim ve pazarlanmasında üretici kümelenmeleri ve özellikle kooperatifçilik desteklenecektir.

Çevreye duyarlı ve etkin bitki sağlığı tedbirleri ile kalite korunacak ve bitkisel üretim artırılabilecektir. Özellikle sebze ve meyve ticaretinde toptancı hali kurulması ve işletilmesine ilişkin projeler ve yasal altyapılar Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ile birlikte hazırlanacaktır.

İyi tarım uygulamaları konusunda mevzuatlar tamamlanarak, sertifikalı üretim geliştirilerek, yaygınlaştırılacaktır. Buna bağlı olarak Organik, GLOBALG.A.P. vb. üretim dallarında nihai hedef olarak desteklemeler yapılacaktır. Yeni uygulanacak olan sürdürülebilir tarımsal ürün sertifikasyon kuruluşu projesi kapsamında özellikle enginar, patates ve örtü altı ürünlerinin sertifikalı üretimi çalışması başlatılacaktır.

Tarımsal Araştırma Enstitüsü'nün kurumsal kapasitesi güçlendirilecek ve Ar-Ge çalışmalarına hız verilecektir. Yürütülen araştırma projeleri sonucunda geliştirilen ve ülke şartlarına uygun verimliliği yüksek 3 arpa çeşidinin 2019 yılında tescilli işlemleri tamamlanacak ve tescil aşamasına gelen 2 fiğ çeşidinin de araştırma süreçleri tamamlanacak ve deneme üretimlerine başlanacaktır. Ayrıca, Güzelyurt tarımsal araştırma istasyonunda kurulan doku kültürü ve biyoteknoloji Laboratuvarında hastalıklardan arı aşı gözü ve fidan deneme üretimine başlanacaktır.

Tarım sektöründe kamu kurumlarının piyasayı dengeleme ve müdahale rolleri gözden geçirilerek, çalışma prensiplerinin ve uyguladıkları fiyat politikalarının esnek ve görev zararlarını minimize edecek şekilde yeniden kurgulanması sağlanacaktır.

56/2014 sayılı Genel Gıda ve Yem Yasası altında yer alan tüzükler tamamlanacaktır. Konu yasada Tarım Bakanlığının görev alanına giren konularda yasal mevzuatlar hazırlanacaktır.

Gıda ve yem güvenliği konuları tek otorite olarak Tarım Bakanlığı bünyesinde toplanırken bağımsız çalışabilecek bir denetim ve kontrol sistemi etkin kılınacak ve aynı zamanda yetki karmaşasına son verecek bir idari yapı kurulacaktır. Üretimden tüketime kadar geçen tüm süreçlerde, AB ve uluslararası standartlara uygun gıda ve yem güvenliği sağlayacaktır.

Doğal stokların gittikçe azaldığı günümüzde, avantajlı üstünlüğe sahip sularımızda su ürünleri yetiştiriciliği çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde yatırımlar özendirilecek, yeni balıkçı barınağı yapımı ve mevcutların iyileştirilmesine ilişkin projeler geliştirilecek ve küçük ölçekli kıyısız avcılık faaliyetleri ile uğraşan kıyı balıkçılarının teknelerinin modernize edilmesi ve donanımlarının güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Ülkenin sahip olduğu arıcılık potansiyeli değerlendirilecek ve arıcılıkla ilgili en önemli sorunlar olan verimlilik, nitelik ve uluslararası standartlara uygun üretim konularında destek sürdürülecektir. Marka değeri yüksek ve kendi kendine yetebilen bir arıcılık sektörü yaratabilmek için gerekli mevzuatı da içerecek bir planlamaya gidilecek, Kıbrıs Arısı'nın korunup çoğaltılması da dahil sektörün güvenli gelişimi sağlanacaktır.

5.1.1. Ormancılık

Orman alanlarımızın etkin bir şekilde korunarak geliştirilmesi için kapsamlı çalışmalar yapılacaktır. Orman ve arazi yangınlarının önlenmesi amacıyla bir adet insansız yangın gözetleme kulesi yapılacak ve verim alınması halinde yaygınlaştırılacaktır. Yangınlara kısa sürede müdahale edilerek kontrol altına alınması amacıyla “yangın koruma ve yangına müdahale sistemi” kurulacak, yangınla mücadelede karadan uygulanan metotların yanı sıra havadan müdahale yöntemleri de geliştirilecektir.

2014-2018 Eylem Planı revize edilerek güncellenecektir. Çam kese böceği ve kabuk böcekleri ile mücadelede biyolojik, biyoteknik ve mekanik yöntemlere ağırlık verilerek kesintisiz bir uygulama programı hazırlanacak ve biyolojik mücadelesine yönelik Alevkayası'nda mevcut iklimlendirme serası yeniden faaliyete konulacak ve predatör böcek üretimi yapılacaktır.

Mevcut orman alanları, orman ilan edilen araziler ve orman dışı ağaçlandırılan arazilerin Tapu ve Kadastro Dairesi'nde tescil edilmesi sağlanacak ve bu arazilerin kadastro yapılabilecektir. Yeni orman alanları yaratılması amacıyla sivil toplum örgütleri teşvik edilerek işbirliği güçlendirilecektir.

Orman Koruma ve Faydalanma Tüzüğü yeniden revize edilecek ve 19/2003 sayılı Alçak Ormanların İcarı Yasasının amacına uygun bir şekilde uygulanması sağlanacak, suiistimale izin verilmeyecektir.

5.2. Sanayi

Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın sağlanarak belli bir hızda büyüme ve sanayileşmenin gerçekleştirilebilmesi, uluslararası standartlara uygun, yurt içi ve yurtdışı piyasalarda kalite ve fiyat açısından rekabet edebilen, katma değeri yüksek ürünler üreten, tüketici güvenliğinin esas alındığı yeni teknolojilerin kullanıldığı, ihracata dönük, çevreye karşı duyarlı bir sektörün oluşturulması temel amaçtır.

Uluslararası standartlara uygun ve rekabete açık ürünler yanında ihracat potansiyeli yüksek markalaşmış ürünleri üreten sanayi tesislerinin teşvik edilmesi ve ürün çeşitliliğinin artırılmasını sağlanacaktır.

Ülkemize özgü dış pazarlara göre mukayeseli avantajlı niş ürünlerin pazarlanmasına yönelik tedbirlerin gözden geçirilmesi ve ihracatının artırılması için, uluslararası fuarlara katılımının desteklemesi ve teşvik edici önlemlerin alınması sağlanacaktır.

Sanayi Bölgelerinde altyapıdan kaynaklanan sorunların çözülmesi için tedbirler alınarak, yeni kurulacak OSB'ler için ÇED raporu kapsamında sektörlere göre gruplaşmayı sağlayacak yerleşim planları oluşturulması sağlanacaktır.

Yeni Büyük Organize Sanayi Bölgesinin kurulması, sınırlarının saptanması ve bu yönde altyapı çalışmalarına başlanması yönünde çalışmalar başlanacaktır.

Mevcut Organize Sanayi Bölgeleri Yasası'nın (23/1977) "Özerkleştirilmesine" ilişkin yapılmakta olan "Yeni Organize Sanayi Bölgesi Yasası" hazırlanacaktır.

Ülkemizde düzenlenen en büyük ve en önemli ekonomik organizasyonların yapıldığı, ülkemizin sanayi ve ticari yaşamının prestij açısından, önemli bir yer tutan fuar alanının mevcut

alt ve üst yapı eksikliklerinden kaynaklanan sorunların çözülmesi için tedbirler alınacak, ülkemize yakışır ve yerli ürünlerin tanıtıldığı bir vitrin olması sağlanacaktır.

Sanayi işletmelerinin bilgilerinin ve kullanım kapasitesinin tespiti, ekonomik faaliyetlerinin uluslararası standartlarda sınıflandırılması ve sektörün mevcut durumunun tespitini sağlayacak Sanayi Sicil Bilgi Sistemi yazılımı tamamlanması sağlanacaktır

Planlı sanayileşmenin sağlanması, Sanayi politikalarını ve hedeflerini doğru ve gerçekçi olarak oluşturulabilmesi, sektörün takip edilmesi, yön verilmesi, sektör ile ilgili istatistik ve raporların güncel olarak görülebilmesi için Sanayi Sicil Yasası oluşturulacaktır.

Kamu İhale Yasası kapsamında fiyat avantajı uygulanacak mal alımı ihalelerinde istekliler tarafından teklif edilen malın yerli malı olduğunun belirlenmesi ve belgelendirilmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek amacı ile Yerli Malı Tüzüğü oluşturulacaktır.

Çoğunlukla küçük işletmelerden oluşan sanayi işletmelerinin teknolojik üretim altyapılarının geliştirilmesine katkı yapacak Araştırma-Geliştirme (AR-GE) ve Teknopark merkezlerinin açılmaları desteklenecek ve bu alanda mevcut mevzuat revize edilerek teknopark yasası yenilenecektir.

Ürünlerin uluslararası kalite ve standartlara uygun olarak üretilmesinin sağlanması, markalaşmanın desteklenmesi. İşletmelerin ürün kalite belgesi almalarının desteklenmesi. Finansal destek programlarının tümünde belirli bir kalite, marka ve standarta sahip ürünlere öncelik verilecektir. Ayrıca, Türk Patent Enstitüsü ile işbirliği yapılarak patent ve tescil işlemlerine ilişkin mevzuat düzenlenecektir. TSE tarafından yayınlanmış standartlara erişim sağlanması ve ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğü olan yerel ve kültürel ürünlerin tespiti yapılarak coğrafi tescili yapılması sağlanacak ve böylece ülkesel marka oluşturma potansiyelimiz hayata geçirilecektir.

İşletmelerin enerji maliyetinin azaltılması amacı ile enerji verimliliğine ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapan işletmeler desteklenecektir.

Devlet Planlama Örgütü'nün sorumluluğunda sektörlerin girdi-çıktı tabloları çalışmasının yapılması ile alt sektörlerin katma değer ve yerel girdi hesaplamaları yapılabilecektir.

5.2.1.Taşocakçılığı

Çevreye uyumlu, çevresel etkilerin en aza indirildiği, sürdürülebilir madencilik ve taşocakçılığının oluşturulmasını sağlayacak, yasal mevzuat güncellenecektir. İşletilmiş ve işletilmekte olan Maden ve Endüstriyel Hammaddeler ile ilgili Doğal Kaynak Haritası hazırlanacaktır.

Yeni taşocağı açılmasına ve mevcut taş ocaklarının büyütülmesine izin vermeyecek ve mevcut taş ocağı sayısı azaltılacaktır. Taş ocaklarının doğaya yeniden kazandırılması çalışmaları yanında ürün kalitesinin de kontrol altına alınması için gerekli yasal düzenlemeler hayata geçirilecektir. Denetim sistemi yasal mevzuat temelinde etkinleştirilecek ve mevcut taş ocaklarını salt malzeme üretimine odaklanan değil, iş güvenliğini sağlayan, çevre ile uyumlu işletmecilik anlayışıyla faaliyetlerini sürdüren sanayi tesisleri haline getirilecektir.

5.2.2.Enerji

Ülkemizde ekonomik gelişme ve nüfus artışına bağlı olarak talebi devamlı artan; toplumsal hayatın ve ekonomik kalkınmanın devamlılığı için gerekli olan elektrik enerjisinin sürekli, kaliteli, verimli, güvenilir, çevreye duyarlı ve en düşük maliyetle tüketicilere sunulması hedeflenmektedir. Bu amaçla;

Fosil yakıtlara bağımlılığın azaltılması stratejik bir hedeftir. Yakıt fiyatlarının döviz kurlarının yükselmesinden doğan maliyet artışlardan ve fosil yakıt tüketiminin çevreye, doğaya ve insana verdiği zararın yarattığı maliyetlerden kurtulmamızı sağlamak amacıyla elektrik üretim yapımızda köklü değişime gidilmesi şarttır. Güneş ve rüzgar gibi doğal kaynaklara yönelinecek, yenilenebilir enerji üretiminin KKTC elektrik şebekesinin mümkün kılacağı en üst seviyeye çıkarılması için çalışmalar yapılacaktır.

Elektrik enerjisi üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır. Bu amaçla Yenilenebilir Enerji Yasası ve tüzükleri gerekmesi halinde gözden geçirilecektir.

Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıp/kaçakların asgari seviyeye indirilmesindeki kayda değer gelişmelerin devamlılığının sağlanması ve daha ileriye götürülmesi için çalışmalara devam edilecektir.

Ülkedeki elektrik üretimi, iletim, dağıtım ve tahsilat işletmecisi olan KIB-TEK, etkinlik, verimlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik temelinde, benzer çağdaş küçük ada örnekleri göz önüne alınarak yeniden yapılandırılacaktır. Kurumun her fonksiyonunun, gerçek maliyet analizlerinin yapılması sağlanacaktır. Bu analizler ışığında düzenlemeler yapılmasıyla 1KWS elektriğin maliyeti mümkün olan en alt seviyeye çekilecektir.

Ayrıca, bina ısı yalıtım standartları ve enerji performans kriterler belirlenip binalarda ve sanayide enerji verimliliğinin yükseltilmesi ve finansman imkanlarının geliştirilmesi sağlanacaktır.

KKTC'ye ithal edilen akaryakıtın ithalinden tüketimine kadar geçen her safhada denetim altyapısı geliştirilecek ve KKTC'ye ithal edilen yakıtların kalite kontrollünün daha etkin yapılması sağlanacaktır.

Santrallerde kullanılan yakıt olan Fuel-Oil'in hem maliyet hem de çevre açısından Doğal Gaz göre ciddi şekilde dezavantajlı bir yakıt olduğu ve dolayısı ile Elektrik Üretiminde Fuel Oil yerine Doğal Gaz kullanılmasının gerekli olduğu değerlendirilmiştir. Doğal Gazın ülkeye LNG (sıvılaştırılmış Doğal Gaz) olarak temin edilmesi ve 2022 yılı itibarı İLE Kib-Tek Santrallerinde Doğal Gaz kullanımının sağlanması, bu amaçla tesisi kurulması ve mevcut Santrallerin Doğal Gaz kullanımına uygun hale getirilmesi hedeflenmektedir. LNG tesisi kurulumu, ve mevcut Santrallerin Doğal Gaz kullanımına uygun hale dönüştürülmesi ile ilgili başlatılan çalışmaların hızlandırılıp sonuçlandırılması ve gerekli ihalelerin 2019 yılı içerisinde yapılarak tamamlanması hedeflenmektedir.

Ülkeye LNG geldikten sonra mevcut Santrallere ilave olarak yapılması gereken Santrallerin Kombine Çevirim Gaz Türbini Santralleri olması en ekonomik model olarak değerlendirilmektedir. 150 MW gücünde Kombine Çevirim Santrallerinin 2022 yılında devrede olacak şekilde planlanması yapılmaktadır. Bu amaçla ihalenin 2019 yılı içerisinde yapılması, sonuçlandırılması ve kurulum çalışmalarının başlatılması hedeflenmektedir.

Türkiye ile Enterkonnekte Kablo Yatırımının hayata geçirilmesi için önceden başlatılmış olan çalışmaların sürdürülmesi ve KKTC şartlarına uygun bir model ile sonuca ulaşılması hedeflenmektedir. Enterkonnekte bağlantı Enerji Arz Güvenliğine ciddi katkı sağlayacak ve çift taraflı enerji alışverişine olanak sağlaması halinde Güneş Enerjisi PV yatırımlarının ciddi miktarda artmasını sağlayacaktır.

Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının etkin ve maksimum kullanılabilmesi için gerekli teknik ve idari kararların alınması ve uygulanması için tedbirler alınması hedeflenmektedir. Gelişmekte olan Yenilenebilir Enerji yatırımlarının (Depolamalı Güneş Santralleri, Yoğunlaştırılmış Güneş Santrali (CSP)) teknoloji ve maliyetlerinin takip edilmesi ve uygun olması halinde yatırım yapılması planlanmaktadır.

Enerji Dairesi hayata geçirilecek ve ülkenin enerji politikaları bu dairenin bağlı bulunduğu Bakanlık tarafından yürütülecektir.

Doğu Akdeniz’de Türkiye ile yapılan enerji antlaşmaları çerçevesinde petrol ve doğal gaz aramaları etkin ve yoğun bir şekilde yapılacaktır.

5.2.3. Su

Ekonomi ve kalkınmayla doğrudan ilişkili olan su kaynaklarının doğru ve etkili kullanımı oldukça önemli bir konudur. Hem üretimde hem de tüketimde su kaynaklarının bilinçli kullanılması için toplumsal farkındalık yaratılması, su gibi önemli bir konuda tüm tarafların işbirliği içinde politikalar geliştirmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla;

Ülkemizde su kaynaklarını korumak, geliştirmek ve sürdürülebilir su kullanımını sağlayarak yeraltı su kalitesini artırmak ana hedeftir. Bununla birlikte küresel iklim değişiklikleri sebebiyle yaşanacak kuraklık etkisini azaltacak ve su sektörüne yönelik planlama, yönetim ve denetim kabiliyetlerini geliştirecek strateji ve planlar hazırlanacaktır, Su Yönetimine ilişkin düzenlemeler yasal mevzuat ve AB Su çerçeve direktifine uyumlu olarak yapılacaktır.

Su politikasına ve ilgili mevzuata uygun olarak ülkedeki bütün su kaynaklarının kalite ve miktar olarak sürdürülebilir şekilde işletilmesini yönetmek maksadıyla, Su İşleri Dairesi yeniden

yapılandırılacak ve buna göre belediyeler, sulama birlikleri, KTMMOB ve merkezi yönetimin temsil edildiği özerk Su Kurumu kurulacaktır.

2 Mart 2016 tarihli T.C. Hükümeti ile KKTC Hükümeti Arasında Su Temini ve Yönetimine İlişkin Hükümetler arası anlaşmaya istinaden ‘Üst Düzey Ortak Komite’ kurulacaktır.

TC’den KKTC’ye Su Temin Projesi kapsamında içme-kullanma suyu, atık su ve yağmur suyu, zirai sulama suyu taraflarca yürütülen çalışmalar, iş ve işlemler, yapım işleri, proje ve/veya ihale süreçlerine ilişkin konularda geline aşamaları değerlendirmek, koordine etmek ve karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmak üzere ‘Ortak Teknik Komite’ kurulacaktır. Böylelikle KKTC Su Temin Projesi kapsamında, çalışmalara hız kazandırılacak, ortaklaşa yürütülecek projelerde hedef ve vizyon belirlenmesi, söz konusu alandaki projelerin geliştirilerek sürdürülebilmesi ve öncelikli konuların tespiti sağlanacaktır. Su Master Planı günün şartlarına uygun olarak yeniden hazırlanacaktır.

Türkiye’den gelen suyun bir kısmı zirai sulama amaçlı olarak kullanılacağından tarım sektörünün gelişimi sağlanacaktır. Suyun tarımsal alanda sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla başlatılan bölgesel sulama projeleri tamamlanarak hayata geçirilecektir.

Taşkın ve Selleri önlemek maksatlı oluşturulan ıslah projeleri dere yatakları ve gölet bölgelerinden başlanılarak hayata geçirilecektir. Bu bağlamda hem yeraltı hem de yer üstü su kaynaklarının verimli olarak rezervi sağlanacaktır. Gerek bu kaynaklardan gerekse barajlardan kullanılacak suyun tüketimi ise düzenlenecek planlamalar ve hedefler doğrultusunda sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulacak şekilde ele alınacaktır.

Göletlerin verimliliğinin artırılması ve yer altı sularının beslenmesi için oluşturulan planlar artırılacak ve projeler hazırlanarak hayata geçirilecektir.

Su Temin Projesi kapsamında Güzelyurt Ovasına zirai su sağlanana kadar olan geçiş dönemini içeren ‘Güzelyurt Ovası Takviye Sulama Suyu Projesi’ Etap1 Eylül 2018 de devreye girmiştir. 6000 dönüm narenciye plantasyonuna yerel kaynaktan takviye su sağlanacaktır. Projesi hazırlanmış olan Etap 2 ile ise Kumköy SİD tesislerine alınacak Su Temin Projesi kapsamındaki sudan 14000 dönüm narenciye plantasyonuna ve sulu tarım yapan üreticiye ulaşılacaktır. Bu proje ise İhale edilecektir.

5.3. İnşaat

Fiziki sermayesi ve insan kaynakları gelişmiş, çevreye duyarlı, teknolojiyi yakından takip eden, yüksek hizmet kalitesiyle, rekabet edebilen bir sektör oluşturmak esas amaçtır. Bu çerçevede;

Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı teknik Daireleri olan Planlama ve İnşaat Dairesi, Karayolları Dairesi ile Telekomünikasyon Dairesi'nin personel ve donanım olarak güçlendirilmesi sağlanacaktır.

KKTC'nin depremsellik çalışmasının yapılabilmesi amacıyla, yapılan her türlü inşaat zemininin jeolojik olarak incelenmesine imkan yaratacak (depremsellik ve heyelan durumu, suyun drenajı, tabakaların geçirgenliği v.b) gerekli teknik donanım sağlanacaktır.

İnşaatlarda proje aşamasında zemin etüdü analizleri temin edilecektir. Yapılaşmaya müsait olmayan alanların önceden belirlenerek, depremsellik haritasının oluşturulması ve doğal afetlerle ilgili mevzuatın iyileştirilmesi çalışmaları yapılacaktır.

Belirlenecek konut politikaları, Ülkesel Fiziki Plan ve, kentsel/bölgesel planlarla uyum içinde yürütülecektir. Konut politikaları, konut ihtiyacını karşılarken konut çevresi ve yaşayanların sosyo-ekonomik sorunlarının çözümlenmesini de kapsayacak düzeye getirilecektir.

Sektördeki imar izinlerinin ve emirnamelerin ülkesel fiziki plan çerçevesinde belirlenerek hangi yıllar boyunca ve ne kadar bir kapasiteye ulaşmaya kadar bölgelerin genişletilebileceğinin ilan edilmesi yoluyla piyasada öngörülebilirlik yaratılacaktır.

Tapu devri, inşaat izni ve/veya onayı alma mekanizmaları yeniden gözden geçirilecek, işlemlerin daha hızlı yapılabilmesini sağlamak için sistem, teknoloji kullanımı ve insan kaynakları açısından güçlendirilecektir. Teknik Dairelerce hazırlanan devlet projelerinin vizeden muaf tutulması yönünde yasal çalışma yapılacaktır.

KKTC’de üretilen inşaat malzemesi ürünlerinde uluslararası standartlara uygunluk koşulu getirilerek her türlü yapı malzemesi kullanımının denetlenmesi sağlanacaktır. Yerel inşaat malzemesi üretimi ve kullanılması desteklenecektir.

Gerek KKTC’de üretilen ve gerekse çeşitli ülkelerden ithal edilen inşaat malzemelerinde, düzenli kalite kontrolü yapacak ve standardizasyonu gerçekleştirecek sistem kurulacaktır.

İnşaat yapım aşamalarında, işçi sağlığı ve iş güvenliği sağlanması yönünde gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

İnşaat sektörüne vasıflı eleman ve sanatkar yetiştirmek için, inşaat alanındaki mesleki-teknik eğitime önem verilecek ve sektörde halen hizmet verenlerin sınıflandırılıp karnelendirilmesi veya hizmet içi eğitime tabi tutulması sağlanacaktır.

Kamu ve özel sektöre ait inşaat yatırımları ve yapılaşma etkinlikleri, çevrenin korunması ilkeleriyle ve imar kurallarına uyumlu bir şekilde gerçekleştirilecek, izinsiz yapılaşma önlenecek ve yapı güvenliği geliştirilecektir. Bu çerçevede, izinsiz inşaatlara cezai yaptırımlar uygulanmasına yönelik denetimler etkinleştirilecektir.

Modern inşaat teknolojileri kullanımları yaygınlaştırılarak, binaların bakım-onarım maliyetleri düşürülecek, ayrıca inşaatlarda izolasyon konusuna önem verilerek, ısıtma ve soğutmada enerji tasarrufu sağlanması ile ilgili yasal mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

Ülke genelinde kullanılacak ve tüm paydaşlar tarafından kabul görececek birim fiyatlar ile birim fiyat analizlerinin yapılacak standardizasyon ve formülasyon çalışmalarının tamamlanması sağlanacaktır.

5.4. Ticaret

İşletmelerin ihracat kapasitesinin arttırıldığı, girişimciliğin özendirildiği, sektörel standartların geliştirildiği ve rekabet ortamının sağlandığı bir ticaret sektörü oluşturmak temel amaçtır.

AB mevzuatına uyum çalışmaları çerçevesinde mevzuat hazırlama faaliyetlerine ve özellikle T.C. ile ihracat potansiyeli olan ülkelere yönelik işbirliklerinin artırılması yönünde protokol çalışmalarına devam edilecektir.

T.C. ve üçüncü ülkelerle kurumsal bazda ortak çalışmalar yürütülmesi faaliyetlerine devam edilecek ve özellikle uluslararası gözlemci/faal üyelik faaliyetleri takip edilecektir.

Kamunun özel sektör üzerindeki ağırlığının hafifletilmesine ve kamunun düzenleyici/denetleyici noktasında bir pozisyon almasına yönelik politikalar desteklenecektir.

İhracat kapasitesinin artırılmasına yönelik olarak ticaret sektörünün satış ve pazarlamada uzmanlaşmaya gitmeleri, ihracatçıların örgütlenmeleri, işbirliği yapmaları ve kümelenme faaliyetlerine yönelik çalışmaları desteklenecektir.

İthalat ve ihracat rejimleri yeniden gözden geçirilerek; bürokrasiyi azaltıcı, yerli üretimi destekleyici ve yatırımcıların ülkede yatırım yapmasını özendirici politikalar geliştirilecektir.

Ölçü ve ölçü aletlerinin kamu yararına, tüketicinin hak ve menfaatlerini korumak ve uluslararası standartlara uygun olarak imalatını, ithalatını, ihracatını ve kullanılmasını sağlamak amacıyla yürürlüğe konan 34/2014 sayılı Metroloji (Ölçü ve Ölçü Aletleri) Yasası'nın alt mevzuatlarıyla beraber alt yapısının da oluşturularak, ölçü ve ölçü aletlerinin denetimleri sağlamak amacıyla yapılan çalışmalara hız verilecektir.

Dış ticaret işlemlerinin akıcılığının sağlanması ve dış ticaret istatistiklerinin daha sağlıklı derlenebilmesi amacıyla, dış ticarete risk esaslı kontrol sisteminin kurulması çalışmaları hızlandırılacak ve böylece verimlilik artırılabilecektir.

Yeşil Hat Tüzüğü üzerinden yapılan ticaret hacminin artırılmasını öngören bir çalışma başlatılacaktır.

Ürün Güvenliği Yasası'nın tüzüklerinin tamamlanması, ilgili kurumların adapte olmaları ve alt yapı ile personel eksikliklerinin tamamlanması için çalışmalar yürütülecektir.

Yerli üretimin dış pazarda rekabet gücünü artırmak için girdi maliyetlerinin (enerji, ulaşım, finans v.b) düşürülmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır, özellikle yenilenebilir enerji konusunda yapılacak çalışmalar dikkate alınacaktır.

Tüketici haklarının korunmasında uluslararası normların uygulanması sağlanacak, bu bağlamda gerekli yasal düzenlemeler yapılacak ve alt yapı ile üst yapı eksiklikleri tespit edilerek yeniden yapılanmaya gidilecektir.

Ticaret sektörüne daha iyi hizmet verebilmesi ve uzmanlaşmanın sağlanması hususları göz önünde bulundurularak kamu teşkilatlanmasının gözden geçirilmesi ve gerekli değişikliklerin yapılması için çalışma başlatılacaktır.

5.5. Turizm

Turizm Sektöründe, Kuzey Kıbrıs turizm marka değerini oluşturan turizm potansiyelinin değerlendirildiği, ürün ve hizmetlerin çeşitlendirildiği, kalitenin yükseltildiği, yerel ürünlerin öne çıkarıldığı, uluslararası standartlarda kurumsallaşıldığı, uluslararası bir marka haline geldiği, çevrenin korunması ve gelişmesinin sağlandığı, doğal kaynakların, tarihi mirasın ve kültürel dokunun duyarlılıkla ele alındığı, koruma kullanma dengesinin gözetildiği, sürdürülebilir büyüme ve istihdamın oluşturulduğu, bölgesel kalkınmaya katkının sağlandığı, bölgesel farklılıklara ve rekabet üstünlüğüne dayalı, sürdürülebilir bir turizm modelinin oluşturulması temel amaçtır. Bu bağlamda;

Turizm amaçlı tahsis edilen kaynakların verimli ve etkin şekilde kullanımı sağlanacaktır.

Turizmde mevcut kapasitenin değerlendirilmesi ve etkin kullanımının sağlanması yönünde gerekli tedbirler alınacaktır.

Turizm bölgelerinde yarım kalmış veya inşaatına hiç başlanmamış yatırımların tamamlanması ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi sağlanacaktır.

Küçük ve orta ölçekli turistik konaklama tesislerinin iyileştirilmesi ve kalitenin artırılması sağlanacaktır.

Küresel ısınma ve iklim değişiminin turizm üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler araştırılacak ve gerekli tedbirler alınacaktır.

Mevcut turizm bölgeleri geliştirilecek, yeni turizm alanları oluşturulması yönünde planlama çalışmaları yapılacaktır.

Yeni turizm yatırımları yoğun olan bölgelerden uygun olan diğer bölgelere planlı bir şekilde yönlendirilecek, turizm faaliyetleri çeşitlendirilecektir.

Turizm yatırımları, doğal, tarihi, kültürel ve sosyal yapıyı koruyucu ve geliştirici nitelikte gerçekleştirilecektir.

Turizm politikalarının sürekliliğinin sağlanmasına olanak verecek, paydaş katılımcılığını içeren özerk bir turizm yönetişimi oluşturulacaktır.

Turizm sektöründe girişimcilik desteklenecek ve sektörün rekabet koşullarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.

Turizm sektöründe daha fazla yerli girdi imkanı sağlama olanakları araştırılacak, turizmin diğer sektörlere olan katkısını artıracak tedbirler alınacaktır.

Turizm sektörü hizmetlerinde ve turist profilinde niteliğin yükseltilmesini sağlayarak, turist sayısının ve turizm gelirin artırılması, yüksek gelir gruplarının ülkemize çekilmesi, yıl boyunca talep yaratılması ve talebin bölgelere ve ürünlere dengeli dağıtılması sağlanacaktır.

Eco, agro turizm gibi, doğa ve kültürel varlıklara duyarlı, yerel ürünleri öne çıkaran, yerel halka dayalı, alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir.

Turizm pazar talepleri dikkate alınarak, turizm ürünü bu talepler doğrultusunda çeşitlendirilecek ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacaktır.

Dünyada yükselen pazar konumunda olan sağlık turizmi altyapısı oluşturularak sağlık turizmi geliştirilecek, bu alanda hedef pazarlarda etkin tanıtım ve pazarlama yapılacaktır.

Turizm talebindeki değişim izlenerek, değişen koşullara uygun tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülecektir.

Turizme yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin elektronik ortamda bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olarak gerçekleştirilmesi geliştirilecektir.

Halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi sağlanacak, doğal kaynakların kullanımında geriye dönüşün olmadığı bilincini topluma benimsetecek çalışmalarda bulunulacaktır.

Turizm tesislerinde yerli ürün kullanımının artırılması, etkinleştirilmesi ve Kıbrıs'a özgü ürünlerin turistlere pazarlanması desteklenecektir.

Turizm yatırımlarında sürdürülebilir turizm kriterlerinin uygulanması açısından belgelendirme ve sertifikasyon sistemlerinin oluşturulması sağlanacaktır.

Turizm sektöründe yerli istihdamı artırmak için turizm eğitimi ve hizmet kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak sertifikasyon sistemi getirilecektir.

Turizmde uygulanan teşvik yöntemleri yeniden ele alınarak küçük ve orta ölçekli işletmeleri de kapsayacak şekilde bütüncül olarak düzenlenerek, etkin ve kontrollü uygulanması sağlanacaktır.

Yeni destinasyonların açılması yönündeki çalışmalar desteklenecektir.

Turizm sektörünün planlı gelişmesi yönünde, Turizm Gelişim Yasası'na bağlı Turizm Gelişim Planı ve eylem planları hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.

Dünya Ekonomik Formu'nun "turizm rekabet kriterleri" uygulamaya konulacaktır.

5.6. Ulaştırma – Bilgi ve İletişim

5.6.1. Ulaştırma

Ulaşımında trafik güvenliğinin artırılması ve trafik çarpışmalarının en aza, ölüm ve ciddi yaralanmaların da sıfıra indirilmesi hayati öneme sahiptir. Bu çerçevede, Trafik Dairesinin doğru oluşumu sağlanırken, buna bağlı olarak Trafik ve Ulaştırma Hizmetleri Komisyonu için gerekli çalışma sistemi tayin edilerek uygulaması yapılacaktır. Dünyanın başarılı şekilde kullandığı eğitim, denetim, mühendislik, acil hizmetlerden, yani 4E sisteminden, başlayarak toplam yedi unsurdan oluşan trafik güvenliği sistemi hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, okullarda trafik eğitimleri artırılarak gençlerimizin trafik güvenliğine dair duyarlılığı artırılabacaktır.

Trafik güvenliğinin artırılması hedefi doğrultusunda şehir içinde ve şehirlerarası yollarda elektronik denetim sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılacak ve trafik denetimlerinin etkinliği artırılabacaktır. Bu sistemlerle özellikle trafik sıkışmalarının en fazla olduğu noktalarda rahatlama sağlanacaktır. Resmi hizmet araçlarına, okul servis araçlarına, ağır yük taşıma araçlarına, kiralık araçlara, turistik taşıma izni olan araçlara hız kontrol cihazı (takometre veya GPS) takılması zorunlu kılınacaktır. Ülke çapında yolcu ve yük trafik verilerinin toplanıp değerlendirildiği Ana Trafik Yönetim Sistemi Merkezi (ATYSM) kurulacaktır. Bu sistem, Polis Genel Müdürlüğü ve Sağlık Bakanlığı gibi tüm ilgili paydaşlarla entegre şekilde çalıştırılacaktır. Ayrıca, teknolojiye yararlanılarak akıllı trafik kontrolü sistemleri kurulacaktır. Bu sistemlerle özellikle trafik sıkışmalarının en fazla olduğu noktalarda rahatlama sağlanacaktır.

Trafik güvenliğini sağlama adına, geçici bir süre için ülkemizde ikamet edecek olan yabancı uyruklu şahıslara ehliyet verilmesi belirli kriterlere bağlanacaktır.

Sürücü ehliyetlerinin verilme şekline ve sınav sistemine uluslararası standartlar getirilerek mevcut keyfi uygulamalar sonlandırılacaktır. Motorlu araç eğitiminde çağdaş, yenilikçi ve uluslararası standartlara sahip müfredatla hizmet veren ve aynı zamanda ölçülebilir, değerlendirilebilir objektif bir sınav sistemi hayata geçirilecektir.

Trafik Dairesi'ne bağlı Araç Kayıt, Muayne ve Ruhsatlandırma Şube Amirliği online sisteme geçirilerek seyrüsefer ücretlerinin ödenebilmesi ve çeşitli işlemlerin internet üzerinden yapılabilmesi sağlanacaktır.

Karayolları Master Planı çerçevesinde bölünmüş yolların ve alt-üst geçitlerin yapımı tamamlanarak karayolu altyapısı iyileştirilecektir.

Mesleki saygınlık ilkeleri doğrultusunda kaliteli ve güvenli taşımacılık hizmeti veren, mali ve mesleki yeterlilik şartlarını AB standartları düzeyinde yakalamış; güvenilir ve sorunsuz hizmet veren kurumsallaşmış taşımacılık şirketlerinden oluşan özel sektör ve yerel yönetimlerin de katılımıyla KKTC karayolu toplu taşıma sistemi oluşturulacaktır. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarını da göz önüne alan şehir içi ve şehirlerarası toplu taşımacılık hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır. Toplu taşımacılığın tek bir çatı altında toplanması ve tüm kırsal kesimlere de hizmet verebilecek bir kooperatifleşmenin/şirketleşmenin teşviki yönünde gerekli adımlar atılacaktır. Ülkemizin doğusu ile batısı arasında bir alternatif ulaşım aracı ve rotası yaratmayı hedefleyen, Ercan Havalimanı'nı da rotasına alacak "Hafif Raylı Ulaşım Sistemi" geliştirilecektir.

Girne Antik Limanı'nın deniz ve kara alanındaki yetki karmaşası sona erdirilerek yetki ve sorumluluk belirlenecek tek bir idarede toplanacaktır.

Yeni deniz otoritesinin kurulmasıyla birlikte liman hizmetleri serbest rekabete açılacaktır. Limanların gözetimi ve denetiminin sağlanması amacıyla liman otoritesi ile liman hizmetleri birbirinden ayrılacaktır.

Gazimağusa Yük Limanı, Girne Turizm Limanı, Girne Antik Limanı ile Girne Yat Limanı kamunun düzenleyiciliği ve denetleyiciliği altında özel sektörün işletmeciliğinde kamu-özel işbirliği modeliyle yatırım ihtiyacı karşılanacak, hizmet kalitesi artırılabilecektir.

Yat Limanlarının yasal altyapısı oluşturulacaktır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hava sahası içerisinde seyreden uçaklarla, havaalanına iniş ve kalkış yapan uçakların yerel mevzuat ve uluslararası kurallar (Uluslararası Sivil Havacılık

Örgütü (ICAO) ve Avrupa Sivil Havacılık Konferansı (ECAC)) çerçevesinde güvenli, düzenli ve süratli bir biçimde uçmaları sağlanacaktır. Bu bağlamda Sivil Havacılık Sektöründe çalışan personelin hizmet içi ve iş başı eğitimlerine öncelik verilecektir.

Ercan Havalimanı'nın yeniden yapılandırılması projeleri kapsamında yapımına başlanan inşaatlar Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü Standartlarına uygun olarak tamamlanacaktır. Projenin tamamlanmasıyla kapasitesi artırılacak havalimanında yolcu güvenliği ve konforu açısından Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü standartlarında hizmet verilmesi sağlanacaktır.

Sivil Havacılık alanında çeşitli konularda eksik olan yasal mevzuat (yasa, tüzük vs.) düzenlenecektir.

Havacılığın gelişimine katkı sağlayacak faaliyetlerden olan düzenli VFR uçuşlar da gerçekleştirilmeye başlanacaktır.

Yeni Ercan Uluslararası Havalimanı hizmete açılacaktır.

5.6.2. Bilgi ve İletişim

Bilgi toplumuna dönüşümü hızlandırmak, tüm sektörlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla gerekli olan altyapının sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Telekomünikasyon Dairesi yeniden yapılandırılacak, düzenleyicilik ve denetleyicilik görevini en iyi şekilde yerine getirebilmek için norm kadroya kavuşturulacaktır.

Telekomünikasyon mevcut hizmetleri altyapı ve üstyapı hizmetleri şeklinde ayrıştırılacaktır.

Altyapı yatırımları kamu – özel işbirliği ile yapılacak ve Telekomünikasyon Dairesi tarafından tüm haberleşme sektörüne eşit şartlarda ve adil ücret politikası ile sağlanacaktır.

Üstyapı hizmetleri Yap – İşlet – Devret Modeliyle özel sektör tarafından işletilecektir.

Devlet Su İşleri'nin (DSİ) KKTC geneli yaptığı su projesi kapsamında döşenmiş ve boş olan yaklaşık 700 km fiber optik tütün içerisine uygun kapasitede fiber optik kablo çekilecek ve Telekomünikasyon Dairesi'nin mevcut fiber optik omurgası ile birleştirilecektir.

Telekomünikasyon Dairesi'ne ait olan merkez bina ve saha dolapları arasında olan yaklaşık 750 km uzunluğundaki bakır kablo envanteri fiber optik kablo ile değiştirilecektir. Bu eylemin yapımı üst yapıyı işletecek olan yüklenici firma tarafından gerçekleştirilecek ve işletmesi Telekomünikasyon Dairesine verilecektir. Teknik detaylar Üst yapının hizmetlerinin yap-işlet-devret ihale Teknik şartnamesinde belirlenecektir.

Mobil genişbant (5G) teknolojisinin KKTC'ye gelebilmesi için, mobil haberleşme şirketlere ait olan baz istasyonlarına fiber optik kablo çekilmesi zaruridir. Bu nedenle, Telekomünikasyon Dairesi'nin fiber optik altyapısı olan yerlerdeki (Daire'nin aboneli olduğu her noktada) baz istasyonları mevcut altyapı kullanılarak düşük maliyetlerle ana omurgaya bağlanacaktır. Telekomünikasyon Dairesi'nin altyapısı olmayan yerlerdeki baz istasyonlarına ise, eksik olan altyapı firmalar tarafından yaptırılacak ve maliyeti ise mahsuplaşma sistemi ile çözülecektir.

Fiber optik altyapısının, ulusal genişband stratejisi kapsamında, ülke geneline genişletilmesi sağlanacaktır. Bu çerçevede hayata geçirilecek yatırımlar ile, ülke çaplı internet hızının ortalama 30 Mbit/sn seviyesine ulaşması hedeflenmektedir.

Bilişim sektörü için gerekli hukuki altyapıya ilişkin yasal mevzuat (Bilişim Suçları Yasası, Ar-Ge Yasası, E-Ticaret Yasası vb.) tamamlanacak ve uygulamaya geçilecektir.

Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri (KGYS) projesi hayata geçirilecektir.

Posta Hizmetleri; sürat, kalite, güvenilirlik esasları ve Dünya Posta Birliği (UPU) paralelinde yeniden yapılandırılarak TC PTT AŞ ile müşterek çalışmaların yürütülmesi ile 2017 yılında çalışmaları devam eden Otomasyon Sisteminin on-line sisteme geçirilmesi çalışmalarının tamamlanması, Posta İşlem Merkezi oluşturularak Dünya Posta Sektörünün artarak kaydığı koli ve paket, posta ve e-ticaret hizmetlerinin iyileştirilmesi ve süratlendirilmesi yönünde başlatılan yasal düzenleme ve alt yapı geliştirme çalışmaları tamamlanması ile para ödeme sistemleri

geliştirilerek havale işlemlerine ek olarak PTT matik kullanımları ile banka kartlarının PTT matiklerde işlem yapılabilmesi sağlanacaktır.

Posta Hizmetlerinin etkin verimli kaliteli süratli bir şekilde ve karşılanabilir bir ücretle tamamlanması sağlanacaktır.

Posta Hizmet Politikaları, evrensel posta hizmetleriyle uyum içerisinde yürütülecektir. Posta hizmeti tüm posta kullanıcılarına kaliteli ve süratli bir şekilde ulaşabilecek düzeye getirilecektir.

Posta hizmetleri etkinleştirilerek, kişilerin güvenli haberleşmesinin altyapısı süratle tamamlanacak, kayıp posta ve benzeri aksaklıkların giderilebilmesi için “Posta Güvenlik Sistemi” otomasyon sisteminin bir parçası haline getirilecektir.

5.7. Eğitim

5.7.1. Yükseköğretim

Yükseköğretimde öğrenci sayısının ve öğretim kalitesinin artırılması, üniversitelerimizin uluslararası alanda akreditasyonlarının yapılması ve öğrenci memnuniyetinin sağlanması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Yükseköğretim politikalarının Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından oluşturularak geliştirilmesi ve kalite anlayışının egemen olduğu bir yükseköğretim strateji planı hazırlanacaktır.

Yüksek öğretime geçişin kalite anlayışı temelinde yeniden yapılandırılması için yükseköğretime geçiş modeli yaratma konusunda çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.

Üniversite Öğrencilerine, öğrenci izni verilmesinde online başvuru sistemine geçilmesi planlanmaktadır. Kurulan otomasyon sistemi üzerinden üniversiteler tarafından kayıtlar

yapılarak, Gelir ve Vergi Dairesi ve Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içerisinde öğrencilerin izinlerini daha hızlı ve pratik bir şekilde almaları sağlanacaktır.

Burs uygulamalarında 2018-2019 Eylül dönemi başvuruları için ilk kez online başvuru kabul edilmiş ve bu amaca yönelik mevzuat yeniden düzenlenmiştir.

Değiştirilmiş şekliyle 65/2005 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yükseköğretim Yasası uyarınca KKTC’de Üniversite kurulmasına ciddi kriterler getirilerek kurulum süreci Cumhuriyet Meclisi’nin onayına bırakılmıştır. Bu doğrultuda Yasanın daha da iyileştirilerek YÖDAK’ın günümüzün çağdaş norm ve gereksinimlerine karşılık verecek niteliklere kavuşturulması sağlanacaktır.

Uluslararası düzeyde akreditasyonların elde edilmesi ve Bologna Sürecinin desteklenmesi sağlanacaktır.

Üniversitelerin bilimsel, akademik, araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmalarına proje bazında destek vermek amacıyla finansal olanaklar sağlanacaktır.

Üniversitelerin topluma, diğer eğitim kurumlarına ve reel sektöre yönelik projeleri desteklenecektir.

Üniversiteler ile yerel yönetimlerin ulaşım, barınma, kültür-sanat ve sportif etkinlikler gibi konularda işbirliğine gidilebilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Yüksek öğrenimin ülke geleceği için sektörel önemi göz önünde tutularak daha planlı gelişebilmesi için öğrenci sayı ve profiline yönelik ortak veri tabanı kurulacak ve bu doğrultuda Yüksek Öğrenim ve Dış İlişkiler Dairesinin yapısı güçlendirilecektir.

KKTC üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilere yönelik öğrenci bilgi kayıt sisteminin hayata geçirilerek geliştirilmesi ile paydaş kurumlarla daha verimli çalışma ortamı sağlanacaktır.

5.7.2. Ortaöğretim ve İlköğretim

Yeni fikirlere, değişime ve iletişime açık, karakteri yüksek, demokratik değerlere ve kültürüne sahip çıkan, düşünme ve problem çözme yeteneği gelişmiş, sorgulayan, işbirliği yapan, çevre bilinci gelişmiş, bilgiye ulaşmayı bilen mutlu ve nitelikli nesiller yetiştirirken eğitim – istihdam bütünlüğünü sağlamaya katkıda bulunmak temel amaçtır. Bu çerçevede;

Eğitim eylem planı hazırlanmak üzere çalışmalar başlatılacak ve hazırlanacak eylem planı üzerinden planlamalar yapılarak belirlenen hedeflere ulaşılması sağlanacaktır.

Eğitimde verimliliği artırmak, eğitim uygulamalarının denetlemelerinin çok yönlü, dengeli ve etkili olmasını sağlamak için performans artırıcı anlayış yaşama geçirilecektir.

Tüm eğitim kurumlarında eğitim programları ve ders içerikleri ile ilgili Bilgi ve İletişim Teknolojileri entegrasyonu sağlanması için çalışmalar yapılacaktır.

E – Devlet Projesi kapsamında E – Okul Projesi için çalışmalar yapılacaktır.

Ortaeğitimde, mesleki-teknik öğretime ağırlık verilecek ve bunu teşvik edecek uygulama ve yönlendirme etkinlikleriyle bu alandaki okullaşma oranı yükseltilecektir. Böylece ekonomik ve sosyal yaşamımızın ihtiyaç duyduğu insan gücü yetiştirilecektir. Öğrencilere gördükleri eğitimle ilgili olarak verilecek diplomanın/belgenin, iş bulmada avantaj sağlaması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Mesleki eğitimin veriminin artması için bölgelerde kampüsler oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Böylece ekonominin gerçek ihtiyacı olan kalifiye işgücü oluşturulacaktır.

Ulusal ve uluslararası meslek standartlarını temel alan, teknik ve mesleki alanlarda ulusal yeterliliklerin esaslarını belirleyen, denetim, ölçme, değerlendirme ile bilgilendirme ve sertifikalandırmaya ilişkin faaliyetleri yürütmek amacıyla Ulusal Yeterlilik Sistemi kurulacaktır.

Yaşam boyu eğitim çerçevesinde, ulusal ihtiyaçlar da gözönünde bulundurularak yetişkinlere yönelik mesleki kurslar düzenlenmek suretiyle tüm toplum, mesleki eğitime dahil edilecek,

mesleklerinde ilerlemek veya meslek edinmek isteyenlere eğitim imkanı sunulacaktır. Bu kapsamda yaşam boyu eğitimin hayat boyu sürmesi sağlanacaktır.

Eğitim kalitesinin ve verimliliğinin daha üst seviyelere çıkması için eğitim süresinin artırılabilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bu doğrultuda derslerin yanı sıra öğrencilerin gelişimi için aktiviteler yapılmasına imkan veren planlı ve ihtiyaca yönelik alt yapı ve donanım yatırımları yapılacaktır. Bu hususta sanatsal faaliyetler yapılabilecek fiziksel alt yapının geliştirilmesi yanında bilgisayar destekli eğitim, etkileşimli eğitim, bilgi paylaşımı, internet, görüntülü haberleşme gibi, imkanlar sunacak olan projeler uygulamaya konacak çağdaş bilgisayar ve fen laboratuvarlarının kurulması sağlanacaktır.

İlk ve orta dereceli okullardaki öğretim programlarının çağdaş eğitim anlayışına uygun olarak güncellenerek geliştirilmesine devam edilecektir.

Daha güçlü bir eğitime hazırlık için okul öncesi eğitimin iki yıla çıkarılması amacıyla insan kaynakları ve fiziki alt yapı hazırlanarak bir program çerçevesinde uygulamaya konacaktır.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için okul öncesi, ilk ve orta eğitim kurumları içinde özel eğitim verecek özellikli derslikler ve özel eğitim veren okulların geliştirilmesi ve devamlılığı sağlanacaktır.

5.8. Gençlik

Biz bilinci gelişmiş, empati yapabilen, etik değerleri olan, düşünebilen, düşündüğünü söyleyebilen, aktif ve özerk bireyler olarak gençlerin sorumluluk sahibi vatandaşlar olarak yetişebilmeleri, meslek seçimi yönünde bilinçlendirilmeleri ve yönlendirilmeleri temel amaçtır. Bu çerçevede;

Eğitim, istihdam, sosyal güvence, girişimcilik, ulaşım ve barınma gibi gençliği doğrudan ilgilendiren konularda devletin ilgili kurumlarıyla etkin ilişki ve işbirliği kurulacak ve bütünlüklü politikalar geliştirilecektir.

Gençlerin boş zamanlarını değerlendirebileceği sosyal, kültürel, eğitsel, sportif ve bilimsel etkinliklerde bulunmalarına olanak sağlamak üzere yeni gençlik merkezleri açılacaktır. Bunun yanında gezici gençlik merkezlerinin faaliyetleri artırılırken mevcut gençlik merkezlerinin geliştirilmesi ve faaliyetlerinin artırılması amacıyla da kamu kurumları yanında sivil toplum örgütleri ile de işbirliği yapılacaktır.

KKTC gençlik profilinin yapılacak saha ve anket çalışmaları ile belirlenmesi sağlanacaktır.

Gençlerin gelişimlerini sağlamak üzere okul içi ve okul dışı fikir, kültür, sanat, spor, izcilik ve boş zamanları değerlendirme faaliyetleri teşvik edilecektir. Bu bağlamda, devlet kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile işbirliklerinin güçlendirilmesi yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

Kıbrıs Türk gençliğinin kendi kültür yapısını koruyacak kültür, sanat ve spor alanında yurtiçinde ve yurtdışında çağdaşları ile temaslarının ve iletişimlerinin artırılması yönünde olanaklar yaratılacaktır.

İlçelerde ve büyük yerleşim birimlerindeki gençlik merkezlerinde, gençlere, kendi kuracakları kulüplerde yeteneklerine uygun aktiviteleri yapmaları için maddi ve teknik destek sağlanacaktır.

Gençlerin işgücü piyasasına katılımı ve girişimciliği yasal mevzuat çerçevesinde desteklenecektir.

Engelli gençlerin de sosyal, kültürel ve sportif yaşam içinde hak ettikleri yeri alabilmelerine yönelik her türlü tedbir alınacaktır.

Kırsal kesimde yaşayan gençlerin sportif ve kültürel alanlarda daha çok yer alabilmesi yönünde belediyeler, sivil toplum örgütleri ve gençlikle ilgili oluşumlar ile işbirliği yapılacaktır.

Bağımlılık yapıcı maddeler ve kötü alışkanlıklarla mücadelede etkin politikalar geliştirilecektir.

Gençlere kariyer danışmanlığı hizmeti verilmesi, ara eleman yetiştirilmesi ve meslek edinmelerinin sağlanması hususlarında Gençlik Dairesi'nin eşgüdümünde bütün paydaşlar biraraya getirilecek, alınacak kararlar çerçevesinde gençlerin istihdam edilme olanaklarının artırılması sağlanacaktır.

5.9. Spor

Sporun geliştirilmesi amacıyla kaliteli sporcu, teknik adam, idareci ve yönetici yetiştirilmesine özen gösterilerek, spor tesislerinin uluslararası standartlara yükseltilmesi yanında ilk, ortaöğretim ve üniversitelerdeki spor faaliyetlerinin çeşitlendirilerek yaygınlaştırılması ve spor federasyonlarının, uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Ulusal ve uluslararası organizasyonlarla ilgili ayrı ayrı planlama yapılarak ülkenin spor politikasının buna uygun düzenlenmesine hassasiyet gösterilecektir.

Beden Eğitimi ve Spor Yasası'nın değişikliği yapılarak spor federasyonlarının tüzük ve yönetmeliklerinin uluslararası kurallara uyumlu hale getirilmesi sağlanacaktır.

Ülkemizin, spor alanındaki uluslararası organizasyonlarda yer alabilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Lefkoşa'da atletizm kompleksi ve çok amaçlı spor salonu, diğer ilçelerde sentetik atletizm pisti, spor salonu ve sentetik çim saha yapılacaktır.

Yerel yönetimlerin spor ve rekreasyon alanında daha fazla katkı sağlayabilmesi için bir planlama yapılması ve sivil toplum örgütlerinin spor federasyonlarının, spor kulüplerinin bu planlamaya destek vermesi sağlanacaktır.

Yaz döneminde 6-18 yaş aralığındaki Kız-Erkek öğrenci gruplarına spor yapma alışkanlıklarının geliştirilmesi ve kötü alışkanlıklardan uzaklaşmaları için boş zamanlarında rekreasyon faaliyetleri organize edilecektir.

Ülke genelinde sporcu yetenek seçimi programı uygulanarak yetenekli çocukların seçimi ve program eşliğinde takip edilmeleri sağlanacak ve belirlenecek periyotlarda bu program Spor Dairesi bünyesinde değerlendirilecektir.

Olimpik, olimpik olmayan ve paralimpik spor branşları sınıflandırılarak faaliyetlerin bu yönde düzenlenmesi sağlanacaktır.

Engelli vatandaşlarımızın gerek sağlık için spor, gerekse paralimpik spor alanlarında daha uygun koşullarda faaliyet gösterebilmeleri sağlanacaktır.

Milli Olimpiyat Komitesi'nin aktif hale getirilmesi için kuruluş ve işlevsel durumu gözden geçirilerek yasal düzenleme yapılacaktır.

Başarılı sporcuların desteklenmesi için belirlenecek standartlara göre teşvik ve ödül programı uygulanacaktır.

5.10. Kültür

Kıbrıs Türk Kültürünün araştırılması, kültür değerlerimizin ortaya çıkarılması, geliştirilerek yaygınlaştırılması, zenginleştirilmesi, kayıt altına alınıp tanıtılması ve herkesin kültür yaşamında yerini alması; ayrıca, sanatın özgürce gelişebileceği ortamın yaratılması ve sanatçıların korunarak desteklenmesi, özendirilip teşvik edilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kıbrıs Türk Kültürü'nün korunup yaşatılarak, gündelik hayatın içinde yer alması sağlanıp yeni nesillere aktarılacaktır. Bu amaçla somut ve somut olmayan kültürel mirasın saptanması ile ilgili çalışmalar geliştirilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında eğitim, kültür ve sanat alanında sürdürülmekte olan işbirliğinin güçlendirilerek devamına önem verilecektir.

Yurt dışında KKTC Kültür Günlerinin düzenlenmesi, kültürel ve sanatsal çalışma ile üretilenlerin yurt dışına taşınması, sergilenmesi, diğer ülke kültür ve sanatları ile bir değer ölçüsü yaratılması faaliyetleri desteklenecektir.

Telif haklarının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılacak ve toplumun bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler, kurumlar arası işbirliği geliştirilerek gerçekleştirilecektir.

Kültürel miras ve tarihi değere sahip varlıklarımızın korunması, bakımı, onarımı ve restorasyon çalışmaları hızlandırılarak gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır.

Devlet kurumlarının sahip olduğu plastik sanat eserlerinin envanterinin oluşturulması, teknolojik dönüşümlerinin yapılması ve sanal bir müzede paylaşılmasının gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Milli Kütüphane ve Halk Kütüphanelerinin daha çağdaş koşullarda, daha etkin hizmet sunumunu sağlamalarına ve günümüz koşullarına uygun donanım ve altyapıya kavuşturulmalarına hız verilecektir.

Kültür Sanat Danışma Kurulu'nun etkin ve verimli çalışmasına olanak sağlanırken kültür ile güzel sanatlar alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleriyle işbirliğinde bulunulacaktır.

Kıbrıs Türk Devlet Tiyatrolarına tiyatro binası kazandırma yönündeki girişimler tamamlanacaktır.

5.11. Sağlık

Sağlık hizmetlerinin; herkesi kapsayıcı, erişilebilir, sürdürülebilir ve kaliteli hizmet sunumunu sağlamak yanında yurttaşların ihtiyaçlarına yanıt verecek bir sağlık sistemi yaratabilmek için gerekli reformları yapmak temel hedeftir. Bu amaçla;

Kamu Reformu çerçevesinde, Sağlık Bakanlığı'nın reorganizasyonu tamamlanarak gerek merkez teşkilatının gerekse bakanlığa bağlı daire ve hastanelerin daha verimli hale getirilmesi sağlanacaktır.

Sağlık kurumlarında standardizasyon ve akreditasyon çalışmaları yapılarak daha kaliteli sağlık hizmeti sunulması bu bağlamda hem hasta hem de çalışan memnuniyetinin artırılması sağlanacaktır.

Sağlık kurumları geliştirilerek uluslararası standartlara uygun, sağlık alanındaki yenilikleri takip eden kurumlar haline getirilecek böylece yurtdışına ve/veya ülkemizdeki özel hastanelere yapılan sevklerin sayısı azaltılacaktır.

Ülkemizde yaşayan herkesi kapsayacak şekilde genel sağlık sigortası hayata geçirilecek ve mali sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla sağlık hizmetlerinin sunumu ile finansmanının birbirinden ayrılması sağlanacaktır.

Döner Sermaye Yasası yeniden düzenlenecektir.

Hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının tam gün hizmet vermesinin sağlanması yanında, genel sağlık sigortası ve döner sermaye uygulamaları ile mesai sonrası devlet hastanelerinde özel hasta bakma prosedürleri kamu sağlık kurumlarında uygulamaya girecektir. Kamu sağlık çalışanlarına performanslarına göre döner sermayeden pay verilecektir.

Birinci basamak (koruyucu) sağlık hizmetleri geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.

Ülke genelindeki sağlık merkezleri gerek personel gerekse donanım olarak güçlendirilip ikinci basamak sağlık hizmetleri ile daha aktif entegre edilerek bütünlük sağlığı hizmeti sunumu gerçekleştirilecektir.

Kaliteli sağlık hizmetine yerinden ulaşma ilkesi temel alınarak sağlık merkezlerinin özellikle “ana-çocuk sağlığı” hizmeti veren birimler haline getirilmesi sağlanacak. Bu çerçevede sağlık merkezlerinin gerek doktor ve insan kaynağı gerekse altyapı ve ihtiyaç duyulan tıbbi alet ve ekipman anlamında geliştirilmesi ve güçlendirilmesine çalışılacaktır.

Diyetisyenler Birliği ve Psikologlar Birliği ile işbirliği yapılarak tüm sağlık merkezlerinde haftada en az bir gün bir diyetisyen ve psikoloğun hizmet vermesi sağlanacaktır.

Dipkarpaz ve Değirmenlik bölgelerine, bölge halkının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde sağlık merkezleri inşa edilecektir.

Sporcu sağlığının denetim altına alınması çerçevesinde; gerek sporcu lisanslarının çıkarılması için gerekli sağlık tetkiklerinin doğru bir Şekilde yapılması ve gerekse sporcuların sağlığını doğru biçimde sürekli takip eden Sporcu Sağlığı Merkezinin faaliyete geçmesi sağlanacaktır.

Koruyucu hekimlik uygulamalarının yayınlıŐtırılması ve özellikle birinci basamak sağlık merkezlerinde kanser, kalp damar, obezite, diyabet, erken puberte eğitim programlarının düzenli ve sistematik bir biçimde uygulanması sağlanacaktır.

Sağlık merkezlerindeki kanser izleme birimi bünyesinde ülkenin kanser haritası çıkarılması sağlanacaktır.

Kadın sağlığında erken tanı amaçlı Mamografi tarama tır alınması veya kiralanması için TC Sağlık Bakanlığı ile işbirliği yapılacaktır.

Perifer hastanelerin yeniden yapılandırılması ve sağlık merkezlerinin glendirilmesiyle hastaların kendi bölgelerinde sağlık hizmeti alabilmeleri sağlanacaktır. Bu bağlamda Güzelyurt Hastanesi'nin projesi tamamlanarak hastane bölge halkına hizmet verir hale getirilecektir. Girne Dr. Akçiçek Hastanesi artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak Şekilde ve güncel sağlık hizmetlerine uygun bir Şekilde yenilenecek, Cengiz Topel Hastanesi de yenilenerek hastane bünyesinde hizmet verecek bir Diyaliz Merkezi oluşturulacaktır.

Lefkoşa'da yapılması planlanan yeni hastanenin hizmete girebilmesi için gerekli çalışmalar hızla tamamlanacaktır.

112 Hızır Servisi insan kaynağı, altyapı ve hukuki açıdan glendirilecek ayrıca tüm kamu ve özel 112 hizmetlerinin tek bir merkeze bağlanması sağlanacaktır.

Sağlık Bakanlığı bünyesinde oluşturulan 'Kök Hücre Birimi' tamamlanarak kemikiliği nakillerinin yapılmasına başlanacaktır.

2018 yılında Antalya Akdeniz niversitesi ile imzalanan kalp nakli protokolü ile Lefkoşa Dr. Burhan Nalbantoğlu Hastanesi bünyesinde yapılmaya başlanan kalp nakilleri arttırılarak geliştirilecektir.

Hastanelerde uygulanmaya başlanan otomasyon sistemi, sağlık merkezleri, özel klinik ve hastaneleri, eczaneleri ve laboratuvarları, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Ataşeliklerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacaktır. Otomasyon sisteminin yaygınlaştırılması ile hem sağlık sistemi daha denetlenebilir ve ulaşılabilir hale getirilecek, hem de kağıt ve mürekkep tüketimi azaltılarak uygun maliyetli, çevreye duyarlı bir sistem oluşturulacaktır.

Tıp Fakültelerinde okuyan öğrencilerin acil hekimliği, onkoloji, psikiyatri, adli tıp ve nefroloji gibi hekim ihtiyacı bulunan alanlara yönlendirilmesi için çalışma yapılacaktır.

Barış Ruh ve Sinir Hastalıklar Hastanesi'nin iyileştirilmesine öncelik verilecektir.

Alkol ve madde bağımlıları için tedavi, rehabilitasyon ve topluma kazandırma merkezi kurulacaktır. Bu amaçla Tarım Bakanlığı tarafından sağlık Bakanlığı'nın kullanımına devredilen Çatalköy'deki merkez hızlıca hayata geçirilecektir.

Akılcı İlaç Kullanımı ile ilgili eğitimler yapılarak paydaşlarla işbirliği içinde gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir. Ayrıca ilaç fiyatlarının aşağı çekilebilmesi ve kullanım miktarlarının kontrol edilmesi için gerekli tedbirler alınacak, ilacın amacı dışında kullanılmasını önleyici denetim mekanizmalarının oluşturulması sağlanacaktır.

Yanan Devlet Laboratuvarı binası yerine, Sağlık Bakanlığı'na devredilen yarım inşaat bina, projesi geliştirilerek ve yeniden düzenlenerek çağa uygun yeni bir laboratuvar binası inşa edilecektir.

Ülkemizde ciddi bir eksiklik olan bağımsız Adli Tıp Birimi yasal süreci de tamamlanarak kurulacaktır.

Ülkemizde yaşlı bakımı konusundaki ihtiyaç çerçevesinde; Kalkanlı'da hayata geçirilen "Yaş Evi"ne ek olarak, biri Lefke Cengiz Topel Hastanesi yanı diğeri ise eski Girne Hastanesi olmak üzere iki adet yaşlı bakım evi yapılması sağlanacaktır. Mevcutta bu hizmeti vermekte olan Bülent Ecevit Rehabilitasyon Merkezi'nin ise kapasitesi artırılabilecektir. Ayrıca yasal düzenlemenin yapılması ile birlikte tüm özel yaşlı bakım ve huzurevleri Sağlık Bakanlığı denetimine tabi tutulacaktır.

Aralık 2018’de başlayan ve ilk ekiplerini yetiştiren Hasta Refakatçi Eğitim Projesi’nin tamamlanarak, ücretli hasta bakım refakatçi kişilerin hasta bakmaya uygun nitelikteki kişilerden oluşması hedeflenmektedir. Devlet Hastanelerinde refakatçi olarak görev yapacak kişilerin bu eğitimi almış kişiler arasından seçilmesi sağlanacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti ile yürürlükte olan mevzuatın iyileştirilerek Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarının sağlık sorunlarının minimize edilmesi hedeflenmektedir.

Hayat Boyu Eğitim ilkesi temel alınarak sağlık personelinin hasta ile iletişim, grup çalışması vb gibi hizmetiçi eğitimlerin sürekli hale gelmesi hedeflenmektedir.

5.12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik

Ülkemizde, çalışma hayatında, sürdürülebilir büyüme hedefleriyle uyumlu istihdam imkanlarının geliştirilmesi ve uluslararası normlara ulaşılması; sosyal güvenlik alanında ise norm ve standart birliği sağlanması yanında mali sürdürülebilirliğe sahip, kaliteli hizmet sunan ve nüfusun tümünü kapsayan bir yapı oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Çalışma yaşamı ile ilgili düzenlemelerde Avrupa Birliği normları ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleri ile tam uyumun sağlanması hedeflenmektedir. Bu amaçla yapılacak çalışmalarda, çalışanların örgütleri ile işveren örgütleri arasında sosyal diyalog mekanizmalarının geliştirilmesine özen gösterilecektir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı arasında ulusal meslek standartlarının belirlenmesi ve meslek eğitimi gibi alanlarda işgücü piyasasına yönelik yapılan çalışmalar işbirliği içinde sürdürülecektir.

Yerel işgücünün, işgücü piyasasına katılımını artırmak ve dolayısıyla yabancı işgücü ihtiyacını asgari düzeye indirebilmek için, sektörlerin taleplerine yönelik işgücü sertifika programları üniversiteler ve ilgili meslek örgütleriyle işbirliği yapılmak suretiyle düzenlenecektir.

İşgücü Piyasasında yerel işgücü istihdamını artırmaya yönelik uygulanan destek programları ekonominin değişen ve gelişen şartlarına uygun olarak çeşitlendirilerek sürdürülecektir. Bu bağlamda, yeni geliştirilecek istihdam teşvik uygulamaları ile özellikle genç işsizlerin işgücü piyasasında daha kolay yer almaları sağlanacaktır. Ayrıca gerek orta eğitim gerekse yüksek eğitim döneminde bulunan gençlere staj imkanı sağlayacak teşvik programları başlatılıp gençlerin iş dünyası ile tanışmasına imkan yaratılacaktır.

18-35 yaş arası KKTC yurttaşlarının istihdamına yönelik istihdam teşvik politikaları hem işçi hem de işverenin işgücü piyasasında buluşmasını sağlayacak şekilde geliştirilecektir.

İşgücü piyasasında dezavantajlı grupları destekleyici tedbirler artırılabilecektir.

Kırsal kesimde yaşayan ve ekonomik faaliyette bulunarak işgücü piyasasına katılabilecek olan kadınların geleneksel ürünlerin üretimini yaparak, işgücü piyasasına katılabilmelerine olanak sağlayacak politikalar oluşturulacaktır. Eğitim-üretim-pazarlama üçgeni çerçevesinde tasarlanan ve kooperatifçilik örgütlenmesi ile şekillenmesi düşünülen yapı ile özellikle kırsal kesimdeki kadınların ekonomik hayata ve işgücü piyasasına girişi sağlanacaktır.

Engellilerin rehabilite edilmesi, korunması, eğitilmesi ve işgücü piyasasında desteklenip istihdam edilmesi için gerekli önlemler Avrupa Birliği normları çerçevesinde alınacaktır. Engellilerin çağdaş yaşam kalitesine kavuşturulması ve verilen hizmetlerin koordine edilmesi, yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi için aile içinde ve/veya kurulacak merkezlerde bakım, eğitim ve rehabilitasyonu konusundaki çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili, iş kazaları ve meslek hastalıklarının azaltılması amacıyla işyeri denetimleri artırılacak ayrıca ölümlü iş kazalarının en fazla yaşandığı inşaat sektörü ile ilgili olarak yürürlükte olan tüzük revize edilerek yapılacak düzenleme ile daha etkin ve verimli bir iş sağlığı ve güvenliği uygulaması hayata geçirilecektir.

Asgari ücretin, kişilerin eğitim durumuna göre belli oranlarda artırılmış miktarının ücret olarak verilmesi koşuluna bağlı olarak işverenlerin Sosyal Güvenlik yatırımlarının tümü iade edilecektir. Burada kadın çalışanlara pozitif ayrımcılık yapılarak erkeklere göre daha uzun süre teşvik verilmesine devam edilecektir.

Çalışan ile işveren arasındaki istihdam ilişkilerinden doğan bireysel iş uyuşmazlıklarının, yargısal yollara başvuru hakkı saklı kalmak kaydıyla, uzlaşıcı bir şekilde çözümünde izlenecek usul ve esasları düzenleyen “İş Uyuşmazlıklarının Davasız Halli Yasası” çıkarılacaktır.

Kayıt dışı ve kaçak işgücünün kayıt altına alınması yönünde sürdürülen çalışmalar daha da etkinleştirilerek sürdürülecektir. Bu çerçevede Sosyal Sigortalar Dairesi, İhtiyat Sandığı Dairesi ile Gelir ve Vergi Dairesi yatırımlarının/ödemelerinin tek bir bordro ile tahsil edilmesi sağlanacaktır. Böylece çalışanların gelirlerinin gerçek ücret üzerinden beyan edilip edilmediği incelenerek devletin çeşitli fonları ile sosyal güvenlik fonlarının gelir kayıpları en alt düzeye indirilecektir. Ayrıca çeşitli fonlar ile sosyal güvenlik fonlarındaki kayıplar azaltılırken, yasalara uyan ve uymayan işverenler arasındaki haksız rekabet koşullarının izlenmesi sağlanarak ortadan kaldırılması yönünde çalışma yapılacaktır.

Sosyal Güvenlik Yasası ile Kıbrıs Türk Sosyal Sigortalar Yasası altında verilen hizmetlerin kalitesinin ve gelirlerinin artırılması, sosyal güvenlik fonlarının kendi kendini finanse edecek hale gelmesi için sürdürülen çalışmalara devam edilerek, ödemeler, yatırımlar ve diğer tüm hizmetlerin elektronik ortamda yapılabilmesi sağlanacaktır. Mali yapısı güçlenen Sosyal Sigortalar Dairesi'nin aktif ve pasif sigortalılara daha fazla hizmet sunabilmesi amacıyla sigortalıların belirlenecek çerçevede özel sağlık hizmeti sunucularından faydalanabilmesi için gerekli şartlar oluşturulacaktır.

Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemini bütünleyen etkin bir yapıya kavuşturulurken sosyal hizmetlerin sorumluluk alanında bulunan vatandaşlara verilen hizmet şartlarının evrensel normlara uygun olarak iyileştirilmesi sağlanacak, verilmekte olan hizmetlerin kalitesi de artırılabilecektir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve dağınık durumda olan bağlı dairelerinin tek bir çatı altında toplanması ve verilen hizmetlerin kalitesinin artırılması sağlanacaktır.

5. 13. Çevre

Çevre yönetimi ve denetiminin güçlendirilmesi, çevre korumanın etkinleştirilmesi, çevre ile ilgili ülke mevzuatı ve uygulamalarının Avrupa Birliği ve uluslararası normlarla uyumlaştırılması, çevreye zarar vermeyen, doğal kaynakları tüketmeyen, ekolojik dengeyi koruyan sürdürülebilir kalkınma ilkesinin benimsenmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Her sektöre ilişkin karar ve uygulamalarda çevre mevzuatı ve kriterleri mutlaka dikkate alınacak ve potansiyel çevre sorunları yaratılmadan önlenecektir. Bu ilkeye özel sektör yatırımları yanında kamu yatırımlarında da uyulması esas olacaktır.

Çevre bilinci ve duyarlılığının geliştirilmesi yönünde tedbirler alınarak, çevre politikalarının geliştirilmesinde, kararların alınmasında, özel çevre koruma bölgelerinin saptanmasında sivil toplum kuruluşları ile geniş halk kesimlerinin katılımı mutlaka sağlanacaktır.

Girne Dağları ve Akdeniz foklarının yuvalama alanları Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilecektir.

Çevre koruma ve çevre kirliliğini önleme çalışmaları çerçevesinde, doğal hayat ve ekosistemlerin korunmasına, gaz emisyonları ölçümlerinin sürekli olarak yapılmasına, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve teknolojilerinin yaygınlaştırılmasına, katı atık ve atık su yönetiminin geliştirilmesine ve su kalitesinin iyileştirilmesine özel önem verilecektir.

Hava kalitesi ölçüm istasyonları ile ülke genelinde hava kalitesinin sürekli izlenmesi ve hava kalitesi hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi sağlanacaktır.

Çevre kirliliğinin önlenmesi temel ilke olmakla beraber, engellenmesi mümkün olmayan kirlilik yaratıcı faaliyetler için, “kirleten öder” prensibinden hareketle bir takım mali araçların uygulanması sağlanacaktır.

Yurt içinde ortaya çıkan atık ve artıkların en aza indirgenmesi, geri dönüşüme uygun atıkların kaynağında ayrı toplanması için yerel yönetimlerle işbirliğine gidilecektir. Geri dönüşüm veya

yeniden kullanım gibi atık azaltmaya yönelik faaliyetler desteklenecek ve bu konudaki yatırımlar teşviklendirilecektir.

Katı atıkların yeniden değerlendirilmesine yönelik çalışmalar (kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanma ve bertaraf sahaları) yapılacaktır. 2008 yılında hazırlanmış olan Katı Atık Yönetim Planı revize edilecektir.

Güngör düzenli depolama alanı için yapılması öngörülen alt yapı işlerinin yapımına devam edilirken ülke genelindeki tüm çöp alanları kapatılarak rehabilite edilecektir. Katı atıkların düzgün ve düzenli bir şekilde Güngör katı atık depolama alana getirilmesi sağlanacaktır.

Rehabilite edilen Dikmen Çöp Alanı'nın yönetimi sağlanacaktır.

Deniz kirliliği yönetiminde yetkili ve sorumlu kuruluşlar netleştirilecektir. Yapılacak deniz kirliliği envanter çalışması ile kirlilik kaynakları tespit edilerek kirliliğin önlenmesi için projeler geliştirilecektir. Ülkenin tüm kıyılarını ilgilendiren Kıyı Yönetim Planı hazırlanacaktır.

Deniz kazalarından kaynaklanan deniz kirliliğinin önlenmesi için eylem planları hazırlanacak ve bu planların uygulanmasında izlemenin ve denetimin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesini sağlayacak mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

Ülkemizdeki tüm derelerin konumları haritalandırılacak, Derelerin Korunması Yasası değiştirilerek bu alandaki yetki ve sorumlulukların netleştirilmesi sağlanacaktır.

Çevre mevzuatının uygulanmasında etkinliği sağlamak üzere ilgili tüm kurumların koordinasyon içinde çalışmaları sağlanacaktır. Ayrıca Çevre Yasası altında öngörülen tüzüklerin tamamlanması için çalışmalara devam edilecektir.

Ülkemizin dünya çölleşme haritasında, çölleşme tehlikesinin en yüksek olduğu bölgede yer aldığı bilinciyle, ağaçlandırma ve erozyonla mücadele çalışmaları sürdürülecektir.

Çevre bilincinin artırılması için yaygın çevre eğitimi çalışmaları yapılacaktır. Ülke doğasını, flora ve faunasını tanıtıcı, koruyucu bilgileri içeren çevre konusundaki eğitimle ilgili

hazırlanacak programlar uygulamaya konacaktır. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri de desteklenecektir.

5.14. Fiziki Plan

Dağınık ve plansız gelişmenin önlenmesi, ülke kaynaklarının verimli, akılcı ve sürdürülebilir kullanılması, yerleşim alanlarının yaşanabilirlik düzeylerinin artırılması ve sağlıklı ortamların yaratılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

İlçelerin ve emirname bölgelerinin imar planlarının üniversiteler ve özel sektörden de hizmet satın alınarak mümkün olan en kısa süre içerisinde tamamlanması hedefiyle sürdürülen çalışmalar Ülkesel Fiziki Plan kapsamında yeniden gözden geçirilerek ve kamu yararı gözetilerek sonuçlandırılacaktır.

Yapılacak planlama çalışmalarında sivil toplum, yerel yönetimler ve merkezi idarenin birlikte ve eşgüdüm içinde çalışma anlayışı geliştirilecektir.

İmar Planları, fiziki düzenlemeler yanında yasal ve örgütsel düzenlemeleriyle, uygulama ve mali yatırım programlarıyla eşzamanlı ve bir bütün olarak hayata geçirilecektir.

Fiziki gelişmeyi yönlendiren, denetleyen yerel ve merkezi kurumların güçlendirilerek etkinleştirilmesi sağlanacak, koordinasyon ve işbirliğine dayalı bir örgütlenmeye gidilecektir.

5.15. İskan

Eşdeğer işlemleri başta olmak üzere, İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası çerçevesinde hak sahibi olanların devam eden işlemlerinin, oluşturulan İskan Komitesi tarafından sonuçlandırılması için çalışmalar sürdürülecektir.

Rezerv kaynakların tespiti için gerekli çalışmaların başlatılarak tamamlanması ve elektronik ortamda kayıt altına alınması hedeflenmektedir.

KKTC sınırları içerisindeki tarımsal kaynakların tahsis/kullanım kayıtları için kullanılan otomasyon teknolojisinin güncelliğini yitirmesinden dolayı, daha çağdaş, internet tabanlı, yeni veri sorgulama teknolojilerini de içeren veri tabanına sahip otomasyon sistemi ile değiştirilmesi konusundaki çalışmaların sonuçlandırılması hedeflenmektedir.

KKTC sınırları içerisinde bulunan ilçe, köy ve mahallelerin sayısal haritalarının oluşturulması tamamlanacaktır.

Tapu ve Kadastro Dairesi'ne bağlı Tapu Amirliklerinin on-line sistemle birbirlerine bağlanarak tüm işlemlerin her ilçede yapılması sağlanacaktır.

Tapu Otomasyon Sistemi kadastro bilgileri ile entegre edilerek taşınmaz mal koçanı, parsel hudutlarını gösteren haritalar ile birlikte sahiplerine verilecektir.

Şehit ve hadise kurbanı çocuklarına verilen arsaların altyapı çalışmaları, tamamlanacaktır.

Bugüne kadar dağıtımı yapılan ve altyapısı kısmen veya tamamen eksik olan kırsal kesim arsalarının altyapılarının tamamlanması amacıyla hazırlanan proje gerçekleştirilecektir.

Hem köylerde, hem kentlerde, yerli müteahhitlerin gerçekleştireceği uzun vadeli ve uygun ödeme imkanları sunan sosyal konut projeleri hayata geçirilerek gençlerimizin konut sorununun çözülmesi sağlanacaktır.

Taşınmaz Mal Komisyonu'nun yeni ve makul bir finansman modeli ve desteklenmesi için tedbirler alınacak, Komisyonun önündeki başvuruları çok daha hızlı halledebilmesine imkan verecek gerekli değişiklikler yapılacaktır.

5.16. Kooperatifçilik

Ekonomik ve sosyal kalkınmada, küçük üreticilerin dayanışmasında ve tüketicilerin korunmasında önemli görevleri bulunan kooperatiflerin değişen ve gelişen koşullara göre

yeniden yapılandırılmak suretiyle gelişmesi ve mevcut sorunlarının aşılması için gerekli idari ve yasal düzenlemelerin yapılması temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kooperatiflerin sosyo-ekonomik yaşamda daha etkin bir konuma getirilmeleri için kamu adına denetim ve izleme sistemleri güçlendirilecek, kooperatifleşme her alanda desteklenecek merkezileştirilmeleri ve bölge birlikleri şeklinde örgütlenmeleri özendirilecektir.

Kooperatif Şirketler Mukayyitliği bünyesinde Risk Merkezi kurulması ile ilgili çalışmalar tamamlanarak, kooperatifler tarafından doğrudan KKTC Merkez Bankası Risk Merkezi'ne aktarılacak raporların Mukayyitlikteki Risk Merkezi'ne de gönderilmesi sağlanacaktır. Böylece bankacılık sektörü ile kooperatifçilik sektörü müşteri riskleri karşılıklı görülebilecek ve risklerin minimize edilmesi sağlanacaktır.

Kooperatiflerin her ay düzenli olarak Kooperatif Şirketler Mukayyitliğine göndermekte oldukları bilanço ve kar-zarar hesaplarının Mukayyitlik bünyesinde Gözetim Sistemi ile ilgili kurulan Merkez'de elektronik ortamda toplanması ve verilerin değerlendirilip yayınlanması ile sektöre yön verilmesi sağlanacaktır.

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan küçük ve orta boy işletmeler ile Eko-Agro turizm işletmelerinin, kooperatif yapıları altında toplanması sağlanarak ortak tanıtım, ortak pazarlama, ortak girdi temini olanakları yaratılacaktır.

Açık deniz balıkçılığının geliştirilmesi için mevcut balıkçılık kooperatifleri güçlendirilerek gerekli araç gereç ve teknelerin alınması ayrıca balıkçıların iş kapasiteleri ile sağlık kurallarına uygun pazarlama olanaklarının artırılması sağlanacaktır.

Ekonomik yararlılığı ortadan kalkmış olan durgun kooperatiflerin tasfiye işlemlerine devam edilecektir.

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve verimliliklerinin artırılması yönünde, eğitim imkan ve olanakları artırılacaktır.

5.17. İdari Örgütlenme

Vatandaş odaklı hizmet anlayışının geliştirilmesi ve yerleştirilmesi; kamu yönetiminde şeffaflık, katılımcılık ve hesap verebilirlik prensiplerinin uygulamaya konmasıyla yönetişimin iyileştirilmesi; kamu yönetiminde hafızaların oluşturulması, hiyerarşik yapılanmada etkinliğin sağlanması, üçlü kararnamelelerin daraltılması, işgücü mobilitesinin artırılması; işe alma ve terfi mekanizmalarında liyakatin esas alınması; uygulanmakta olan performans değerlendirme sisteminin geliştirilmesi; Avrupa Birliği müktesebatına uyumun gerektirdiği yapılanma ve kurumsallaşmanın oluşturulması ve çalışanların çalışma koşullarının iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

Kamu yönetiminin etkin, verimli, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla Kamu Reformu çalışmalarının sürdürülmesine devam edilecektir. Kamu Görevlileri Yasa Tasarısı yasalaştırılacaktır.

Bakanlıkların yapısı güçlendirilecektir. Her bakanlıkta planlama ve koordinasyon biriminin kurulması yanında bakanlığın görevleri ile ana hizmet ve yardımcı hizmet birimlerinin görev ve yetkileri fonksiyonel bütünlük ilkesine uygun olarak düzenlenecektir.

Halkın kamu hizmetlerinden duyduğu memnuniyet düzeyini yükseltmek için kaliteli ve nitelikli hizmet sunumu yanında kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik mekanizmalar da geliştirilecektir.

Mevzuat düzenlemelerinin bir programa bağlı olarak etki değerlendirmeleri yapıldıktan sonra yürürlüğe konmaları sağlanacaktır. Yasalar yapılırken sivil toplum örgütlerinin yasa içeriğiyle ilgili katılımına imkan yaratılacaktır.

“E-devlet” hedefi paralelinde kamu işlemlerinde otomasyon kullanımı yaygınlaştırılacak, ayrıca, erişim hakları tanımlanmış yetkili kişi ve kuruluşlarca ulaşılabilir, bütün vatandaşları kapsayan, her bireyin kendi bilgilerine erişebildiği işlevsel ve sağlıklı bir veri tabanının ve bunu sağlayan alt yapının oluşturulması sağlanacaktır.

2016-2018 TC-KKTC Protokolü'nde de belirtildiği üzere ülkede uygulanan tüm Yatırım Teşvikleri Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü tarafından yürütülecek ve bütüncül teşvik sistemine yönelik mevzuat hayata geçirilecektir.

Bilgi çağının gereklerine uygun olarak ve ülke ihtiyaçlarının karşılanmasında etkinlik sağlamak üzere kamu yönetiminde etkin ve planlı hizmetiçi eğitimler artırılacak kamu görevlilerinin kadro görevlerini daha etkin bir şekilde yürütmesi sağlanacaktır.

Kamu reformu kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarının yapısı güçlendirilecektir. Bu bağlamda, kurumlar arası görev, yetki ve sorumlulukların uygulanmasında bir takım mükerrerliklerin ortadan kaldırılması ve norm kadrolarının düzenlenmesi için, Daire ve hizmet birimlerine ait yürürlükteki Teşkilat Yasaları, gözden geçirilerek düzenlenecektir.

Alacaklar/borçların tahsilinin sağlanması konusunda icra, tapu ve benzeri konulardaki tıkanıklıkların aşılmasını sağlayacak mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.

Kamudaki yapılanmaya ilişkin olarak yapılacak düzenlemelerin uzun vadeli bir perspektifle ele alınmasına ve kurumsallaşmanın sağlanmasına azami özen gösterilecektir.

KKTC'nin yasa ile yetkilendirilmiş Planlama Kurumu olan Devlet Planlama Örgütü yasal, idare, personel ve ekipman olarak güçlendirilecektir.

47/2010 sayılı Yasa kapsamındaki kamu görevlilerinin sosyal ve ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler, ekonominin büyütülmesi ve bütçe olanaklarının geliştirilmesi gözetilerek belirlenecek bir programa uygun olarak gerçekleştirilecektir.

5.18. Yerel Yönetimler

Demokratik, çağdaş, özerk yerel yönetim anlayışıyla, merkezi yönetim ile belediyeler arasında işbirliği ve dayanışmanın geliştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede;

51/1995 sayılı Belediyeler Yasası günün koşullarına göre yeniden düzenlenerek yerel yönetimlerin daha çağdaş hizmet verebilmelerine, mali açıdan daha güçlü bir konuma gelebilmelerine olanak sağlanacaktır.

Belediye hizmetlerin en üst düzeyde ve kaliteli bir şekilde halka ulaşmasını sağlamak için paylaşımlı hizmet modeliyle yerel yönetimlerin birlikte çalışması teşvik edilecektir.

Coğrafi temelli yerel yönetimlerin oluşturulması ve mevcut belediyelerin sayısının azaltılması amacıyla gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Yerel yönetimlerde bütçe disiplinin oluşturulması, stratejik önceliklere göre kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ve sonuçların raporlanması sağlanacaktır.

Yerel yönetimlerin bütçe sistemlerinde reforma gidilecek ve "Çok Yıllı Bütçe Sistemi"ne geçilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Yerel yönetimlerin İçişleri Bakanlığı ile ilişkilerinin kurumsal bir yapıya kavuşturulması amacıyla Bakanlık bünyesinde bu ilişki ve görevleri yürütecek yapının oluşturulması ile ilgili yasal çalışmalar yapılacaktır.

Ülke genelindeki tüm evsel atıkların Güngör Düzenli Depolama Tesisine getirilmesi için Katı Atık Transfer İstasyonları inşa edilecek ve/veya devreye konulacaktır.

En küçük yerel yönetim birimi olan muhtarlıklarımızın birçoğunun muhtarlık binası bulunmamakta, bir kısmının ise muhtarlık binalarının tamiratına ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bu konuda Bakanlığımız yeni muhtarlık binası yapımı ve mevcut muhtarlık binalarının tamirata ile ilgili projenin hayata geçirilmesini hedeflenmektedir.

Kaymakamlık bünyesinde yer alan hali araziler ile alkollü içecekler ile ilgili bilgilerin bilgisayar ortamına aktarılmasını içeren "Alkollü İçecekler Otomasyon Sistemi Projesi" ile "Hali Araziler Otomasyonu Sistemi Projesi"nin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

Hem çalışanların daha çağdaş çalışma ortamı yakalaması hem de vatandaşın daha iyi

koşullarda hizmet alabilmesi için Gazimağusa Kaymakamlığı, Lefke Kaymakamlığı ve Gazimağusa Tapu Amirliğine yeni bina inşa edilmesi hedeflenmektedir.

Kırsal kesimdeki vatandaşlarımızın ayağına e-kimlik kartı hizmetinin götürülmesi anlayışıyla Mehmetçik, Çamlıbel, Geçitkale ve Akdoğan Bucaklarından da elektronik kimlik kartı alma cihazlarının devreye alınması hedeflenmektedir.

5.19. Beşeri Kaynaklar

Eğitim, sağlık ve yüksek teknoloji alanlarına özel bir önem verilerek bilgi çağının gerisinde kalmayacak bireylerin yetiştirilmesi temel amaçtır. Bu bağlamda;

İnsan kaynakları, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme hedeflerine uyumlu bir şekilde geliştirilecektir.

Ekonomik faaliyetlerde gerek fiziki üretim yapan ve gerekse hizmet üreten sektörlerin daha kabiliyetli, daha bilgili, daha nitelikli daha sağlıklı ve çok iyi yetişmiş insana ihtiyaç duyduğu göz önünde tutularak gerekli önlemler alınacaktır. Bu amaçla çocukların gelişimine özel önem verilecek, onların çağdaş imkanlardan okul öncesi ve okul döneminde en iyi şekilde yararlanmaları sağlanacak, beden ve fikren sağlıklı bireyler olarak yetiştirilebilmeleri için olanaklar yaratılacaktır.

Sağlıklı ve güçlü bir toplumsal yapının oluşturulmasında ve dayanışmanın güçlendirilmesinde önemli bir unsur olan aile kurumunun, ekonomik gelişmeye paralel olarak sosyal yapıdaki değişim ve gelişmelere uyum sağlaması için önlemler alınacaktır. Aile Yasası uygulamaları izlenecek ve diğer ilgili yasaların Aile Yasa'sı ile uyumlaştırma çalışmaları hızlandırılacaktır.

Sosyal sorunlarla etkili mücadele yapılabilmesi amacıyla mevcut yasalar gözden geçirilerek, gerekli yasa değişikliklerinin en kısa sürede yapılması sağlanacaktır.

Ana-çocuk sağlığı, doğum öncesi ve sonrası izinler, kadın ve çocuklar lehine yeniden düzenlenerek etkinleştirilecek ve Avrupa Birliği normlarına ulaşılabilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Çocuk ve gençlerin emniyet ve güven içerisinde geleceğe hazırlanması temel hedefi doğrultusunda psiko-sosyal yönden sağlıklı gelişmelerimin sağlanması, kötü alışkanlıklardan korunması, ihmal, istismar ve suça itilmelerinin önlenmesine yönelik hizmetlerin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Alkol ve madde bağımlılığının asgari düzeye indirilebilmesi konusunda çalışmalar hızlandırılacak, bu çerçevede tam teşekküllü bir rehabilitasyon merkezi oluşturulacaktır.

Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın önlenmesi, kadının insan haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesi, ayrıca toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Kadına yönelik şiddete karşı yasal koruma sağlanması ve yasaların etkin bir şekilde uygulanması sağlanacaktır. Bu çerçevede, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin kurumsal yapısının tamamlanması sağlanacaktır.

Hazırlanacak Ulusal Eylem Planı çerçevesinde kadına yönelik şiddetle mücadelede etkili ve planlı bir politika izlenecek Kadın Sığınma Evi ve/veya Şiddet Önleme ve Denetleme Merkezi faaliyete geçirilecektir.

EK TABLO-1 TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
BÜYÜME VE İSTİHDAM					
GSYİH (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	14,544.8	18,612.5	24,554.6	28,812.0	33,064.6
GSYİH (Milyon \$)	3,983.8	3,674.3	3,711.3	4,205.5	4,723.0
GSYİH Büyümesi ¹	5.4	2.6	1.9	3.6	4.4
Kişi Başına Milli Gelir (GSYİH, Dolar)	14,268.5	12,783.1	12,501.0	13,939.7	15,463.6
Toplam Tüketim ¹	0.0	4.8	0.9	0.7	2.0
Kamu ¹	-1.9	1.0	-3.4	-2.2	0.9
Özel ¹	0.7	6.1	2.3	1.6	2.3
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ¹	26.5	12.9	8.3	9.7	10.8
Kamu ¹	40.1	15.4	4.3	5.5	6.2
Özel ¹	24.6	12.5	9.0	10.4	11.5
Toplam Kaynaklar ¹	5.6	6.6	2.7	2.9	4.3
İstihdam	120,999	124,497	128,389	133,184	138,245
İş Gücüne Katılma Oranı (%)	51.2	50.5	50.6	51.2	51.9
İstihdam Oranı (%)	48.2	47.1	47.1	47.8	48.6
İşsizlik Oranı (%)	5.8	6.8	7.1	6.8	6.4
DIŞ TİCARET					
İthalat (Milyon \$) ²	1,778.4	2,080.7	2,247.2	2,427.0	2,621.1
İhracat (Milyon \$) ²	105.6	111.2	116.8	123.2	130.0
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	-1,672.8	-1,969.5	-2,130.4	-2,303.7	-2,491.1
İhracat / İthalat (%) ²	5.9	5.3	5.2	5.1	5.0
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%) ²	47.3	59.7	63.7	60.6	58.2
Net Turizm Gelirleri (Milyon \$)	864.9	960.3	1,025.7	1,162.3	1,295.8
Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)	294.4	137.1	112.5	153.7	174.2
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	7.4	3.7	3.0	3.7	3.7
ENFLASYON					
GSYİH Deflatörü	18.9	24.8	29.4	13.3	10.0
TÜFE Yıl Sonu % Değişim ²	14.7	30.0	16.7	10.5	9.5

¹ 1977 yılı fiyatlarıyla % değişimi göstermektedir.

² 2017 yılı gerçekleşme değeri olup 2018-2021 yılları tahmindir.

EK TABLO-2 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
	1977 YILI FİYATLARIYLA (TL)				
1. TARIM	1,471.6	1,449.5	1,478.5	1,552.4	1,637.8
2. SANAYİ	2,004.3	2,044.8	2,079.3	2,173.9	2,283.6
2.1. Taşocakçılığı	62.0	63.2	60.4	61.6	62.8
2.2. İmalat sanayi	1,554.5	1,576.2	1,601.5	1,681.5	1,774.0
2.3. Elektrik-Su	387.9	405.3	417.5	430.8	446.8
3. İNŞAAT	1,782.3	1,818.0	1,736.1	1,770.9	1,859.4
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	11,060.7	11,502.2	11,823.5	12,247.5	12,744.0
4.1. TİCARET-TURİZM	3,823.7	4,120.0	4,317.1	4,551.7	4,806.3
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	2,879.1	3,043.2	3,164.9	3,307.3	3,456.1
4.1.2. Otel-Lokanta	944.6	1,076.8	1,152.2	1,244.4	1,350.2
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	1,433.7	1,495.3	1,517.8	1,548.1	1,594.6
4.3. MALİ MÜESSESELER	710.4	723.9	732.6	750.9	770.5
4.4. KONUT GELİRLERİ	924.1	951.8	966.1	990.3	1,020.0
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	2,256.7	2,308.6	2,377.8	2,484.8	2,621.5
4.6. KAMU HİZMETLERİ	1,912.1	1,902.5	1,912.1	1,921.6	1,931.2
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	16,318.9	16,814.5	17,117.4	17,744.7	18,524.9
6. İTHALAT VERGİLERİ	1,957.1	1,927.7	1,985.6	2,045.1	2,126.9
7. GSYİH (5+6)	18,276.0	18,742.2	19,103.0	19,789.9	20,651.8
8. NDAFG	8.7	8.7	8.7	8.7	8.7
9. GSMH (7+8)	18,284.7	18,750.9	19,111.7	19,798.6	20,660.5
	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
	BÜYÜME ORANI (%)				
1. TARIM	4.9	-1.5	2.0	5.0	5.5
2. SANAYİ	4.4	2.0	1.7	4.6	5.0
2.1. Taşocakçılığı	8.3	2.0	-4.5	2.0	2.0
2.2. İmalat sanayi	4.2	1.4	1.6	5.0	5.5
2.3. Elektrik-Su	4.4	4.5	3.0	3.2	3.7
3. İNŞAAT	10.6	2.0	-4.5	2.0	5.0
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	5.8	4.0	2.8	3.6	4.1
4.1. TİCARET-TURİZM	9.0	7.7	4.8	5.4	5.6
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	5.2	5.7	4.0	4.5	4.5
4.1.2. Otel-Lokanta	22.4	14.0	7.0	8.0	8.5
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	6.9	4.3	1.5	2.0	3.0
4.3. MALİ MÜESSESELER	3.1	1.9	1.2	2.5	2.6
4.4. KONUT GELİRLERİ	3.8	3.0	1.5	2.5	3.0
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	7.7	2.3	3.0	4.5	5.5
4.6. KAMU HİZMETLERİ	-0.8	-0.5	0.5	0.5	0.5
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	6.1	3.0	1.8	3.7	4.4
6. İTHALAT VERGİLERİ	0.5	-1.5	3.0	3.0	4.0
7. GSYİH (5+6)	5.4	2.6	1.9	3.6	4.4
8. NDAFG	-38.4	0.0	0.0	0.0	0.0
9. GSMH (7+8)	5.5	2.5	1.9	3.6	4.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-3 GSYİH'DAKİ SEKTÖREL GELİŞMELER

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
	CARİ FİYATLARLA (MİLYON TL)				
1. TARIM	658.8	809.8	1,069.1	1,271.5	1,475.2
2. SANAYİ	1,413.3	1,903.9	2,626.5	3,250.5	3,720.8
2.1. Taşocakçılığı	136.4	173.6	214.6	247.9	278.1
2.2. İmalat sanayi	476.8	603.3	793.3	943.5	1,094.6
2.3. Elektrik-Su	800.2	1,127.1	1,618.6	2,059.1	2,348.2
3. İNŞAAT	836.4	1,064.5	1,315.9	1,520.3	1,755.4
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	10,224.7	13,220.0	17,551.6	20,711.4	23,773.5
4.1. TİCARET-TURİZM	2,921.8	3,988.8	5,440.8	6,541.7	7,655.9
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	1,617.8	2,133.8	2,872.3	3,399.8	3,907.0
4.1.2. Otel.-Lokanta	1,304.1	1,855.1	2,568.5	3,141.9	3,748.9
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	1,156.6	1,505.3	1,977.6	2,284.8	2,587.9
4.3. MALİ MÜESSESELER	1,007.8	1,281.4	1,678.5	1,948.7	2,198.7
4.4. KONUT GELİRLERİ	655.6	842.6	1,107.0	1,285.2	1,455.8
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	2,289.8	2,923.0	3,895.9	4,611.3	5,349.9
4.6. KAMU HİZMETLERİ	2,193.1	2,678.8	3,451.8	4,039.7	4,525.3
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	13,133.3	16,998.3	22,563.1	26,753.6	30,724.9
6. İTHALAT VERGİLERİ	1,411.5	1,614.2	1,991.5	2,058.4	2,339.7
7. GSYİH (5+6)	14,544.8	18,612.5	24,554.6	28,812.0	33,064.6
8. NDAFG	6.9	8.7	11.2	12.7	14.0
9. GSMH (7+8)	14,551.8	18,621.1	24,565.8	28,824.7	33,078.6
	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
	GSYİH İÇERİSİNDEKİ PAY (%)				
1. TARIM	4.5	4.4	4.4	4.4	4.5
2. SANAYİ	9.7	10.2	10.7	11.3	11.3
2.1. Taşocakçılığı	0.9	0.9	0.9	0.9	0.8
2.2. İmalat sanayi	3.3	3.2	3.2	3.3	3.3
2.3. Elektrik-Su	5.5	6.1	6.6	7.1	7.1
3. İNŞAAT	5.8	5.7	5.4	5.3	5.3
4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	70.3	71.0	71.5	71.9	71.9
4.1. TİCARET-TURİZM	20.1	21.4	22.2	22.7	23.2
4.1.1 Toptan Perakende Tic.	11.1	11.5	11.7	11.8	11.8
4.1.2. Otel.-Lokanta	9.0	10.0	10.5	10.9	11.3
4.2. ULAŞT.-HABERLEŞME	8.0	8.1	8.1	7.9	7.8
4.3. MALİ MÜESSESELER	6.9	6.9	6.8	6.8	6.6
4.4. KONUT GELİRLERİ	4.5	4.5	4.5	4.5	4.4
4.5. SERBEST MES. VE HİZ.	15.7	15.7	15.9	16.0	16.2
4.6. KAMU HİZMETLERİ	15.1	14.4	14.1	14.0	13.7
5. BRÜT KATMA DEĞER (1..4)	90.3	91.3	91.9	92.9	92.9
6. İTHALAT VERGİLERİ	9.7	8.7	8.1	7.1	7.1
7. GSYİH (5+6)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
8. NDAFG	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9. GSMH (7+8)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-4 ÖDEMELER DENGESİ

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
MİLYON ABD \$					
1. Cari İşlemler					
1.1. Dış Ticaret					
1.1.1. İhracat	105.6	111.2	116.8	123.2	130.0
1.1.2. İthalat	1,778.4	2,080.7	2,247.2	2,427.0	2,621.1
Dış Ticaret Dengesi	-1,672.8	-1,969.5	-2,130.4	-2,303.7	-2,491.1
GSYİH'daki Payı (%)	-42.0	-53.6	-57.4	-54.8	-52.7
1.2. Görünmeyen İşlemler					
1.2.1. Turizm (Net)	864.9	960.3	1,025.7	1,162.3	1,295.8
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	1,102.3	1,146.3	1,217.2	1,295.2	1,369.5
Yüksek Öğrenim	765.9	796.5	824.4	857.4	887.4
TC Yardımları	193.4	125.4	105.0	118.4	131.8
Diğer	143.0	224.4	287.7	319.3	350.3
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,967.2	2,106.6	2,242.9	2,457.4	2,665.4
Cari İşlemler Dengesi	294.4	137.1	112.5	153.7	174.2
GSYİH'daki Payı (%)	7.4	3.7	3.0	3.7	3.7
2. Sermaye Hareketleri					
2.1. TC Kredileri	61.5	117.5	86.9	98.0	109.1
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri (Net)	69.9	56.6	77.8	71.8	62.7
Sermaye Hareketleri Dengesi	131.4	174.0	164.7	169.8	171.8
Genel Denge	425.8	311.2	277.1	323.5	346.0
GSYİH'daki Payı (%)	10.7	8.5	7.5	7.7	7.3
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	-826.6	-523.1	-365.1	-241.3	-200.1
4. Net Hata ve Noksan	400.8	212.0	87.9	-82.2	-145.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-5 EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
	CARİ FİYATLARIYLA (MİLYON TL)				
1. Toplam Kaynaklar	13,476.9	17,926.6	23,821.7	27,771.7	31,858.8
1.1. GSMH	14,551.8	18,621.1	24,565.8	28,824.7	33,078.6
1.2. Dış Açık	-1,074.9	-694.5	-744.2	-1,053.0	-1,219.7
2. Toplam Yatırımlar	2,836.0	4,013.6	5,656.8	7,056.4	8,619.0
2.1. Sabit Sermaye	2,728.7	3,844.3	5,390.5	6,699.7	8,163.7
2.1.1. Kamu	379.2	546.0	737.1	880.9	1,028.9
2.1.2. Özel	2,349.5	3,298.3	4,653.3	5,818.8	7,134.8
2.2. Stok Değişimleri	107.3	169.3	266.3	356.8	455.4
2.2.1. Kamu	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5
2.2.2. Özel	103.8	165.8	262.8	353.3	451.9
3. Toplam Tüketim	10,640.9	13,913.1	18,165.1	20,715.5	23,240.0
4. Kamu Harcanabilir Geliri	3,451.1	4,099.3	4,906.1	5,358.7	5,872.0
4.1. Kamu Tüketimi	2,759.2	3,476.6	4,345.7	4,815.1	5,344.7
4.2. Kamu Tasarrufu	691.9	622.7	560.4	543.6	527.3
4.3. Kamu Yatırımı	382.7	549.5	740.7	884.4	1,032.4
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	309.2	73.1	-180.2	-340.8	-505.1
5. Özel Harcanabilir Gelir	11,100.7	14,521.8	19,659.7	23,466.0	27,206.5
5.1. Özel Tüketim	7,881.7	10,436.5	13,819.3	15,900.4	17,895.3
5.2. Özel Tasarruf	3,219.0	4,085.3	5,840.3	7,565.6	9,311.2
5.3. Özel Yatırım	2,453.3	3,464.1	4,916.1	6,172.0	7,586.7
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	765.7	621.3	924.2	1,393.6	1,724.6
Özel Tasarruf Oranı (%)	29.0	28.1	29.7	32.2	34.2
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	3,910.9	4,708.0	6,400.7	8,109.2	9,838.5
	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
	GSYİH'daki Pay (%)				
1. Toplam Kaynaklar	92.7	96.3	97.0	96.4	96.4
1.1. GSMH	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1.2. Dış Açık	-7.4	-3.7	-3.0	-3.7	-3.7
2. Toplam Yatırımlar	19.5	21.6	23.0	24.5	26.1
2.1. Sabit Sermaye	18.8	20.7	22.0	23.3	24.7
2.1.1. Kamu	2.6	2.9	3.0	3.1	3.1
2.1.2. Özel	16.2	17.7	19.0	20.2	21.6
2.2. Stok Değişimleri	0.7	0.9	1.1	1.2	1.4
2.2.1. Kamu	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2.2.2. Özel	0.7	0.9	1.1	1.2	1.4
3. Toplam Tüketim	73.2	74.8	74.0	71.9	70.3
4. Kamu Harcanabilir Geliri	23.7	22.0	20.0	18.6	17.8
4.1. Kamu Tüketimi	19.0	18.7	17.7	16.7	16.2
4.2. Kamu Tasarrufu	4.8	3.3	2.3	1.9	1.6
4.3. Kamu Yatırımı	2.6	3.0	3.0	3.1	3.1
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	2.1	0.4	-0.7	-1.2	-1.5
5. Özel Harcanabilir Gelir	76.3	78.0	80.1	81.4	82.3
5.1. Özel Tüketim	54.2	56.1	56.3	55.2	54.1
5.2. Özel Tasarruf	22.1	21.9	23.8	26.3	28.2
5.3. Özel Yatırım	16.9	18.6	20.0	21.4	22.9
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	5.3	3.3	3.8	4.8	5.2
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	26.9	25.3	26.1	28.1	29.8

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

**EK TABLO-6 SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ KESİMLER
İTİBARIYLA DAĞILIMI**

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
		CARİ FİYATLARLA (MİLYON TL)			
1.Kamu Kesimi¹	379.2	546.0	737.1	880.9	1,028.9
2. Özel Kesim	2,349.5	3,298.3	4,653.3	5,818.8	7,134.8
Toplam	2,728.7	3,844.3	5,390.5	6,699.7	8,163.7
	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
		GSYİH İÇİNDEKİ PAY (%)			
1.Kamu Kesimi	2.6	2.9	3.0	3.1	3.1
2. Özel Kesim	16.2	17.7	19.0	20.2	21.6
Toplam	18.8	20.7	22.0	23.3	24.7

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler dahil.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-7 HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ TEMEL GÖSTERGELERİ

	2017	TAHMİN			
		2018	2019	2020	2021
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus	250,857	264,351	272,754	278,779	284,543
İşgücü	128,452	133,590	138,132	142,829	147,685
İstihdam	120,999	124,497	128,389	133,184	138,245
İşsiz	7,453	9,093	9,743	9,645	9,440
İşgücüne Katılma Oranı (%)	51.2	50.5	50.6	51.2	51.9
İstihdam Oranı (%)	48.2	47.1	47.1	47.8	48.6
İşsizlik Oranı (%)	5.8	6.8	7.1	6.8	6.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

EK TABLO-8 DEVLET BÜTÇE DENGESİ

	CARI FİYATLARIYLA (MİLYON TL)				
	2017	TAHMİN	HEDEF		
		2018	2019	2020	2021
BÜTÇE GELİRLERİ	4,877.5	5,137.0	6,305.0	7,361.7	8,373.2
Dış Yardımlar	706.2	635.0	695.0	811.5	923.0
Türkiye Cumhuriyeti	706.0	635.0	695.0	811.5	923.0
Diğer	0.2	-	-	-	-
BÜTÇE GİDERLERİ	4,995.3	5,815.0	7,731.5	8,845.2	9,773.9
BÜTÇE DENGESİ	-117.8	-678.0	-1,426.5	-1,483.5	-1,400.7
FİNANSMAN	117.8	678.0	575.0	671.4	763.6
Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	224.6	595.0	575.0	671.4	763.6
İç Borçlanma	-106.8	83.0	851.5	812.1	637.1
	GSYİH İçindeki Pay (%)				
	2017	TAHMİN	HEDEF		
		2018	2019	2020	2021
BÜTÇE GELİRLERİ	35.2	27.6	25.7	25.6	25.3
Dış Yardımlar	5.1	3.4	2.8	2.8	2.8
Türkiye Cumhuriyeti	5.1	3.4	2.8	2.8	2.8
Diğer	-	-	-	-	-
BÜTÇE GİDERLERİ	36.2	31.2	31.4	30.7	29.6
BÜTÇE DENGESİ	-1.1	-3.6	-5.8	-5.1	-4.2
FİNANSMAN	1.1	3.6	2.3	2.3	2.3
Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	1.6	3.2	2.3	2.3	2.3
İç Borçlanma	-0.6	0.4	3.5	2.8	1.9

Kaynak: Bütçe Dairesi

EK TABLO-9 TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

	BİR ÖNCEKİ YILIN ARALIK AYINA GÖRE DEĞİŞİM (%)	İLK 6 AYLIK DEĞİŞİM (%)	İKİNCİ 6 AYLIK DEĞİŞİM (%)
2017	14.7	7.7	7.0
2018	30.0	12.1	17.9
2019¹	16.7	8.4	8.3
2020¹	10.5	5.4	5.1
2021¹	9.5	4.8	4.7

¹ Tahmin

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ
ŞUBAT 2019
LEFKOŞA